

Předmluva.

Není země, o kteréžby se od nejstarších dob až na naše časy více bylo psalo, jako právě o zemi svaté. Knihy tyto ale na větším díle jsou buď příliš obšírné aneb vědecké, tak že se nehodí pro ty, kteříž se biblické dějeppravě učí. A přede toho nutná potřeba káže, aby každý, kdož se příběhům biblickým učí, aspoň nějaké ponětí měl o zemi té, kde žil a obcoval národ vyvolený, ježž Bůh zvláště vedl a řídil, aby v plnosti času z něho vzešlo světlo k osvícení národů; kde Spasitel chodil dobře čině, (Skut. 10, 38) a dokonal vykoupení pokolení lidského. Požaduje se od každého občana, aby znal vlast svou; záslušno tedy, aby také křestan znal otčinu víry své, a to tím více, poněvadž známost zeměpisu Palestiny k porozumění písma sv. mnoho napomáhá, a biblické děje hloub v pamět vtiskuje, ano je tak řka před oči staví. Za tou příčinou dobře praví Kellner ve svém spisu „O beznání-se ve školách národních,“ „Co se vyučování v zeměpisu týče, má tento v prvo

počátcích svých k názornému vyučování v nejnižší třídě připojen býti, započíná spolu s domovem a dochází cíle svého v poznání vlasti a země svaté, aby sjevištěm té udalosti seznámil, kteráž občanu a křestanu jest důležitou.“ Protož také v čítankách nalazáme čtení o Palestině, která ale jsou příliš stručná, než aby dostatečnou známost země svaté žákům podati mohla. Z té příčiny, abych totiž k poznání země svaté a k porozumění dějů biblických přispěl, sestavil jsem krátký zeměpis Palestiny, použiv k tomu zvláště spisů Allioliho, Raamera a jiných.

Dejž Bůh, aby spisek tento žádoucího cíle došel a k upevnění víry a k rozmnožení cti a slávy Boží posloužil!

V Hradci Králové, dne 1. srpna 1858.

Fr. Šofr.

Část I.

Všeobecný přehled Palestiny.

§. 1. Rozličná jména Palestiny.

Zemi tu, kde mnohokráte a mnohými způsoby mluvil Bůh otcům (židům) skrze proroky a nejposléze skrze Syna, jež ustanovil dědicem všech věcí, (Žid. 1, 1. 2) popisuje písmo s rozličnými jmeny.

Původní jméno bylo *Kanáan*, kteréž obdržela od svých praobyvatelů Kanánitů, potomků Kanána, čtvrtého syna Cháмова. Země Kanán obsahovala všecku krajinu ležící mezi středoziemním mořem a Jordánem, kterouž my nazýváme Předjordání neb Palestinu předjordánskou. Krajina východně od Jordánu, která také Zajordání neb Palestina zajordánská sluje, nesla jméno Galád neb Gilead, kteréž obdržela od smlouvy, učiněné tam mezi Jakobem a Lábanem I. M. 31. Pobyv Jakob u Lábana dvacet let, shromáždil všecko, což mu náleželo, a navracel se do vlasti své k otci svému Isákovi, když právě Lában při stříhání ovcí byl. Což když Lábanovi oznámeno bylo, pustil se za Jakobem a dohonil ho na horách v Zajordání. Napomenut od Boha ve snách, aby nic ostře nemluvil proti Jakobovi, smířil se s ním a na znamení míru snesli hromadu kamení, kterouž nazval Lában hromadou svědka a Jakob hromadou svědectví t. j. Galád, kteréž jméno na celou krajinu zajordánskou přenešeno jest.

Když Abraham z rozkazu Božího s rodinou svou do země kanánejské přišel, ukázal se jemu

Hospodin a řekl: „Potomkům tvým dám zemi tuto,“ 1. Moj. 12, 7. kteréžto zaslíbení Bůh několikráte obnovil, a pro toto zaslíbení nazývá se země ta též *země zaslíbenou*.

Sluje také *země hebrejskou* od Abrahama, jenž z cizí krajiny přišed tam od tuzemců jmín byl hebrejským t. j. cizincem, příchozím.

Obyčejnější název země té byl *země israelská*, tolik co sídlo potomků Jakobových, jemuž Hospodin sám toto jméno dal, což znamená: *bojující s Bohem*. I Moj. 32. Jakob smířiv se s Lábanem a obávaje se bratra svého Esaua, modlil se horlivě k Bohu o pomoc. Bůh chtěje ho přesvědčiti, že ani od Esaua ani od jiných nepřátel svých přemožen nebude, zápasil s Jakobem v způsobě lidské v noci až do rána v Zajordání. Když viděl, že by ho přemoci nemohl, dotekl se žíly stehna jeho a hned uvadla. I řekl k němu: Pust mne, nebo již vstupuje dennice. Odpověděl Jakob: Nepustím tebe, leč mi požehnání dáš. Řekl tedy: Které jest jméno tvé? Odpověděl: Jakob. Ale on řekl: Nikoli nebude jméno tvé slouti Jakob, ale Israel; nebo, poněvadž proti Bohu silný jsi byl, čímž více lidí přemůžeš.

Za panování Roboama, po smrti krále Šalomouna, rozdělena jest říše israelská na dvoje království: větší, nad nímž panoval Jeroboam slulo *království israelské*; menší pak, jehož králem byl Roboam, nazývalo se *království judské* od pokolení Juda, pocházejícího od čtvrtého syna Jakobova.

Po zajetí babylonském bylo jméno *Juda*, z kterého povstal český název *židovská země*, nejobyčejnější, poněvadž ze zajetí navracující se Israelité byli na větším díle židé t. j. přináležející ku království a pokolení Juda.

Zemí Hospodinovou nazývá se též v písmě sv., poněvadž ji Bůh dal židům ku užívání, an řekl 3. Moj. 25, 23: „Země nebude prodána na věky, nebo má jest, a vy jste příchozí a obyvatelé moji.“

Zemí svatou byla nazvána od židů a křesťanů, a to vším právem. Svatou jistě jest zemí půda ta, kde se Hospodin sám vzpůsobě lidské Abrahamovi sedícímu ve dveřích stanu zjevil; kde byl stánek s archou umluvy, odkudž Bůh přikazoval a mluvil; kde později byl chrám jerusalémský, jež velebnost Hospodinova naplnila; nad kterouž Bůh žehnající ruku svou držel, a skrze proroky veliké věci činil. To uznával i Námán, pohanský kníže vojska krále syrského, neboť jak mile sedmým obmytím ve vlnách jordaných od málomocenství očištěn do vlasti své se navracel, žádal snázně proroka Elisea, aby mu tolik země odnésti dovolil, coby dva mezkové unesli, chtě doma z této země oltář Hospodinu vzdělati. 4. Kr. 5, 17. Křesťanům svatou jistě jest zemí půda ta, kde Slovo tělem učiněno jest a přebývalo mezi námi, kudy Syn Boží kráčel, ji svými šlépějemi posvětil, svými slzami a svou krví předrahou skropil, a kde vykoupení padlého člověčenstva úkonal.

Římané nazývali jihozápadní část země té, kde národ Filistinský bydlel, a který pro svůj obchoda plavbu po břehách středoziemního moře znám byl, *Filistea*, z čehož jméno *Palestina* se utvořilo, a na celou zemi přenešeno jest. Turci, pod jejichžto jhem země ta se nachází, nazývají ji *Falestin*, což na staré jméno *Palestina* upomíná.

§. 2. Rozsáhlost Palestiny.

Palestina leží v přední Asii podél jihovýchodního břehu moře středoziemního mezi 31° a 33½°

zeměpisní šířky severní, a mezi 52° a $54\frac{1}{2}^{\circ}$ zeměpisní délky východní. Největší rozsáhlost od severu k jihu obnáší asi 31 mil, ona od východu na západ 20 mil. Poněvadž ale tato šířka na některých místech jen asi 10 mil obnášela, může se plocha Palestiny, vezme-li se střední šířka 15 mil, počítati 31 krát 15. t. j. 465 \square mil, následovně jest o něco málo větší než polovice naší české vlasti.

Malá to země, o kteréž sv. Jarolím pravil: „Stydím se udati rozsáhlost země zaslíbené, aby se pohanům příležitosti k rouhání nedalo.“ Již pohan-
ský mudrc Cicero se vyjadril, že Bůh židů musí malý Bůh býti, an národu svému tak malou zemi vykázal. Než Hospodin, který vyvýšen jest nade všechny národy a nad nebesa sláva jeho, vyvolil, co jest u světa mdlé, aby zahanbyl silné. Právě zde ukázal Bůh svou moc a slávu, an z této malé země utrhl se kámen a udeřil sochu velikou a vysokou, již viděl král Nabuchodonosor ve svém snu, a zetřel ji tak, že železo, hlína, měď, stříbro i zlato, z čehož sestávala, obrátilo se jako vplevy humna letního, kteréž vzaty jsou od větru; sám pak učiněn jest horou velikou a naplnil všecku zemi. Dan. 2.

§. 3. Hranice.

V písmě sv. udávají se hranice palestinské neurčitě, a sice na severu město Dan u paty hory Libanon, na jihu Bersabé, blíže skalnaté Arabie, na západu potok Egyptský, za kterým čeho vydobývati Israelitům zakázáno bylo, na východu ale mrtvé moře.

Dle toho udání byly hranice země palestinské vůbec asi tyto: na západu střeozemní moře, ačkoli

celý břeh nenáležel židům, an na jihozápadu bydleli Filištinové, na severozápadu pak Feničané; severní hranice tvořil Libanon a Antilibanon s Hermonem, kterými Palestina od Syrie oddělena byla; na východu byly hory Gileadské a pustá Arabie až k řece Arnon, která na východním břehu do moře mrtvého padá, a přirozené hranice proti zemi Moabské tvořila, pak i zčásti mrtvé moře; na jihu běžely hranice od jižního konce mrtvého moře v rozličných záhybech podél skalnaté Arabie až k potoku Egyptskému, který u Rinokolura do moře středozemního se vlévá.

Tyto hranice, jakož i velikost země zaslíbené byly v rozličných časech rozličné, brzy rozsáhlejší, brzy skrovnější. Nejrozsáhlejší byly za králů Davida a Šalomouna, kteří podmanivše okolní národy, rozšířili hranice od rudého moře až k řece Eufrates.

§. 4. Poloha.

Poloha Palestiny byla zcela přiměřena k dosažení cíle, ku kterému Bůh národ Israelský povolal. Hospodin totiž vyvolil sobě národ Israelský, aby ním pravou víru na zemi zachoval a zaslíbení svá naplnil, a za tou příčinou musel tento národ, když bezbožnost lidská a modloslužebnost vždy víc a víc se rozmáhala ve světě, oddělit od jiných národů, aby pokažen nebyl. K tomu sloužila poloha země Palestinské výborně. Na západ byla středozemním mořem oddělena od západní pevniny; na východ byla nepřehledná poušť písčité pusté Arabie; na jih strašlivá pustina Arabie skalnaté; a na severu činil Libanon zed' přirozenou, kterou těžko jest přestoupiti. Protož se tato země, jinak velmi úrodná, vydávající všecky plody potřebné k živobytí obyvatel-

stva i čteného, přirovnává u Isais. 5. k vinici výborné, opletené plotem a věží strážnou opatřené. Tuto polohu země měl i Pán Ježíš na zřeteli, když u sv. Mat. 21, 33. vypravoval podobenství: Byl člověk hospodář, kterýž vzdělal vinici, a opletl ji plotem, a vykopal v ní pres a ustavěl věž, a pronajal ji vinařům a odešel přes pole.

S druhé strany ale měla velmi příhodnou polohu, aby v plnosti času oblažující světlo sv. Evangelium do celého světa svítilo, a slova spásy až do končin okřáslku země se rozléhala. Ač přirozenými hranicemi oddělena byla od okolních zemí; ležela předc takřka v středu starého světa a měla spojení s nejmocnějšími říšemi a nejvzdělanějšími národy věku starého. Na severu a východu byly říše: assyrská, mejská, babylonská a perská. Okřídlem Sueckým, jenž se nachází mezi rudým a středoziemním mořem, byla otevřena cesta do Egypta a dále do Afriky. Moře středozemní usnadňovalo příchod do Evropy, zvlášt do Řecka a do Vlach. Za tou příčinou rozšířilo se světlo sv. Evangelium rychle do všech končin země v tak krátkém čase, že již sv. Pavel Římanům napsal: Řím. 1, 8 „Věra vaše rozhláší se po všem světě.“

§. 5. Lidnatost.

Lidnatost Palestiny byla náramná. David dal skrze Joaba lid sečísti, a Joab dokonav tu práci po devíti měsících a dvaceti dnech, dal králi počet lidu, kterýž byl sepsal, a nalezeno jest z Israele 800.000 mužů silných, kteří by vytrhli meč, a z Judy 500.000 bojovných, 2. Kr. 24, tehdy ouhrnkem 1,30.0000 bojovníků, nepočítaje ženy, děti a stárce. Vezme-li se počet bojovných mužů čtvernásobně, mohlo v Pa-

lestině přes 5 milionů obyvatelů býti, a v průměru na 1 □ míli přes 11.000 obyvatelů připadati. Nesmírná to lidnatost, však ne neslýchaná. I v Čechách některé krajiny tak hustě jsou zalidněny, že na 1 □ míli okolo Šluknova, Rumburku a Hainsburku v Litoměřickém kraji až na 17.000 lidí žije.

Tato lidnatost byla v pozdějších časech mnohem větší, an Josef Flavius, spisovatel války židovské, vypravuje, že v krajině Galilejské samotně bylo 204 měst a městeček, z nichžto nejmenší přes 15.000 obyvatelů počítalo. Tak se vyplnilo, co Bůh Abrahamovi slíbil, že jej učiní v národ veliký a požehná jemu.

Že tak malá země tolik lidí vyživiti mohla, nebude se žádný diviti, kdo uváží, že půda země té sama v sobě tučná a ve všech svých částkách vzdělaná, měla zaslíbené zvláštní požehnání, pokudžby Israelité přikázání Božích ostříhali. 5. Moj. 28.

§. 6. Hory vůbec.

Palestina jest v celku země hornatá, čímž se také rozeznává od Egypta. Z té příčiny nazývá se v písmě sv. cestovati z Kanán do Egypta: *stoupovati*.

Všecky kopce a pahorky palestinské jsou výběžky pohoří Libanonského, které se v Syrii, severně od Palestiny do značné výšky vypíná. Od Libanu totiž vybíhají dvě pásma hor v směru jižním, z nichžto jedno v Předjordání, druhé v Zajordání až do skalnaté Arabie se táhne, kde se s horou Sinai a Horeb stýkají. Tyto dvě řady kopců a pahorků rozvětvují se v zemi na všechny strany, jsou semtam někdy i rozsáhlými údolími a rovinami přetrbány a mezi nimi rozprostírá se dlouhé a hluboké údolí jordánské. Svah těchto kopců jest

k Jordánu kratší a příkřejší než k moři středomořnímu, kam poznenáhla se spouštějí, zanechávajíce na břehu několik hodin širokou rovinu. Všecky tyto kopce jsou prostřední výšky, od Libanu spouštějíce se až k rovině Esdrelonské, a odtud zase poznenáhla vystupující až do skalnaté Arabie. — Převládající druh kamene jest v Zajordání čedič, v Předjordání ale vápenec sem tam s ložiskami křídý; proto se v kopcích předjordánských nalézá množství jeskyní, které zčásti jsou velmi prostranné, v nichž i studně se nalézají, a skalními slujemi osvětleny bývají. Jeskyně tyto sloužily s počátku lidem za obydlí, pročez se jeskyňáci (Enakyté) nazývali; později byly cestujícím pronásledováním za skrejše, jako Davidovi na outěku před Saulem; sv. mužům za soukromá místa k rozjímání, jako Janu Křtiteli a Pánu Ježíši; též ale za peleše loupežníkům a vrahům, mezi kteréž upadl žid, nad nímž se Samaritán smiloval; pak se jich užívalo také ku pochovávání mrtvých, jakož Abraham dvojitou takovou jeskyni od Efrona Hetejského k tomuž cíli koupil.

Všecky téměř kopce byly na větším díle obdělávání schopny a poskytovali velmi příjemného pohledu; neboť byly od paty až do vrchu tarasy nadržovány, stromovím a révou vysázeny. Obyvatelé mnohou pilností takových tarasů nadělavše, prstí z dolin je zanesli, aby hory pusté zúrodnili.

§. 7. Libanon a Antilibanon.

Libanon neb Liban jest pohoří v Syrii, náleže jen jižními výběžky k zemi zaslíbené, a dosahuje znamenité výšky až 10.000 stěvíců, a znamená po česku tolik co *gbílá hora*,“ kteréžto jméno obdržel dílem od sněhu, který povýš na něm

v zimě v létě neroztaje, dílem také od některých svých vápenitých skal, které z daleka co sněh vypadají. Záležít vlastně ze dvou řad kopců, kteréž podlé sebe jižním směrem se táhnou a na jihu se tak zblíží, že jen úzkým průsmykem od sebe odděleny jsou. Západní řetěz jest vyšší, a nazývá se vlastně *Libanon* neb *Liban*, východní pak jest nižší a nazývá se *Antilibanon* neb *Protilibanon*, a zasahaje svými výběžky *Damašek* a *pustou Arabii*.

Ta část *Antilibanu*, která se severně a východně od zřidel řeky *Jordánu* vypíná, jmenuje se *Hermon*, jinak také *Sion*. Uprostřed *Libanu* a *Antilibanu* leží údolí dvě hodiny široké, velmi příjemné a úrodné, svlažované hojnými potoky a řekami s hor sestupujícími. To údolí sluje *Coelesyrie* neb *dutá Syrie*, poněvadž hluboká a horami obklopena jest.

O *Libanu* pravejí arabští básníci, že na jeho temeně odpočívá zima, na jeho pažích pohrává jaro, v jeho lůně leží podzimek, a k jeho patě se rozkládá léto. Tento výrok takto se vysvětluje: nejnižší část *Libanu* jest velmi úrodná, nesouc všecky plody teplejšího pásma, zvlášt ale výborné víno; vyšší část pozůstává ponejvíce z holých drsnatých skal, plných slují, jimiž bystriny do údolí pádí; třetí ještě vyšší část jest velmi příjemná, majíc podnebí mírné, jsouc spolu úrodná a dobře obdělána; čtvrtá ale nejvyšší část jest věčným sněhem pokryta, a nemůže pro věčný mráz obývána býti.

Na třetí části *Libanu* ve výšce asi 6.000 stře-
viců pnou se do oblaků cedry, jakýchž z téhož místa před tisíci lety upotřebil *Šalomoun* k stavbě chrámu *jerusalémského*, obdržev jich od *Hirama*, krále *Tyrského*, kterému tehdaž *Libanon* náležel. Jsou pak cedrové druh smrků, stromy to překrásné,

tlusté a vysoké, s větvemi daleko široko rozloženými, s listím jehličím, podobajícím se bodličí jalovcovému, s ovocem šiškovitým, z jehož jader kape pryskyřice, silnou, však příjemnou vůni vydávající; dřeva jsou ouhledného, velmi pevného, kteréž červům provrtati nelze. Z velkých a hustých cedrových lesů, jenž bývaly druhdy okrasou pohorí Libanského, nalézají se nyní nepatrné zbytky. Jest jich prý tam asi 12 neobyčejné tloušťky, tak že šest osob sotva jeden obejmouti mohou, an 24 až 36 střevíců v objemu mají; pak asi 24 velmi vysokých, 50 prostředních a něco přes 300 malých. Poněvadž ale cedr stoletý sotva tloušťku nohy člověčí nad kolenem dosáhne, mohou nejtlustší cedrové na Libanu stáří 3.000 let přesáhati,

§. 8. P o h o ř í N e f t a l i a h o r a b l a h o s l a v e n s t v í .

Jedno odvětví Anti-libanu táhne se do severní Palestiny, jež se nazývala „*Galilea*,“ kde se vlnovitě rozkládá, a vysočinu tvoří pahorkatou, svlažovanou hojnými prameny, a tím velice úrodnou, která se znenáhla až k rovině Esdrelonské spouští, a nad kterou *pohoří Neftali* až k výšce 2500 střevíců vyniká.

Jižně od pohorí Neftali, blíže západního břehu jezera Genesaretského jest *hora blahoslavenství*, vyvýšující se na rovině Hittin, podoby podlouhlého čtverhranu, na jehožto východním a západním konci vystupují temena, kteráž z daleka jako rohy vypadají, odkudž jméno té hory také: „*rohy Hittin*.“ Odtud jest utěšená vyhlídka na jezero Genesaretské, a nazývá se horou blahoslavenství proto, že Pán Ježíš na ní kázání držel, kteréž nám sv. Matouš

ve třech kapitolách (5., 6., 7.) zaznamenal, a s blahoslavenstvími počíná. „Vida totiž Ježíš zástupy, vstoupil na horu, a když se posadil, přistoupili k němu učenníci jeho; i otevřel ústa svá, a učil je řka: Blahoslavení chudí duchem; neboť jejich jest království nebeské.“

Jiní nazývají tuto horu *Kristovou horou*, poněvadž dle pověsti křesťanské Ježíš Kristus často zde prodléval, aby se modlil; jakož chtěje z 70 učenníků svých vyvoliti sobě 12 apoštolů, ztrávil na té hoře celou noc modlením se. Luk. 6, 12, Také *horou apoštolskou* sluje, poněvadž sem vstoupil, a ustanovil dvanácte apoštolů, aby s ním byli, a aby je poslal kázat; i dal jim moc, uzdravovati nemoci, a vymítati zlé duchy. Mar. 14. 15.

§. 9. Tábor.

Tábor jest hora dvě hodiny východně od města Nazarétu a jižně od hory blahoslavenství, a zdvihá se znenáhla na severní straně roviny Esdrelonské do výšky 1748 stěevíců, tak že ostatní vrchy galijské přesahá a s něho se daleká vyhlídka na krásné okolí až k středozezemnímu moři, pak i k Jordánu a jezeru Genesaretskému otvírá. Kopec strmí osaměle a má podobu kužele komolého. Vrchol tvoří rovinu vejčitou asi půl hodiny v objemu mající, a strany hory jsou porostlé lesem dubovým a pistaciovým, v němž se mnoho zvíře zdržuje.

Když za dob soudců synové israelští činili zlé před obličejem Hospodinovým, dal je Hospodin v ruce Jábina, krále Kanánejského, který měl vůdce vojska svého, jménem Sisaru. I volali synové Israelští k Hospodinu. Byla pak Debhora prorokyně, která soudila lid v ten čas; ta povo-

lala Baráka z Cedes Neftalimova, a řekla k němu: Přikázal tobě Hospodin Bůh Ísraelský, jdi, a veď vojska na horu Tábor a vezmeš s sebou deset tisíc bojovníku; já pak přivedu k tobě k místu potoka Cison, Sisaru, i všechno množství jeho, a dám je v ruku tvou. Což když učinil Barák a Sisara proti němu k hoře Tábor táhl, řekla Debhora k Barákovi: Vstaň, nebo tento jest den, v němž dal Hospodin Sisaru v ruce tvé. Sstoupil tedy Barák s hory Tábor, a Hospodin přestrašil Sisaru tak velice, že sskočiv s vozu, pěšky utíkal, a Barák honil utíkající vozy a vojsko, a všechno množství nepřátel padlo až do posledního. Soud. 4.

Dle podání sv. otců byl Tábor ona vysoká hora, kam vedl Pán Ježíš Petra, Jakoba a Jana, a proměnil se před nimi. I zaskvěla se tvář jeho jako slunce, a roucho jeho učiněno jest bílé jako sníh, a ukázali se jim Mojžíš a Eliáš. Petr opojen slastí nebeskou volal: Pane, dobře jest nám zde býti A když ještě mluvil, oblak světlý zastínil je, a z oblaku stal se hlas: Tentot jest Syn můj milý, v němž jsem si dobře zalíbil, toho poslouvejte. Mat. 17. Pro tuto příčinu nazývá sv. Petr horu Tábor *horou svatou*, an ve svém 2. psaní 1, 18. takto píše: „A ten hlas s nebe přišlý my jsme slyšeli, jsouce s ním na hoře svaté.“

§. 10. Malý Hermon a pohoří Gilboa.

Jižně od Táboru u prostřed roviny esdrelonské nachází se vysoký hřbet, který od času sv. Jarolíma nazývá se: „*Malý Hermon*“ na rozeznání Hermonu antilibanského.

Na jihovýchodní straně roviny esdrelonské protahuje se až k údolí Jordánskému pohoří *Gilboa*,

dosahujíc výšku 1260 stěevíců ; pohoří to suché a ne velmi úrodné, hlásajíc tu pravdu, že nešťastný konec berou ti, kteříž Boha a ctnost opouštějí. Neboť v čtyřicátém roce panování Saulova shromážděli Filištinští vojska svá a bojovali proti Israelským. I utekli Israelští před Filištinskými, a padli, zbiti jsouce na hoře Gilboa. Filištinští obrátili se na Saule a syny jeho, a zabili Jonatu a k tomu ještě dva syny královny. Saul ale raněn jsa náramně od střelců, řekl k oděnci svému: Vytrhni meč svůj a zabij mne. Když toho oděnc nechtěl, pochytil Saul meč, naléhl na něj a umřel. 1. Kr. 31. Což když uslyšel David, pěl píseň žalostnou, v níž pohoří Gilboa zlořečil; čemuž neúrodnost jeho mnozí připisují: „Slavní, Israeli, na horách tvých zbiti jsou; kterak padli silní? Hory Gelboe, ani rosa, ani déšť nepadej na vás, aniž tu buď rolí prvotín. 2. Kr. 1.

§. 11. Pohoří Karmél.

Řadou pahorků souvisí pohoří Gilboa s pohořím *Karmél*. Toto pohoří, kteréž pozůstává z několika mezi sebou spojených kopců, jenž výšku 1200 stěevíců dosahují, prostoupá na 7 hodin cesty severozápadní částku země svaté až k samému moři středozevnímu, do kterého západním koncem se spouští a mys tvoří. Severní část pohoří splakuje záliv Ptolomaiský, na který jakož i na moře středozevní vůbec, pak i na okolní krajinu vyhlídka utěšená se otvírá. K jihovýchodu odstupuje pohoří vždy dále od moře, tak že na západě mezi ním a mořem okrouhlá velmi úrodná rovina se nachází. Čím dále od moře odstupuje, tím nižší jest, až posléz pahorky tvoří, kterými se s pohořím Efraimským a Gilboa spojuje.

Jak jméno jeho Karmél (což znamená úrodné pole) značí, jest velmi úrodné, porostlé dubovým i smrkovým lesem, majíc půdu plodnou, svlažovanou hojnými potoky, okolo kterých nejkrásnější květiny, zvlášt hyacinty, narcissy a jiné rostou. Poněvadž Karmél z vápence pozůstává, má, nejvíce na západu, veliký počet jeskyň a slují, jichž se přes 1000 počítá, které na větším díle úzkého jsou vchodu, u vnitř klikaté, a proto sloužily mužům stíhaným za bezpečný úkryt k. p. Eliášovi a Eliseovi. — Když po tři léta a šest měsíců nepršelo v zemi israelské, dal Eliáš povolati na Karmél veškeren lid israelský a čtyry sta a padesáte proroků Bálových. K shromážděným učinil návrh, aby obětováni byli dva býci, jeden od kněží Bálových, druhý pak od něho samého; oheň ale aby nebyl podložen, a Bůh, který sešle oheň k strávení oběti, ten at jest Bohem. Kněží Bálovi vzývali jméno boha svého od jitra až do poledne; ale nebylo, kdoby jich vyslyšel. S poledne obětoval Eliáš, i spadl oheň Hospodinův a spálil obět zápalnou, tak že lid zvolal: Hospodin jest Bůh a modly opustil. Na to vstoupil Eliáš na vrch hory, aby se modlil za déšť, a když se modlil, poslal služebníka svého po sedmkrát, aby pohleděl proti moři, zdali již déšť přichází. Když pak po sedmé šel, ai obláček malý jako šlépěje člověka vystupoval z moře, načež déšť veliký přišel.

3. Kr. 18. — Na Karmélu bydlel po nějaký čas i prorok Eliseus, kam za ním přišla žena Sunamitská, když syn její, kteréhož jí na Bohu vyžádal, umřel; i chopila se noh jeho, a nespustila se ho, až její prosbu vyslyšel, a sní do Sunam šel, kdež mrtvého syna mocí Boží opět k životu vzkřísil.

4. Kr. 4.

Záhy usadili se v jeskyních Karmélských křesťanští mniši a poustevníci, kteří se od této hory Karmelitě jmenují, majíce za hlavní účel svůj: uctění blahoslavené Panny Marie, která dle nábožné pověsti tuto horu navštívila, odkudž také svátek Marie panny karmélské, padající na 16. července, svůj počátek bere.

§. 12. Pohoří Efraim neb Israel.

Pohoří v střední části Palestiny nazývalo se Efraim od pokolení soujmenného, kterému se tato část za podíl dostala. Sloula také *pohoří Israel-ské*, poněvadž bylo nejznamenitějším pohořím v království israelském, které po smrti krále Šalomouna povstalo. Toto pohoří protahuje se od pohoří Gilboa, s nímž na severovýchodu, jakož na severozápadu s horou Karmél řadou pahorků souvisí, až k pohoří Judskému blíže Jerusaléma, od něhož nižádnou přirozenou prostorou k. p. dlouhým údolím neb rovinou, nýbrž jen zeměsprávnými hranicemi odděleno jest. Bylo vůbec úrodné, ponejvíce porostlé lesem, a dlouhými utěšenými údolními prorývané, které k jihu užší a divočejší byly; toliko část k Jordánu přilehající jest holá, divoká a smutnotvárná, plná roklí a jeskyň. Nejznamenitější části tohoto pohoří jsou:

1. *Hora Garizim*, nejvyšší to vrch střední Palestiny, dosahující výšku 2500 stěvíců, zvedá se na jižní straně města Sichem. Byla velmi úrodná, což i jméno její Garizim značí, tolik jako „*hora žencův*,“ an se na ni hojnost obilí dařilo. — Mojžíš nařídil, aby po vydobití země Kanánejské úmluva mezi Bohem a Israelem slavně obnovena

hyla, což se mělo u města Sichem díti, při které příležitosti polovice národu israelského, totiž šest pokolení na hoře Garizim mělo státi, a dobrořečiti plnitelům zákona Božího. 5. Moj. 33, 29 a 5. Moj. 27, 22. Když po smrti soudce Gedeona Sichemští sobě jeho syna Abimelecha proti vůli Boží za krále vyvolili, káral jich pro tuto zpodilolost jiný syn Gedeonův, Joatam, jenž se postavil na vrchu hory Garizim a vypravoval podobenství o stromech, které si volily krále. Soud. 9. — Po zajiť babylonskem stavili židé chrám Hospodinu v Jesusalémě, o čemž když uslyšeli Samaritané, přistoupivše k Zorobabelovi a knížatům israelským, řekli jim: Nechte nás stavěti s vámi. Když ale židé toho připustiti nechtěli, činili Samaritané jim překážky v stavbě. a posléz na vzdor židům vystavěli si r. 408 před K. chrám na hoře Garizim. Ačkoli král židovský Jan Hyrkan r. 129. před Kr. chrám tento rozbořil, byla předchora, na které stal, od Samaritanů za svatou pokládána, a až posud obracují, modlíce se, svůj obličej proti hoře Garizim, a nazývají ji horou svatou. Za tou příčinou tázala se žena Samaritanská u studnice Jakobovy Pána Ježíše: „Otcové naši na této hoře (Garizim) klaněli se Bohu, a vy pravíte, že v Jesusalémě jest místo, kdežto náleží se klaněti?“ Díjí Ježíš: „Přichází hodina, kdežto ani na této hoře, ani v Jesusalémě nebudete se klaněti Otci, praví ctitelové budou se Otci v duchu a pravdě klaněti.“ Jan 4, 21. 23.

2. Severně od města Sichem strmí hora *Hebal*, která dle tvaru a výšky hoře Garizim se podobá, předc ale tak úrodná není, což již jméno její *Hebal*, tolik co pustá hora, znamená; neboť jest na větším díle holá a neplodná skalina. Mezi horou *Hebal* a *Garizim* protahuje se asi 500 kroků

široké a 3000 kroků dlouhé velmi příjemné a úrodné údolí, v kterém leželo město Sichem. Na této hoře přikázal Mojžíš vyzdvihnouti kameny uhlažené vápnem, na nich slova zákona zřetelně a světle napsati a pak vzdělati oltář z kamení netesaného, a obětovati na něm oběti pokojné. Mimo to přikázal, aby šest pokolení z této hory vyřklo zlořečení na přestupitele zákona Božího. 5. Moj. 2.

Po vydobytí města Haj shromáždil Josue všechny pokolení Israelské s knížaty a vůdci jeho, kázal kněžím s archou Páně u prostřed údolí postaviti se, rozestavěl polovici lidu svého po výšině hory Garizim, druhou polovici postavil na Hebal, a ohlašoval jim znovu všecka přikázání Boží, i všechny výroky požehnání a zlořečení Božího, jakž napsáno bylo v knize zákona, aby lehkomyšlnému a tvrdošijnému lidu předpisy časného a věčného blaha netoliko v pamět uvedil, nýbrž jich zároveň na nevyhnutelné následky božské odměny a pokuty upozornil. Spolu vzdělal oltář z kamenů neuhlazených, obětoval na něm oběti zápalné a pokojné, a napsal na kameních výpis zákona Mojžíšova. Jos. 8.

§. 13. Pohoří Judské.

Pohoří Judské, které s pohořím Efraimským bezprostředně souvisí, obdrželo své jméno od pokolení Juda, jemuž se za podíl dostalo. Dříve nazývalo se pohoří *Amorrhéjské*, poněvadž před přistěhováním Israelitů Amorrhéjští tam bydleli. Toto pohoří táhne se od severních hranic pokolení Benjámínova až k pohoří Seir v Arabii, vystupujíc jižně od Jerusalema až do výšky 2400 stěviců, a zabíhá jedním ramenem k rovině na břehu moře stredo-

zemního, druhým ale až k mrtvému moři, kde svaž velmi příkrý jest a holé skaliny strmí. Toto pohoří pozůstává z vápence a má mnoho prostranných jeskyň, bylo pilností lidskou naděláním tarasů zúrodněno, nacházelo se na něm mnoho měst a bylo zhusta zalidněno. Části pohoří Judského byly:

1. *Hora Olivetská*, nesoucí své jméno od stromů olivových, které se druhdy u velikém počtu tam nacházely. Jest to nejvyšší ze všech hor obklopujících Jerusalema, počítají 2556 stěviců výšky, a táhne se asi čtvrt hodiny k severovýchodu od města, jsouc toliko údolím Josafat a potokem Cedron od něho oddělena. Hřbet její vybíhá ve tři hroty, prostřední nejvyšší nazývá se horou: *Na nebevstoupení Páně*, poněvadž zde Pán Ježíš před obličejem učenníků svých vstoupil na nebesa, Skut. 1. Dle pověsti křesťanské měl Kristus, vstupující na nebesa, zanechat ve skále, na kteréž stál žehraje apoštolův, vytlačení svých svatých nohou; šlépěje levá ukazuje se tam až podnes, druhou Turci ve svém mečetu v Jerusalemě uložili. — Jižní vrch nazývá se: *Horou pohoršení*, poněvadž král Šalomoun ve svém stáří dal pohoršení lidu svému, vystavěv tam chrámy modlářské. 3. Kr. 11. — Třetí vrch obrácen k severu, sluje: *Horou mužů galilejských*, an prý to místo jest, kde andělé v bílém rouše stkvoucí, v člověčí postavě apoštolům po vstoupení Krista pána na nebesa se ukázali a knim řekli: Muži Galilejští, co tu stojíte a hledíte k nebi? Skut. 1.

S hory olivetské jest překrásná výhlídka; k severu jsou hory Efraimské, k východu Jordán a mrtvé moře, k západu pozorovati možno i břehy středoziemního moře k jihu hory Judské přes Betlém až k Hebronu, zvlášt ale jest viděti město Jerusalema které se odtud celé přehlídne. S této

hory spatřiv Pán Ježíš město Jerusalém, plakal nad ním pro zatvrzelost jeho, řka: **Ó! kdybys bylo i ty poznalo, a to v tento den tvůj, co tobě jest k pokoji: ale nyní jest to skryté před očima tvýma. Nebo přijdou na tebe dnové, a obklíčí tě nepřátelé tvoji náspem, a oblehnou tě, a souží tě se všech stran: a porazí tě na zem, i syny tvé, kteří v tobě jsou, a neostaví v tobě kamene na kameni: proto že jsi nepoznalo času navštívení svého.** Luk. 19, 41—44. Zde sedě Pán Ježíš v kruhu svých apoštolů mluvil v pohledu na město o znameníh zkázu města, jakož i zkázu celého světa předcházejících, když se ho učenníci tázali: **Pověz nám, kdy to bude? a které znamení bude, když se tyto všechny věci počnou dokonávati?** Mat. 12, 3. 4. Na této hoře ztrávil Spasitel náš mnohé noci v modlitbě, chodiv tam podle obyčeje svého, jak o něm sv. Luk. 22, 39 svědčí. Ještě posud se ukazujetam místo, kde modle se byl požádán od apoštolů, aby je naučil modliti se, a on je naučil, utíkatise k Bohu jakožto k laskavému otci, neboť řekl: **Když se modlíte, říkejte: Otče náš atd.** Luk. 11. Též ukazují tam místo, kde shromáždění apoštolové vyznání víry, totiž dvanácte člankův víry křesťanské počínající se „**Věřím v Boha Otce**“ jednomyslně slozili. — Přes horu Olivetskou vede cesta do Galileje a do Jericha, kterou vstupoval David k vrchu hory, utíkaje před nezdárným synem Absolonem, pláče, jda bosýma nohama a maje přikrytou hlavu (na znamení smutku), též i veškeren lid, kterýž byl s ním, přikryvše hlavy vstupovali plačíce, 2. Kr. 15, 30; a tak se stal obrazem Spasitele našeho, který po poslední večeři též šel na horu Olivetskou Luk. 23, 39 do vsi, kteráž slove *Getsemany*. Mat. 26, 36. *Getsemany* byl osamělý dvůr na západním svahu hory Olivetské,

a znamená „olejní lisice neb pres,“ poněvadž se tam pro hojnost olivového stromoví u velikém množství olej z něho dobýval. U něho byla zahrada, kam Pán Ježíš po poslední večeři všel, aby se modlil, a hde nevyslovné utrpení jeho se započalo. Jeskyně, v které se modlil, nazývá se *jeskyní smrtedlných úzkostí*, a v této jeskyni byl také ulomen kámen, kterýž byl učiněn kamenem základním chrámu stavěného ve Vídni na památku zachování Jeho Veličenství našeho nejmilostivějšího země Pána Františka Josefa I. z rukou vrahových, a na kterémž kameně vyryta jsou slova: „Kde srdce Kristovo zlomeno, ulomen jsem já.“ (Wo das Herz Christi brach, brach man mich.)

2. *Hora Karantania*, jest to nejvyšší vrch oné části pohorí Judského, která se od Jerusaléma k Jordánu blíže Jericha táhne, a divokou pustinu tvoří. Hora tato sestává z bílého rozpukaného vápence a jest tak vyprahlá, že ani strom, ani keř, ani bylinka dost nepatrná tam růsti nemůže. Jmenuje se „*Karantania*“ odtud, že Pán Ježíš čtyřiceti dnů a čtyřiceti nocí setam postil. Nazývá se též „*horou ďáblovou*“ neb „*horou pokušení*,“ proto že tam ďábel k němu přistoupil pokoušeje ho. Mat. 4. Svrchu hory jest přeutěšená vyhlídka na mrtvé moře, Jordán, na množství kopců a údolí s početnými osadami, kteréž ďábel Pánu Ježíši okázav, pravil: „Toto všechno tobě dám, jestliže padna budeš mi se klaněti“

Na hoře této skryli se vyzvědači, posláni od Josue k shlednutí země. Když se Josue strojil k přejití Jordánu, paslal dva muže vyzvědače, aby shledli zemi a město Jericho. Tito přišli do Jericha, a vešli do domu jedné ženy, jmenem Rahab. Což když zvěstováno bylo králi Jericha, poslal k Rahab, aby vydala muže, kteří přišli k ní. Žena ale skryla je

a řekla; Když se brána zavírala ve tmách, vyšli, a nevím, kam odešli: hoňte je spěšně a dostihnete je. I honili je cestou, kteráž vede k brodu Jordánu a brána hned zavřina jest. Rahab ale spustila je oknem po provazu, nebo dům její byl při zdi městské; oni pak jdouce přišli na hory a zůstali tam za tři dny, dokudž se nevrátili, kteříž je honili, pak s stoupili s hory a přeplavivše se přes Jordán, vrátili se k Josue. Jos. 2.

§. 14 Pohoří Zajordánské.

V Zajordání táhne se od Antilibanu až do skalnaté Arabie dlouhé pohoří, tvoříc vysočinu as 2400 stěviců vyvýšenou, kteráž k Jordánu náhle zapadá, na východ ale k poušti znenáhle svah má, a dělí se na tři části. Severní nazývá se *Básan*, střední *Galád* a jižní *Abarim*.

1. Pohoří *Básan*, severní to část pohoří Zajordánského mělo tučné pastvy, které živily velký ráz dobytka a bylo bohaté na lesy dubové.

2. Pohoří *Galád*, na obou stranách řeky *Jabok*, mělo též tučné pastvy, a od něho obdrželo celé Zajordání jméno své *Galád*.

3. Pohoří *Abarim* znamená tolik co přechod, od mnoho průsmyků k Jordánu vedoucích. Nazývalo se dříve *pohoří Moabské* od Moabitů, jenž před příchodem Israelitů na něm bydleli. Toto pohoří počíná v krajině naproti Jerichu a vztahuje se do půlkola na východní straně mrtvého moře, nejdříve jihovýchodně, potom jižně, a posléz jihozápadně až do Arabie. Od severozápadního konce pohoří *Abarim* táhlo se na západ k mrtvému moři odvětví hor pod jmenem *Pisga* neb *Fasga*. a hora *Nebo* dělila obě pohoří od sebe

tak že náležela dílem k pohoří Abarim jakožto severozápadní, a dílem k pohoří Pisga, jakožto východní nejvyšší vrch. S hory Nebo lze největší část Palestiny předjordánské přehlednouti, pročež také z rozkazu Božího vstoupil na ni Mojžíš. Odtud okázal mu Hospodin všecku zaslíbenou zemi, a řekl k němu: „Tatoť jest země, o kteréž jsem přísáhl Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi: viděl jsi ji očima svýma, však nevejděš do ní. I umřel tu Mojžíš ve stu a dvaceti letech. Pochoval jej pak Hospodin v údolí země moabské proti Fegor a nepoznal člověk hrobu jeho až do dnešního dne.“ 5. Moj. 34.

§. 15. Ú d o l í.

An Palestina jest země hornatá, má mnoho rozmanitých údolí, kteráž svá jména od-kopců je působících, od měst v nich ležících, také i od událostí tam zběhlých, berou. V jižní části země jsou pro mnohé strmící skály úzská; v severní ale, kde kopce znenáhla se skloňují, širší, a měla úrodnou a požehnanou půdu. Nejznamenitější z nich jsou:

1. *Údolí hrozní* neb *Mamre* (Mambre) nalézalo se v pohoří Judském asi hodinu cesty severně od Hebronu. Údolí toto náleželo k nejúrodnějším celé Palestiny, a plody jeho vynikaly náramnou velikostí, an vyslanci posláni od Mojžíše, aby prohlédli zemi zaslíbenou, přišli také do tohoto údolí, a uřezali zde ratolest s hroznem jejím, kterouž nesli na sochoře dva muži. 4. Moj. 13, 24. Za časů Abrahamových byl v tomto údolí *háj terebintový*, u něhož bydlel Abraham, kde se mu Hospodin sedícím ve dveřích stanu

s dvěma anděly v podobě lidské zjevil, Abraham uzřev je, běžel jim vstříc, a poklonu učiniv až k zemi, řekl: Pane, našel-li jsem milost před očima tvýma, nepomíjej služebníka svého. Přinesu vody a umejte nohy své a odpočiňte pod stromem. Potom předložil jim chléb, mléko a máslo, a když pojedli, řekl Abrahamovi: Přes rok k tobě opět přijdu, a pak bude míti Sára, manželka tvá, syna, 1. Moj. 18.

2. *Údolí terebintské* asi tři míle jihozápadně od Jerusaléma mezi městy Socho a Azeka, bylo úrodné a kopce je tvořící byly stromy olivovými porostlé. V tomto údolí bojoval pod králem Saulem mládeneček David proti obru Goliášovi v souboji. Vzav hůl svou, vybral sobě z potoku pět hladkých kamenů, vložil je do brašny své, a šel, prak svůj v ruce nesa, proti Filistinskému, an jemu potupně řekl: Zdaliž jsem já pes, že přicházíš proti mně s holí? David ale řekl: Ty přicházíš proti mně s mečem, s kopím a pavezou; já pak ve jménu Hospodina, kteréhož jsi zhaněl. I vstal Goliáš a kráčel proti Davidovi; David pak vložil spěšně kámen do praku svého, mrštíil ním a udeřil Goliáše tak prudce v čelo, že v něm vězeti zůstal. Goliáš omráčen jsa upadl na zem, a David dobyv meče z pošvy jeho stal mu hlavu. Filistinští vidouce to, dali se na outěk. 1. Krl. 17.

3. *Údolí Ajalon* severozápadně od Jerusaléma mezi městy Ajalon a Gábaon znamenité vítězstvím, kteréhož vydobyl Josue nad pěti králi Amorrhejskými. Po vydobytí totiž města Hai od Josue shromáždilo se pět králů s vojsky svými, aby bojovali proti Israelitům. Však Josue připadl na ně u Gábaon a porazil je. A když utíkali před Israelskými, dopustil Bůh na ně kru-

pobití jako kamení veliké, a zahynulo jich mnohem více od krupobití, nežli mečem. Tehdáž mluvil Josue k Hospodinu a řekl: „Slunce proti Gábaon nehýbej se, a měsíc proti údolí Ajalon.“ Jos. 10.

4. *Údolí Achor* neb *zkormoučení* několik hodin od Jerusaléma na východ nedaleko Jordánu, blíže Jericha a Gilgal. Toto údolí obdrželo své jméno od potrestání Achana, kterýž po vydobytí Jericha některé ze zaklenných věcí podržel a uschoval, a protož na Israelity porážku velikou přitáhl. Pro ten zločin řekl kněmu Josue: Že jsi zkormoutil nás, zkormoutiž tebe Hospodin v tento den. I ukamenoval jej veškeren Israel, i všecky věci, kteréž jeho byly, ohněm stráveny jsou. I shromážděli naň hromadu velikou kamení. A odvrácena jest prchlivost Hospodinova od nich, a nazváno jest jméno místa toho údolí Achor. Jos. 7.

4. *Údolí Josafat*, jinak údolí *Cedron*, táhne se mezi městem Jerusalémem a horou Olivetskou, jest hodinu dlouhé a 200 kroku široké. V údolí tomto nachází se nescíslný počet hrobů židovských; neboť dle zdání židovského má v něm poslední soud držán býti, čemuž snad jméno Josafat zavdalo příčinu, jenž znamená: Pán bude souditi. V tomto údolí, pochovávají se až po dnes židé, kteří zdaleka na skloňku života svého sem přicházejí, aby zde pohřbeni byli. Absolon, když ještě živ byl, vyzdvihl sobě v údolí Josefata (královském) znamení pamětné, neboť byl řekl: Nemámť syna, a toto bude památka jména mého. I nazval to znamení pamětné jmenem svým, a slove: Ruka Absolonova. 2. Kr. 18, 18. Marnost Absolonova obrátila se jemu na potupu; pomník, jenž jest způsob věže, stojí až podnes, spolu i památka zločinného syna; židé ano i Mohamedáni nejdou nikdy kolem, aby nevrhli kámen na tento pomník

a aby nezvolali: „Zlořečený Absolon, zlořečený na věky, kdo zůří proti rodičům!“

6. *Údolí Hinnon* neb údolí synů *Ennom* (Beth-Hinnom) táhne se na západní a jižní straně města Jerusalema a spojuje se na jihovýchodu s údolím Josafat. Toto údolí tvoří hora Sion, na níž část Jerusalema stála s jedné strany, a hora Gihon s horou zlé rady s druhé strany. Má svůj název od synů Hinnových, kterýmžto druhdy náleželo. Bylo někdy úrodné a sloužilo za místo obveselení. Později obrátilo se v příbytek úžasu, a hrůzy, a to od té doby, co zde za krále Achaza a Manassesu hnusný oltář modly Moloch postaven byl. Byla to socha kovová, uvnitř prázdná, dutá, představující člověka s býčí hlavou a s rozpiatýma rukama. Na oběť donášené děti kladly se od nelidských rodičů v její náručí, odkad spadly do vnitř, kde v plápolajícím ohni zahynuly při, čemž hřmotná hudba se provozovala, aby úpění nevinných obětí ohlušeno bylo. Nábožný král Josiáš zrušil službu Molochovu, dal tam mrchy, lidské kosti, a jiné nečisté věci házeti, a aby puch všeho toho nepokazil povětrí, hořely tu skorem pořád ohně, odkudž i jiné jméno toho údolí povstalo, totiž „*údolí ohnivé*.“ Později bylo toto strašlivé a hnusné místo Židům obrazem pekla, tak že i peklo samé uvykli nazývati „*Gehinnon*“ neb *Gehenna*.“ Mat. 5. Blíže toho místa, kde údolí toto spojovalo se s údolím Josafat, bylo pole hrnčířovo, koupené za třiceti stříbrných, za něžto nešlechtný Jidáš Pána Ježíše byl prodal, a leželo na straně hory „*Zlé rady*,“ proto tak zvané, poněvadž zde, kdež letohrádek Kaifášův byl, shromáždění kněží a farizeové uzavřeli, Pána Ježíše usmrtiti. Jan 11, 47—50.

§. 16. Pokračování Údolí Jordánské.

Anž zemi Palestinskou dvě pásma hor jižním směrem se táhnou; nechávají mezi sebou hluboké, dlouhé a široké údolí, kteréž, poněvadž jím řeka Jordán se vine, *údolí jordánské* sluje, jinak také pořčí *jordánské*, a dělí Palestinu na dvě části, totiž: Předjordání a Zajordání. Arabové nazývají je prostě: *údolí* (Ghor). V písmě sv. přichází pod jmenem: *krajina při Jordánu*; neboť když sv. Jan na poušti kázal, vypravuje sv. Mat. 3, 5., „vycházeli k němu z Jerusalema, a ze všeho Judska, i ze vší krajiny při Jordánu.“ Do tohoto údolí odebral se sv. Jan, aby křtil, jak zaznamenal sv. Luk. 3, 3.: „Chodil po vší krajině jordánské, a kázal křest pokání na odpuštění hříchů.“

Údolí jordánské počíná sice již u pramenů řeky Jordánu, jest ale úzké; teprv pod jezerem Genesaretským rozšiřuje se od 2 až do 4 hodin cesty; délka ale jeho od jezera Genesaretského až k mrtvému moři obnáší 25—30 hodin, a jest na východu pohořím Gilead, na západu pohořím Gilboa, Efraim a Juda ohraničeno.

Poloha jeho jest tak hluboká, že o několik set stěevíců ještě níže leží, než hladina středozemního moře. Tou příčinou jest podnebí v celé krajině jordánské mnohem teplejší než v ostatní Palestině; letního času ale země vyprahuje a pro náramné vedro vzduch nezdravý tam panuje. Celé údolí, ačkoli mnohými bystřicemi k Jordánu pádicími prorýváno, jest předc suchopárné kromě břehů jordánských. V údolí samém nachází se úžlabí jordánské, které asi čtvrt hodiny široké

jest, a o 40 stěevíců níže leží, nežli ostatní rovina. V tomto úzlábí protahuje se řečiště jordánské.

Nejznamenitější části údolí jordánského jsou:

1. *Rovina Jerišská*, která se od posledních neplodných výběžků hor Judských, kde holé skaliny strmí, až k Jordánu na tři hodiny šířky a hodinu délky táhne, nesouc své jméno od města Jericha, kteréž na ní leželo. Rovinou touto teče hojný pramen k svlažování polí ze studnice Eli-seovy. Rovina tato vyznačila se úrodností a sličností, neboť zde byly háje stromů palmových a sady olivové, zde rostl keř balsamový, a růže jerišská, ku kteréž písmo s. moudrost Boží přirovnává: „Jako palma v Kádes vyvýšená, a jak štěp růže v Jerichu.“ Syr. 24, 18. Na rovině jerišské rozložili se Israelité ponejprv táborem, když pod vůdcovstvím Josuovým přešli Jordán. Tu slavili velikonoc, jedli z úrod země, a přestala manna. Jos. 4. Zde byl král Sedekiaš jat. Neboť když činil zlé před Hospodinem, zavrhl ho Bůh od tváře své. Král babylonský Nabuchodonosor přitáhl se vším vojskem svým k Jerusalému, a oblehl jej po dvě léta. I rozmohl se hlad veliký v městě. Posléz bylo město prolomeno, a všickni muži bojovní i Sedekiaš utekli v noci cestou, kteráž vede k rovinám pouště. Honilo vojsko chaldejské krále, a postihlo ho na rovině jerišské, a všickni bojovníci, kteříž byli s ním, rozprchli se, a opustili ho. A javše krále Sedekiaše přivedli ho ku králi babylonskému, kterýž vyřkl nad ním soud, dal syny jeho zabiti, jej pak oslepiti, a řetězy svázaného do Babylona odvésti. 4. Kr. 25.

2. Naproti rovině jerišské leží na levém břehu Jordánu hodinu široké pole *Moabské*, proto

tak zvané, že před příchodem Israelitů krajina tato Moabitům náležela. Nazývalo se také údolí *Setim* neb *Sittim* od města, které na této rovině leželo. — Pole moabské jest znamenité tím, že se zde Israelité, nežli přecházeli Jordán, rozhostili, spolu ale i modlářství dopustili, začez od Boha tak potrestáni byli, že jich čtyrmecitma tisíců zahynulo. 4. Mojž. 25. Když Mojžíš umřel, plakali ho Israelité na polích moabských třidceti dní. 5. Moj. 34, 8. Z Setim poslal Josue muže vyzvědače tajně, a řekl: Jděte a shlédněte zemi i město Jericho, Jos. 2, 1., a když se navrátili, vstav Josue v noci, hnul stany, a vyšedše z Setim, přišli k Jordánu, on i všickni synové israelští. Jos. 3, 1.

§. 17. Roviny. Esdrelon neb Jesrahel.

Ačkoli Palestina země hornatá jest, nalézáme přede v ní roviny dosti rozsáhlé, úrodné a příjemné. Nejznamenitější jsou: 1. Rovina *Esdrelon*, která dělí Předjordání na dvě nestejně části, menší severní a větší jižní. Nazývá se také *Jesrahel* od města soujmenného, které na této rovině leželo. Jinak sloula také „*velké pole*,” poněvadž je rozsáhlá na způsob tříhranu, počítajíc od západu k východu 8 hodin délky a od severu na jich 5 hodin šířky. Severně jest ohraničena vysočinou Galilejskou a horou Tábor, východně malým Hermonem, jihovýchodně pohořím Gilboa, jižně pohořím Efraimským a západně pohořím Karmél. Ačkoliv za dnů našich pro nedostatek obdělávajících ji rukou lidských nejvíce ladem leží; slynila za starých časů náramnou úrodností, an měla půdu

dobrou, a svlažována byla řekou Kison a jejími přítoky, která se ve mnohých oklikách celou rovinou od východu na západ vine, a tam, kde pohoří Karmél s kopci Galilejskými se stýká, úzkým úžlabím k moři středoziemnímu se protírá. Jihozápadní díl roviny nazýval se také *Megiddo* od města soujmenného, které na jednom přítoku řeky Kison leželo. Na východní straně vybíhá rovina ve dvě údolí, z nichžto severní mezi Tábořem a malým Hermonem *Saron* sloulo, jižní ale mezi malým Hermonem a pohořím Gilboa jmenovalo se *Jesrahel*, a nízký hřbet, který malý Hermon s pohořím Gilboa spojuje, činí rozhraní vod mezi Jordánem a středoziemním mořem. Touto rovinou vedla cesta z pusté Arábie a Damasku k středoziemnímu moři a po břehách mořských dále do Egypta, kterou přišli také, když bratři Josefovi u Dothain stáda pásli, ismaelští kupci, nesouce vonné věci, kadidlo a myrrhu do Egypta. Těmto prodali synové Jakobovi z nenávisti bratra svého Josefa za dvaceti stříbrných. Ismaelští pak vedli Josefa do Egypta, kde ho Putifarovi, dvořenínu Faraonovu, správci vojska prodali. 1. Moj. 37.

Rovina Esdrelon jest pro Palestinu to, co pro Rakouskou říši pole moravské; neboť byla v rozličných dobách divadlem znamenitých bitev. Na této rovině porazil soudce Barák mocného Sisaru. Soud. 4. Když za časů soudců synové israelští zlé činili, vydal je Hospodin v ruku Madiánským za sedm let. I volali k Hospodinu a Bůh se nad nimi slitoval, vzbudiv jim Gedeona za vysvoboditele, který povstal a všecken lid s ním. Těmto ale z rozkazu Božího řekl: Kdo jest bázlivý, navrať se zase. I navrátilo se zase

22 tisíců mužů a toliko 10 tisíc zůstalo; však ale i z těch podržel Gedeon toliko tři sta, a rozděliv je na tři pluky, dal každému z nich troubu, prázdný džbán a hořící pochodni v něm, a řekl: Co uzříte mne činiti, to číňte. O půl noci obstoupili ležení nepřátelské, a zbudivše strážné, rozbili džbány, a držíce v levé ruce pochodně a v pravé trouby znějící, křičeli: Meč Hospodinův a Gedeonův. I zděšená jsou všechna vojska Madiánských, a sami sebe vespolek vraždíce, dali se na útěk. Soud. 6 a 7. Na rovině Jesrahelské leželi Israelité táborem, když pod králem Saulem proti Filistinským táhli do boje před nešťastným zbitím na hoře Gilboe. 1. Krl. 29, 1. Rovina esdrelonská svědčí o tom, že trestu neujde, kdo se rouhá Bohu. Benadađ, král Syrský, přitáhl s vojském svým na rovinu Jesrahelskou, kde ale na hlavu poražen byl od krále Achaba, proto že se rouhal Bohu, řka: „Bohem hor jest Hospodin, a není Bohem údolí,“ a padlo sto tisíc Syrských jednoho dne; kteří ale pozůstali, zutíkali do města Afeku, kde se museli i s králem vzdáti. 3. Kr. 20. U Mageddo na té samé rovině byla zničena poslední naděje království Judského. Za panování nábožného krále Josiáše přitáhl Nechao, král egyptský, aby bojoval proti králi assyrskému, Josiáš ale vytáhl proti němu a bojoval s ním na poli Mageddo, však ale tak nešťastně, že jsa raněn od střelců bojiště opustiti musel, a následkem poranění zemřel. 2. Parl. 35. Na rovině esdrelonské položil se také Holofernes táborem s vojském svým, když oblehal město Betulii. Jud. 7, 3.

§: 18. Roviny podél břehu středozemního moře.

Podél břehů splakovaných středozemním mořem rozprostírá se dlouhá úrodná rovina, táhnoucí se od tak zvaného řebříku Tyrského až k hranicím egyptským jižně od Gazy. Na východu jest ohraničena horami Galilejskými, Efraimskými a Judskými, a pohoří Karmélské dělí ji na dva díly: severní, která sluje *Akko* neb *Ptolomais*, a jižní, kde se opět dvě roviny rozeznávají: *Saron* a *Sefela*.

1. *Rovina Akko* neb *Ptolomais* táhne se 6 hodin cesty od řebříku Tyrského, který asi v středu mezi městy Tyrem a Akko se zvedá a mys tvoří, až k úpatí Karmélu; od moře středozemního až k nejbližším horám východním počítají se asi dvě hodiny. Rovina jest potoky dobře svlažována, a proto velmi úrodná, a úzkým údolím, kterým se potok Kison k moři středozemnímu prodírá, má spojení s rovinou esdrelonskou.

2. *Rovina Saron* (dubový háj) táhne se asi 10 mil od pohoří Karmélského až k městu Joppe, kde řadou pahorků od roviny Sefela oddělena jest. Na severu byla užší a písčitá, na jihu ale až 4 míle široká a obzvláště úrodná, ozdobena nejpěknějšími květinami, které zde divoce rostou a poskytovala tučnou pastvu. Tato úrodnost byla následkem příhodné polohy Saronské; neboť od moře vane jemný a navlhlý vzduch, na východu ale pohoří Efraimské působí chládek, střídání ročních počasí a hojnost obvlážující vody. Za tou příčinou není také divu, že tato rovina zhusta

obydlena byla, a mnoho znamenitých měst se na ní nacházelo. Obyvatelé této roviny přijali téhož času, když sv. Petr v městě Lyddě dnou sklíčeného Ěneáše uzdravil, sv. Evangelium, neboť „viděli jej všickni, kteříž bydleli v Lyddě, a v Šaroně, a obrátili se ku Panu.“ Skut. 9, 35.

3. *Sefela*, tolik co nížina neb rovina jest to od Joppe až ku Gaze protahující se krajina, na které leželo pět hlavních filistinských měst: Gaza, Askalon, Azot, Get a Akkaron. Co se týče úrodnosti, neodevzdala si mnoho od roviny Šaronské.

§. 19. Pouště.

Když v úrodné zemi zaslíbené o pouštích zmínka se činí, nevyrozumívá se tím místa pustá, kde ani byliny nerostou, ani živočichové potrvti nemohou; krajina písčitá, horoucím sluncem vyprahlá, aneb kameny posetá. Pouštěmi rozumí se zde krajiny méně obydlené a rukama lidskýma nevzdělané, a k pasení stád užívané; kde, což roste koli, roste samo sebou bez pomoci lidské, my je nazýváme vřesovištata, stepy aneb pastvištata. Tomu nasvědčuje sv. Jan 6, 10, když mluví o zázračném nasycení 5000 lidí za mořem galilejským, tu výslovně dokládá: „Bylo pak trávy mnoho na místě.“ A že těchto pouští se používalo k pasení stád, vysvítá z podobenství, které Pán Ježíš vypravoval o ztracené ovci, že totiž člověk, jenž má sto ovec a ztratí-li jednu z nich, nechá devadesáti devíti na poušti, a jde po té, která se byla ztratila, až ji nalezne. Luk. 15, 4.

Pouště země židovské nesou svá jména od krajin, v kterých se nacházejí, neb od měst na blízku ležících. Nejznamenitější pouště jsou:

1. Poušť *Juda*, která východní část hor Judských skloňujících se k moři mrtvému obsahovala, protahující se od pravého břehu potoka Cedron až k jižnímu konci mrtvého moře. Částky této rozsáhlé pouště jsou:

a) Poušť *sv. Jana* severozápadně od Betléma nedaleko údolí terebintského. Jest to vyprahlá krajina horami ověncená. Tu prý se předchůdce Pána Ježíše zdržoval a mladý věk svůj až do roku třicátého v postu a rozjímání strávil. Také se tam ukazuje až podnes jeskyně, v které sv. Jan bydlel až do dne zjevení svého lidu israelskému.

b) Poušť *Thekua* neb *Thekoa* jižně od Betléma, nesouc své jméno od soujmenného města, kteréž na kraji té pouště leželo. Byla to krajina vyprahlá a písčitá, kde se obilí nedařilo a města a vesnice se nenalézaly. Zato ale zdržovalo se tam množství pastýřů, kteří této krajiny používali k pasení svých stád. Z pastýřů pouště Thekue povolal Hospodin muže, kterýž chodil za stádem, jmenem Amosa, aby prorokoval lidu israelskému za dnů Oziáše, krále judského, Amos. 1, 1. 17, 14. Judský král Josafat zkusil zde pomoc Boží, již Hospodin spravedlivým poskytuje. Když po poušti Thekue táhl proti Moabským, Ammonitským a Idumejským, zmátl je Bůh tak, že rozdvojiše se mezi sebou, vespolek se bili a Josafat neměl nic jiného co činiti, než sebíratí loupeže, kteréž tolik bylo, že ani za tři dni nemohli ji odnésti. 2. Par. 20. Když po smrti Judy Machabejského přejal knížetství v zemi židovské Jonatas, bratr jeho, zvědév to Bachides, vůdce vojska Syrského, hledal ho zabiti. Dozvědév se o tom Jonatas a Simon, bratr jeho, a všickni, kteří s ním byli, utekli na poušť Thekue. 1. Mach. 9, 33.

c) Poušť *Zif* jihovýchodně od Hebronu tak zvána od města *Zif*, ležícího na této poušti, měla lesy a hojné pastvy. Na této poušti skrýval se v lese David před králem Saulem, kde ho navštívil Jonatas, syn králův, učiniv s ním smlouvu přátelství. Obyvatelé ale Zifejští vyzradili Davida Saulovi, čímž David nucen byl dále utíkat na poušť *Maon*. 1. Kr. 23. Později skrýval se opět na poušti této David, a Zifejští oznámili to zase Saulovi, který vzav tři tisíce mužů, hledal ho tu. David ale sstoupiv tajně v noci do ležení Saula spícího, mohl jej zabiti, neučinil toho, nýbrž vzav kopí a číši vodní, která byla u hlavy jeho, odešel. Tím byl Saul tak pohnut, že zvolal: Zhřešilt jsem: navrať se synu můj Davide; neb nikoli více toho zlého neučiním. 1. Kr. 26.

d) Poušť *Maon* ležela jižně od předešlé a sloula tak od města téhož jména. I tato poušť měla mnohé pastvy, kde se velká stáda dobytka pásla. Zvláště ona část pohoří Judského, protahujícího se touto pouští, jenž sloula *Karmél*, byla úrodná, což i to jméno, které vyznamenává, „úrodné pole,“ značí. Na poušť *Maon* utekl David, když jej od Zifejských vyzrazeného Saul na poušti *Zif* honil. Ale i sem přišel Saul a obličil Davida na jedné hoře tak, že tento pochyboval, žeby mohl ujíti od tváři Saulovy. Než Bůh i tu vysvobodil Davida, neboť v tom dostal Saul zprávu, že vtrhli Filistiňští do země, což jej přinutilo, se navrátiti, a nehoniti Davida. 1. Kr. 23. Na poušti *Maon* bydlel muž velmi bohatý, jmenem *Nábal*, a statek jeho byl na *Karmélu*. Tento když strážal stádo, poslal k němu David prose o potravu, což mu ale *Nábal* odepřel. Nad touto tvrdostí rozhněval se David, vzal čtyry sta mužů,

chtěje jej pokárati. Manželka pšak Nabalova, prozřetelná to žena, ukrotila hněv Davidův. A když po desíti dnech Nabal umřel, vzal David Abigail za manželku. 1. Kr. 23.

c) Poušť *Engaddi* na západním břehu mrtvého moře, nazvána od soujmenného města, kteréž v utěšené krajině leželo. Poušť ale sama v sobě byla hornatá a skalnatá, plná roklí a jeskyň, v kterýchž se David zdržoval, utíkaje před Saulem. Zde se stalo, že Saul všel do tétež jeskyně, kde David s muži svými se skryl, a usnul. David moha jej zabiti, nechtěl se dotknouti pomazaného Páně, nýbrž uřezal jen tiše kraj pláště Saulova na znamení, že v úmyslu jeho nic zlého není, 1. Kr. 24.

f) Poušť *Bersabé*, kteráž má své jméno od nejjihnějšího města palestinského, byla kamenitá a vyprahlá. Tato poušť připomíná pravdu, že andělé i v tělesných potřebách lidem pomáhají, Když Agar dům Abrahamův opustiti mnsila, bloudila na poušti Bersabé dlouho, až i voda, kterou s sebou v lahvičce měla, ztrávena byla, a nebezpečnoství hrozilo, se synem Ismaelem žízni zahynouti. Tu se jí zjevil anděl, a ukázal jí studnici vody, z které láhvičce naplnila, a dala pacholetu píti. 1. Moj. 16. Na poušť Bersabé přišel Eliáš, utíkaje před bezbožnou Jezabelou, manželkou Achabovou. Tam seděl pod jalovcem, žádaje si umříti. I položil se, a usnul v stínu jalovcovém, a aj anděl Hospodinův dotekl se ho, a řekl jemu: Vstaň a pojez. I pohleděl, a aj u hlavy jeho podpopelný chléb a nádoba vody: pojedl tedy a napil se, a zase usnul. I navrátil se anděl Hospodinův podruhé a dotekl se ho, a řekl jemu: Vstaň a pojez, neboť dlouhou cestu

máš před sebou. Kterýž když vstal, jedl a pil, a šel v síle pokrmu toho čtyřiceti dní a nocí až k hoře Boží Horeb. 3. Kr. 19.

g) Poušť *Kadesbarne*, jihozápadně od mrtvého moře, nazývá se tak od soujmenného města. Tato poušť byla vyprahlá, a protahovala se v středu jiných dvou pouští, totiž *Faran a Sin*, z nichžto brzy k jedné, brzy k druhé se přičítala. Odtud poslal Mojžíš dvanácte mužů; kteříby zemi zaslíbenou prohlédli. Sem navrátivše se po čtyřiceti dnech, pravili: Země ta v pravdě oplývá mlékem a medem, ale obývatele má velmi silné a města preveliká a ohražená; i nemůžeme tam jíti. To slyšev lid reptal, a Josue a Káleba k důvěře v Boha vzbuzujících chtěl kamenovati. Za to ale potrestal je Bůh, řka: Nevejdete do země, kromě Káleba a Josue, a synové vaši budou tuláci na poušti čtyřicet let, vedle počtu čtyřiceti dnů, v nichžto jste prohlíželi zemi. 4. Moj. 13 a 14. Zde se prohřešili Mojžíš a Aron nedostatkem důvěry v Boha. Když reptal lid nemaje vody, přikázal Bůh Mojžíšovi, aby shromáždil lid, a mluvil k skále, a ona že dá vody. Mojžíš pak řekl: Slyšte odbojní a nevěřící; zdali ze skály této budeme moci vodu vyvesti? a pozdvihna ruky, udeřil holí dvakrát skálu. I řekl Hospodin k Mojžíšovi a Aronovi: „Že jste nevěřili mi, neuvedete těchto lidí do země, kterouž dám jim.“ To jest ta voda *Odporování*, kdežto svářili se synové israelští proti Hospodinu. 4. Mojž. 40.

§. 20. Pokračování.

2. Poušť *Karantania* má své jméno od čtyřicetidenního postu Pána Ježíše, kam veden hyl

od ducha, aby pokoušen byl od ďábla. Jinak také sluje poušť *Jerišská*, an se mezi městem Jerichem a horou Olivetskou nachází. Jest to hrůzodivá hornatá pustina 2 až 3 hodiny dlouhá, plná pustých kopců a neúrodných údolí, a nikde nezavítá oku stromovní zeleň, aniž jaká chatrč se kde nalezá. Na této poušti zdržovalo se mnoho loupežníků, kteří na cestující vystupovali, a proto sloula cesta z Jerusaléma do Jericha „*cestou krvavou*.“ Jeden vrch této pouště na pomezí pokolení Judova a Benjaminova, kde jsou strmé skály s hlubokou hrůzoplňou prohlubinou, nazýval se „*Mále Adumim*“ t. j. *výstup krvavých* (mužů). Byla tam tvrz vystavena pro stráž putujících, aby z ní průvod sobě bráti a bezpečně přes poušť k Jordanu putovati mohli. Nedaleko odtud upadl onen člověk, který sestupoval z Jerusaléma do Jericha mezi lotry, kteříž ho oloupili, a zranivše odešli, odpolu živého nechavše. Luk. 10.

3. Poušť *Betaven* táhne se od hory Karantania severozápadně k městu Bétel, činí část pohorí Efraimského a byla porostlá lesem. Z lesa pouště této vyšli dva medvědi a roztrhali dvě a čtyřicet těch rozpustilých dětí, které se posmívaly do Bétel vstupujícímu proroku Eliseovi, říkajíce: *Vstupuj lysý*. 4. Kr. 2, 23. 24.

5. Poušť *Betsaida*, byla to krajina trávnatá v Zajordání severně od jezera galilejského, nescouc své jméno od města Betsaidy, ležícího nedaleko ústí Jordánu do nadřečeného moře. Na tuto poušť odebral se Pán Ježíš, když Herodes dal stíti sv. Jana Křtitele. A však i zde našel jej lid, po učení jeho dichtivý, a tenkráté při něm prodlel déle, nežli kdy jindy. A když lidé neměli, coby jedli, rozmnožil zázračně pět chlebě

ječných a dvě ryby, tak že pět tisíc mužů nasyčeno bylo, a ještě pozůstalo dvanácte košů drobtů. Jan. 6.

§. 21. Vodstvo. Moře střeozemní.

Palestina nazývá se v písmě svatém zemí vodo-hojnou a tím požehnanou. A pro tuto vlastnost země zaslíbené napomínal Mojžíš lid israelský ku poslouchání Boha a kvděčnosti, řka: „Hospodin Bůh tvůj uvede tebe do země dobré, do země potoků a vod a studnic; na jejichžto polích a horách vyprejšťují se propasti řek.“ V. Mojž. 8, 7.

Na západní straně země palestinské nachází se *moře střeozemní*, které pod rozličnými jmeny v písmě svatém se uvádí. Sluje *západní a veliké moře*, aby se rozeznávalo od galilejského a mrtvého moře; také *nejposlednější a zadní moře* od své polohy na západ, an židé při určování stran světa obracovali se obličejem k východu, a tudy jim v zadu leželo; též *moře filistinské*, poněvadž na jeho břehách národ filistinský bydlel; často nazývá se prostě *mořem*, a *propast mnohá* sluje u žalmisty Páně 36, 7. V jižních končinách země svaté jest břeh střeozemního moře nízký a písčitý; od Joppe na sever vyvyšuje se, a má mnoho úskalí. Nikde po celém pobřeží nenacházejí se zátoky, vyjímaje záliv Ptolomaiský mezi městem soujmenným a mysem Karmelským, a skorem nikde není pohodlného místa pro přístav. Národ židovský stál s mořem střeozemním málo ve spojení, an na jižních břehách Filistinové, na severních ale Féničané bydleli, a nad to zákon obchodu přízniv nebyl, aby židé obcujíce s pohan-skými národy hnusnou modloslužbou nakaženi nebyli.

Za krále Šalomouna plavilo se ve vořích dříví cedrové a jedlové nasekané na Libanu do Joppe, odkud se vozilo do Jerusaléma. 2. Par. 2, 16. Po moři střeozemním plavil se Jonáš; neboť chtěje se vyhnouti rozkazu Božímu, aby šel do Ninive a kázal pokání, sestoupil do Joppe, a našel loď plavící se do Tarsis, i sestoupil do ní, aby odešel od tváři Hospodinovy. Než Hospodin poslal vítr veliký na moře, a plavci vzali Jonáše a uvrhli jej do moře, a přestala bouře. A Hospodin seslal rybu velikou, aby pohltila Jonáše, a byl Jonáš v břiše ryby tři dni a tři noci. Když ale Hospodin přikázal rybě, vyvrhla jej na břeh. Jon. 1. a 2. Po tomto moři plavil se mnohokrát sv. Pavel, konaje své cesty apoštolské, a třikrát na moři tonul, den a noc v hlubokosti mořské byl. 2. Kr. 11, 25.

§. 22. Potoky padající do moře střeozemního.

1. Potok *Belus* povstává na horách pokolení Aser z jezera Cendavia, protéká rovinu Ptolomaickou a vlévá se nedaleko Akky do zálivu Ptolomaického. Tento potok, kterýž mimo čas dešťů malý jest, a vodu bahnivou a nezdravou má, dosahl věhlasnosti piskem svým, z kteréhož Féničané nejdříve sklo dělali.

2. Řeka *Cison* neb *Kison*, která má vodu čistou a nazelenalou, vzniká u paty hory Tábor, v ní má mnoho bystrin, které z okolních hor pádí, a vine se rovinou esdrelonskou ve velikých oklikách, odkud jméno jeho Cison t. j. *křivotoký*. Z roviny esdrelonské prodírá se úzkým úžlabím,

kterýmž pohoří Karmélské od kopců Galilejských se dělí, na rovinu Ptolomaisskou pádíc do moře. V této řece plavala těla zahynulých vojinů Sissarových. „Potok Cison táhl těla jejich mrtvá, potok Kadumim“ (od dávna znamenitý) Soud. 5, 21. U potoka Cison dal Eliáš po vykonané oběti na hoře Karmél proroky Bálovy pobiti, řka: „Zjímejtež proroky Bálovy, ať ani jeden z nich neuteče.“ Kteréžto když zjímali, vedl je Eliáš k potoku Cison, a pobil je tam. 3. Kr. 18, 40.

3. Potok *Kaná* t. j. třinovatý, vznikající na pohoří Efraimském, činil hranice mezi pokolením Manasses a Efraim, a jižně od Caesarei vpadal do moře.

4. Potok *Besor* t. j. studený přichází z pohoří judského; nabíhá v čas dešťů mohutně, a ústí se blíže Gazy. Přes tento potok šel David, a svítil nad Amalekyty. 1. Kr. 30.

5. Potok *Egyptský* činil jižní hranice země Palestinské, a padal u Rinokulura do moře.

§. 23. Jordán a poříčí jeho.

Nejznamenitější řeka nejen země palestinské, ale i celého světa jest *Jordán*, kterýž od severu k jihu rovnoběžně s břehy středozemního moře teče a do mrtvého moře se ústí. Jméno Jordán znamená tolik co „tok“ neb „řeka“ t. j. ta největší řeka, poněvadž v celé Palestině není žádné jiné řeky, kteráž by se mohla měřiti s Jordaném, pročež nazván byl vůbec „řekou.“ Vzniká pak Jordán na úpatí hory Antilibanské blíž města Pnias (Caesarea Filipova) z jeskyně, která pohanskému bohu Panovi zasvěcena byla. Tento

ale pramen s velikým hřmotem ze země vytékající stojí v spojení s jezírkem *Fiala* asi tři hodiny severovýchodně od města na jedné hoře se nacházejícím, kteréž asi 120 kroků v objemu má, a své jméno *Fiala*, což znamená „*mísa*,“ od své okrouhlosti nese. Tetrarcha Filip dal do něho naházeti plev, které u *Caesarei* vplynuly. Potok z tohoto pramene povstalý nazývá se také jinak *Panias*. Tento potok a ještě jiné dva totiž *Dan* a *Hasbeny* tvoří dohromady řeku *Jordán*. Potok *Dan* má své zřídlo u města soujmenného asi 1 1/4 hodiny západně od *Panias*, jest mnohem menší a nazývá se jinak „*malý Jordán*. *Hasbeny* vzniká u města *Hasbeja* severozápadně od *Danu*, má nejdelší běh a nejvíce vody. Tyto tři potoky v *Jordán* spojeny plynou hlubokým úžlabím řečištěm kamenitým a skalnatým s velikým burácením, a tvoří několik hodin jižně od *Panias* jezero *Merom*.

§. 24. Pokračování. Jezero *Merom*.

Jezero *Merom* leží hluboko mezi vysokými horami asi 18 stěviců pod hladinou středozemního moře, a má podobu trojúhelníka tupouhelného, jehožto čára základná k severu obrácena jest. Zde obnáší šířka jeho jednu míli; délka ale k jižnímu konci 1 1/4 míle. Toto jezero, které se jinak také „*Samochonitis*“ jmenuje, tvoří *Jordán*, který tu činí velikou bažinu, která toliko z jara, když se *Jordán* rozvodní, co jezero se ukazuje; v létě pak vysychá močálovitou rovínou tvořící, kterou uprostřed *Jordán* úzkým pruhem se vine. Rovina tato jest křovím, rákosem a travou porostlá, kde se stáda dobytka pasou; spolu ale

také divoká zvěř a velcí hadové se zdržují. Voda tohoto jezera jest sice bahnitá, ale bohatá na ryby. U Jezera Merom porazil Josue krále Asorského Jabina, který se s jinými ještě mnohými králi spojil a k jezeru Merom s vojském silným přitáhl. Tu řekl Hospodin k Josue: „Neboj se jich; nebo zejtra v tuto hodinu já vydám všechny tyto k zranění před obličejem Israelovým.“ I přišel Josue, a všechno vojsko s ním, proti nim k vodám Merom nenadále, a udeřil na ně. I dal je Hospodin Israelovi, kteříž porazili je a honili. Jos. 11. Prudkým úpadem spěchá Jordán z jezera Merom do moře galilejského, které 2½ hodiny jižněji leží.

§. 25. Pokračování. Jezero Galilejské.

Jezero toto, v písmě svatém někdy z krátká „mořem“ nazvané, přichází pod rozličnými jmeny. Nazývá se „mořem Galilejským“, poněvadž leželo na západní straně krajiny Galilejské. Sloulo také „mořem Tiberiadským“ od města Tiberias, které na západním břehu jeho stálo, a „Genezaretským“ od okolní krásné a úrodné krajiny „Genesar“ nazvané. V starém zákoně uvádí se pod jmenem „Cenerot“ neb „Ceneret“, od města soujmenného, které na jihozápadním břehu leželo. Jest 3 míle dlouhé, a 1½ míle široké, a rozprostírá se v hluboké kotlině, 625 stěvců pod hladinou středozemního moře, obehnané na východ a západ vysokými horami, toliko na sever a jih stojí otevřené. Tím se stává ponejvíce, že hladina jeho tichá jest, jen tenkrát, když dují větrové od severu neb jiho západu, kteří obyčejně velmi prudčí

jsou, pohybují se vody jeho tak, že se stávají rybářským loďm nebezpečnými. V čas lijavců pádí bystriny s okolních hor do něho a tím zvýší se hladina jeho o 3 neb 4 stěvíce nad obyčejný stav. Voda pak jeho jest čistá, sladká a hluboká, tak že nelze nikde mělčiny pozorovat; spolu ale také chová v sobě neobyčejné množství chutných ryb, zvláště na severu; neboť na jihu nacházejí se na břehách vřídla, která vody své do jezera vypouštějí, čímž se tam méně ryb zdržuje. Za tou příčinou živilo se veliké množství lidí rybářstvím na jezeře tomto. Z rybářů těchto vyvolil sobě Pán Ježíš první apoštoly; neboť chodě podle moře galilejského, uzřel dva bratry, Šimona, jenž slove Petr a Ondřeje, bratra jeho, ani pouští síť do moře, i dí jim: „Pojďte za mnou, a učiním vás rybáři lidí. A oni hned opustivše síť, šli za ním. A poodešed odtud, uzřel jiné dva bratry, Jakoba Zebedeova a Jana, bratra jeho, na loďi s Zebedeem, otcem jejich, ani spravují síť své, a povolal jich.“ Mat. 4, 18–21.

Okolí jezera půvabné a úrodné bylo velmi zalidněno a jako poseto pěknými městy a vesnicemi, n. p. Kafarnaum, Betsaida, Magdala, Tiberias atd. Zdejší obyvatelé přáli Pánu Ježíši, a když jej nepřátelé v Judstvu a v Jerusalemě stíhali, našel zde bezpečné útočiště. A poněvadž se zde i slavný obchod vedl, a mnoho lidí tudy cestovalo, nelze se diviti, proč tak často a tak rád na břehách genesaretských Pán Ježíš se zdržoval, učil, divotvořil, a se ukázal býti tím, jemuž jest dána všeliká moc na nebi a na zemi. Mat. 28, 18. V starém zákoně se o tomto jezeře málo zmínka činí, za to ale tím více v novém. Když se jedenkrátě zástupové na Pána Ježíše

valili, aby slyšeli slovo Boží, uzřev dvě lodi, vstoupil na jednu, kteráž byla Šimonova a sedě učil s lodičky zástupy. A když přestal mluvit, rozkázal Šimonovi, aby rozestřel sítě k lovení. I zahrnul veliké množství ryb, že se síť trhala, a naplnili jimi dvě lodičky, tak že se téměř popotopovaly. Lak. 5. Po z mrtvých vstání zjevil se Pán Ježíš učenníkům svým jednoho rána u tohoto jezera, i řekl jim: „Vrztež síť na pravou stranu lodi.“ I vrhli, a když ji vytáhli, bylo v ní velikých ryb sto padesáte a tři. A když poobědvali s ním, a Petr na trojnásobnou otázku: „Šimone Jonášův, miluješ-li mne? osvědčil svou lásku, učinil jej hlavou církve slovy: „Pasiž beránky mé, pasiš ovce mé,“ a předpověděl mu spolu, kterouby smrtí měl oslaviti Boha, Jan 21. Když jedenkrát se plavil na tomto moři, a na lodičce spal, povstala veliká bouře. Učenníci ho zbudili. „Pane zachovej nás, hyneme,“ a on přimluvil větrům a moři a stalo se utišení veliké. Mat. 8. Po zázračném nasycení 5000 mužů na poušti, poslal Pán Ježíš svých učenníků napřed přes moře; lodička ale zmítala se vlnami, neboť byl vítr odporný. Při čtvrtém bdění nočním bral se k nim Ježíš jda po moři; což oni vidouce, báli se a strachem křičeli. Pán Ježíš ale promluvil k nim: „Ját jsem, nebojte se.“ Petr řekl: „Pane, jsi-li ty to, rozkaž mi k sobě přijíti po vodě.“ A on řekl: „Pojď.“ Poněvadž ale neměl dosti důvěry, počal tonouti. Ježíš ale vztáh ruku a uchopil jej. A jakž vstoupili na lodičku, přestal vítr. Mat. 14. Tak na moři genesaretském osvědčil se Pán Ježíš zázraky neobmezeným pánem bezživotní přírody.

§. 26. Pokračování. Jordán od jezera genesaretského až k mrtvému moři.

Z jezera genesaretského teče Jordán hlubokým úžlabím v 150 větších a menších zátáčkách do mrtvého moře. Rovná délka od moře genesaretského až k ústí jeho obnáší 15 mil; počítají-li se zátáčky, kteréž činí, může délka jeho asi 20 mil obnáseti. Poněvadž ale úpad jeho prudký jest, tvoří 27 velikých, nebezpečných a třikráte tolik malých prahů, a z té příčiny jest plavba po něm velmi nebezpečná, a pro slabé lodě zcela nemožná. Šířka a hloubka Jordánu jest dle rozličných míst a ročních počasí rozdílná. Při vystoupení z jezera Merom jest Jordán asi 20, při vystoupení z jezera genesaretského 60—80 a při ústí do moře mrtvého 100—150 kroků široký. Hloubka mění se mezi 3 a 6 lokty, a neobnáší v létě ani polovici; za to ale, když taje sních na horách Antilibanských v měsíci březnu a dubnu nad povahujiných řek, které pro horka a sucha vysychají, bývá největší, a za starých časů, když ještě koryto jeho od vody nebylo dosti vydlabané, daleko z břehův se vyléval. Voda jordánská jest v létě na žloutlá a průhledná, v zimě a zjara kalná; když pak se ustojí, bývá čistá a na okus příjemná a zdravá, a oplývá množstvím ryb. Břehy jordánské jsou písčité, rákosím a křovím vysokým, zvláště oleandrem porostlé, v němž se mnoho dravé zvěře, lvů, leopardů a jiných zdržuje, a po těchto stromech a křích, ježto břehy jeho lemují, pozoruje se zdaleka křivolaký tok Jordánu.

Takový jest Jordán, na jehožto břehách nejznamenitější děje světa se přihodily. Když Israelité po smrti Mojžíšově do zaslíbené země táhli, byl Jordán rozvodněn; ale Bůh pro dokázání moci své převedl je pod správou Josue suchou nohou. Napřed šli kněží, kteří nesli archu úmluvy. A když vešli do Jordánu, rozstoupila se voda. Ta, která přicházela s vrchu, zastavila se, dolejší pak odtekla. A když přešli všickni, navrátily se vody do řečiště svého. Jos. 3. Z řečiště jordan-ského vzali Israelité dvanácte kamenů, aby je postavili na památku, že je Bůh zázračně převedl. Jiných dvanácte kamenů položil Josue v prostředku řečiště jordan-ského, kdež stáli kněží, kteří nesli archu úmluvy. Jos. 4. Zde divotvořili Eliáš a Eliseus jakožto obrazové Jana Křtitele a budoucího Mesiáše. Když chtěl Hospodin vyzdvihnouti Eliáše u vichru do nebe, šli Eliáš a Eliseus z Galgala a přišli k Jordánu. Tu vzal Eliáš plášť svůj a svinul jej, a udeřil na vodu, kteráž rozdělila se na obě strany a přešli oba po suchu. — A když Eliáš vzat byl u vichru do nebe, přišel Eliseus s pláštěm Eliášovým zpět k Jordánu, i udeřil na vodu, a rozdělila se sem a tam, a přešel Eliseus. 4. Kr. Náman, kníže vojska syrského, byl malomocný, a přišel k Eliseovi, aby ho uzdravil. I řekl k němu Eliseus: „Jdi a umej se sedmkrát v Jordáně a čist budeš.“ Štoupil Náman, zmyl se sedmkrát a očištěn jest. 4. Kr. 5. Když učenníci Eliseovi sekali dříví, aby si u Jordánu vystavěli příbytky, spadlo jednomu železo z sekery do vody. Tu Eliseus slyše jeho nářek, utal dřevo a vrhl ua místo, kamž jest upadlo; i zplynulo železo, a vztáhl onen učenník ruku a vzal je. 4. Kr.

6. Což však nade všechno jiné nejznamenitější, zde křtil Jan na znamení pokání; zde sám Ježíš Kristus pokřtěn byl, a dotknuv se svým nejčistějším tělem řeky, posvětil ji, a udělil vodám vůbec moc, působící milost Boží, tak že člověk se může z vody a Ducha svatého znovu zroditi, a za kterou příčinou se stává, že se voda na den zjevení Páně světí, že poutníci koupajíce se v Jordánu obnovují křestní slib, a že se voda jordánská přináší do dalekých krajín ku pokřtění osob vzácných.

§. 27. Mrtvé moře.

Kde nyní pověstné a znamenité jezero, nazvané mrtvé moře, se rozprostírá, bylo druhdy úrodné a příjemné údolí jak ráj Hospodinův, svlažované Jordánem, které se *Siddim* t. j. lesní jmenovalo. 1. Moj. 14, 3. Toto údolí zvolil sobě Lot, když povstaly sváry mezi pastýři stád Abrahamových a Lotových. Neboť Abraham řekl k Lotovi: „Prosím, necht' není sváru mezi mnou a tebou. Hle, všechna země před tebou jest; odstup ode mne, prosím. Jestliže na levou stranu půjdeš, já pravou držeti budu; jestliže ty pravou zvolíš, já na levou půjdu.“ 1. Mojž. 13, 9. 10. V údolí Siddim kvetlo patero měst: *Sodoma*, kde bydlel Lot, *Gomorrha*, *Adama*, *Seboim* a *Bála*. Obyvatelé těchto měst byli nejhorší, a hříšní před Hospodinem příliš, tak že hříchové jejich do nebe volali. Protož řekl Hospodin: „Křik Sodomských a Gomorrských rozmnožen jest, a hřích jejich obtížen jest příliš“ 1. Mojž. 18, 20. „i chci je zahladit.“ Lota dal Bůh skrze anděly vyvésti, a na bezbožná města dštil sírou a ohněm s nebe, a podvrátil

města ta, i všecku vůkol krajinu, všecky obyvatele měst i všecky věci zelenající se na zemi, 1. Mojž. 19, 24. 25; jen město Bála, za které prosil Lot, zachováno jest, neboť řekl: Jest město blízko, do něhož mohu uteci, malé a budu zachován v něm: zdaliž není maličké, a živa bude duše má? I řekl anděl: „Hle, také o tom přijal jsem prosby tvé, abych nepodvrátil města, o kterémž si mluvil? Proto nazváno jest i jméno města toho *Ségor* t. j. malé. 1. Mojž. 19. Celé údolí propadlo se, naplněno bylo vodou, a tak povstalo jezero vejčité podoby, 10½ míle dlouhé, 2 až 3 míle široké, ležící 1231 stěvíců níže než hladina středozemního moře. A poněvadž jeho největší hloubka 1308 stěvíců obnáší, leží jeho dno přes půl třetího tisíce stěvíců pod hladinou oceanu a jest to jedna z nejhlubších až posud známých propastí na zeměkouli. Tato hloubka není ovšem všudy stejná, větší jest na severu; na jihu ale jest tak mělko, že se tu nachází 3¼ hodiny dlouhý brod, kde při menší vodě lze přejíti. Dno jezera jest bahnité, a bahno jest černé a smrduté. Holé, vysoké a srázné vápenovité skály obklopují je, které toliko na severu proti Jordánu, a na jihu proti 2 až 3 hodiny širokému solnému údolí se otvírají, a jihovýchodně půlostrov tvoří. Jezero toto nemá viditedlného odpadu, pročez se voda výparem do povětří vytrácí, v létě jest nižší, v zimě ale vystoupí o několik stěvíců výše, a přikryje jižní a severní nížinu, pro kterou příčinu délka jezeru od rozličných cestovatelů rozličně se udává.

Nazývá se toto jezero *mrtvé moře*, protože na něm ani byliny zelené, ani vodního ptáka, ani lastury, ani ryby není lze spatřiti, a pakli některá ryba Jordánem do něho zabloudila, hned lekne.

Sluje také *solné*, protože voda jeho nazelenalá a ne zcela průzračná tak slaná jest, že co se do ní dá, hned solí okorá, a sůl kuchyňská se v ní nerozplyne; proto také těžší jest, než kterákoli jiná voda, a věci do ní hozené udržují se lehko na vrchu. K tomu jest velmi hořká a protivná, a pálí na jazyku jako ledek. Lidé v ní se koupající pocítují bolesti ua dílech těla, kde jakou kožní bolavku mají. Když v létě voda opadne, zanechává na místech suchých mnoho soli, kterou tamnější obyvatelé pro sebe a svá stáda sbírají. Na jihozápadní straně jezera stojí solný sloup, o němž se vypravuje, že tenť jest, v nějž žena Lotova se obrátila.

Sluje též *klejové* jezero, poněvadž klej, neb židovskou smůlu obsauhje, která v značných kusích po vrchu plave. Kdo se v tom jezeře koupá, bývá potažen jakousi olejnou mastí, jíž se dlouho sprostiti nelze, až se konečně i s kůží sloupá. Nazývá se *mořem pouště*, poněvadž okolní krajina velmi pustá jest, *mořem východním*, poněvadž od země zaslíbené na východ leží, a na rozeznání od moře střeozemního; také *mořem Siddim*, poněvadž se v někdejším úrodném údolí Siddim rozprostírá. Nyní nazývá se od tuzemců „*mořem Lotovým*.“

Mrtvé moře různí se tedy svou přirozeností od jezera genesaretského. Ono jest slané a neživné, tiberiadské ale sladké a živné. Tento odpor nalézá se také v písmě svatém; o mrtvém moři činí se jen v starém zákoně zmínka, jakožto o neustálém pomníku kletby a spravedlnosti Boží, kdežto o jezeře genesaretském jen zběžně spomínka se děje; naopak zase mrtvé moře se v novém zákoně docela ani nepřipomíná, an zase jezero

genesaretské a jeho břehy byly dějištěm života Pána Ježíše.

§. 28. Přítoky Jordánu a mrtvého moře.

Jen neznamenité krátké potoky tekou od západu do Jordánu, moře genesaretského a mrtvého. Mezi těmito jsou:

1. *Karit*, t. j. potok ztrávení, an v létě zcela vysychá. Má své zřídlo vpohoří Efraimském, a padá nedaleko od Jericha do Jordánu. Eliáš oznámiv Achabovi, že nebude pršeti v Israeli, skryl se u potoka Karit a krkavci mu přinášeli chléb a maso ráno i večer, a pil z potoka. Když ale i potok ten vyschnul, poslal ho Hospodin do Sarefty Sidonské 3. Kr. 17.

2. Potok *Cedron* má svůj počátek na severní straně Jerusaléma v údolí Josafat, které též údolím Cedronským se jmenuje, teče na východní straně města, činí velké záhyby a padá do mrtvého moře. V létě vysychá z cela, v čas dešťů ale nabíhá bystřinami s okolních hor do něho pádícími tak, že na mnohých místech se musely mosty k přecházení nadělati. Takový byl od brány Stěpánské vedoucí k zahradě Getsemanské. Jméno Cedron znamená tolik, co *kalný*, poněvadž pozůstáváje z dešťové vody mnoho země s sebou nesl. Do něho se také oplakovala krev obětních hovádek v chrámě porážených, a všeliké smetí z města průlivy se sem odnášelo, čímž voda jeho kalnou učiněna byla. Přes potok Cedron šel David v čas zbouření Absolona, a Kristus kráčel po poslední

večeři přes něj do zahrady Getsemanské. Král judský Ezechiáš, který po bezbožném Achasovi trůn nastoupil, zavedl opět v Jerusalemě službu pravého Boha, a poslal ke všemu lidu israelskému i judskému, aby přišli do Jerusalema k slavnosti velikonoční. I sešlo se lidu mnoho a povstavše, pobořili oltáře model, kteréž byly v Jerusalemě, a metali je do potoku Cedron. 2. Par. 29. To samé učinil Josiáš po smrti otce svého Amona. 4. Kr. 23.

I od východu tekou jen nepatrné a krátké řeky k Jordánu a mrtvému moři.

1. Nejsevernější a spolu největší řeka v Zajordání jest: *Hieromax* neb *Jarmuk*. Má svůj počátek v pohoří Hauran, teče hlubokým oužlabím, a padá asi dvě hodiny jižně od jezera genesaretského do Jordánu. Jest asi 35 kroků široký, a až 5 stěviců hluboký, v písmě svatém se však nikde o něm zmínky nečiní.

2. *Jabbok* teče hlubokým, skalnatým údolím v pohoří Galád asi 6 mil jižněji od Jarmuku, a padá asi v středu mezi jezerem genesaretským a mrtvým mořem do Jordánu, Hoření Jabbok činil hranice proti Ammonitům; dolení ale dělil pokolení Gad od pokolení Manasses. Přes řeku Jabbok přešel vracující se z Mesopotamie arciotec Jakob, načež zápasil s mužem Božím.

3. *Arnon* vzniká v pusté Arabii, vine se úzkým a hlubokým údolím, a padá na východní straně do mrtvého moře. Arnon činil jižní hranice krajiny zajordánské proti Moabitům.

4. *Záred*, nacházel se již v zemi Moabské, činil přirozené hranice mezi Moabity a Edomity. Záred teče úzkým a hlubokým úžlabím, má vodu vlažnou pro mnohá vřídla, která se do něho vlévají, a padá v jižní část mrtvého moře.

§. 29. P r a m e n y a s t u d n i c e.

Ačkoli Palestina daleko tak vodnatá není jako vlast naše, předc u přirovnání k Egyptu a Arabii mohla se nazývati zemí potoků, vod a studnic. Živých pramenů bylo v Palestině mnoho; kde jich ale nebylo, kopaly se studnice a cisterny. V prvnějších byla voda živá; poslední ale byly jámy, do kterých se voda dešťová chytala v zimě, aby ji lidé v létě použili. Byly tyto jámy brzy kulaté, brzy čtverhranné, vápnem a maltou vymazané, dole širší, k otvoru užší, kterýžto se kamenem přikryl, zemí neb pískem zasypal, aby od cizích cisterna nalezena nebyla.

Nejznamenitější prameny a studnice byly:

1. Studnice *Rogel*. Tato nalézala se tam, kde údolí Josafatské a Hinomské se scházejí. Jest asi 125 stěviců hluboká, a v čas dešťů přetýká. V pozdnějších časech byla tato studnice nazvána *Nehemiášovou*, o které se píše v 2. Mach. 1., že když byli židé do zajetí vedeni, oheň z oltáře tam dali a kamenem útvor přikryli. Po mnoha letech, když se z zajetí vrátili, našli o tom vpamětech tajných poznamenáno, kdeby ten oheň skrytý byl. I hledali ho, nenalezli ale žádného ohně, než toliko vodu zhustlou. Pročež nabrali té vody a oběti na oltáři ní polili, kteráž z sebe u přítomnosti lidu oheň dala, a tak se ohně svatého k službám chrámovým dosáhlo.

2. Pramen *Siloë* neb *Siloam* na jihovýchodní straně Jerusaléma, od studnice Rogel asi 400 kroků blíže k městu. Ten pramen vychází z hory Zion proti východu, má vodu zdravou, libou a čistou, která se v nádržku neb rybníku asi 53 stěviců dlouhém, 18 širokém a 19 hlubokém

shromáždí, a rybníkem Siloë sluje. Zde se umyl a nabyl zraku onen slepý od narození, kteréhož uzřel Ježíš u stavení chrámových, a o němž se učenníci tázali: „Mistře, kdo jest zhřešil, tento-li čili rodičové jeho, že se slepý narodil?“ Ježíš ale odpověděl: „Ani tento nezhřešil, ani rodičové jeho; ale proto se slepý narodil, aby zjevení byli skutkové Boží na něm.“ Potom plivnul na zemi a učinil bláto z sliny, i pomazal tím blátem oči jeho a řekl jemu: Jdi, umej se v rybníku Siloë. Jan 9.

3. *Studánka panny Marie*, která se v údolí Josafat u podnoží hory Moria nachází. Jest to pramen, který se skrze celý okraj hory Moria táhne. Dle podání ehodila, prý, panna Maria s chudými ženami Ofelskými k této studánce pro vodu.

4. *Studnice u Betléma*, která zvláštní líbeznou chuť mající vodu držela. Po této vodě toužil David obležen jsa od Filistinských, řka: O, by mi někdo dal pítí vody z cisterny, kteráž jest v Betlémě u brány! Tu tři udatní rekové jeho vydali se prostředkem vojska nepřátelského, a šli až k cisterně a nabravše z ní vody, přinesli Davidovi, kterýžto nechtěl pítí, ale raděj obětoval ji Hospodinu, řka: Milostiv buď mi Hospodin abych neučinil toho, zdaliž krev lidí těchto, kteříž šli, a nebezpečenství životů jejich pítí budu? 2. Kr. 23.

5. *Studnice sv. Filipa* na cestě z Jerusaléma do Gazy u města Betsur. Tato studnice prý to byla, ku které se přiblížil sv. Filip, jeđa na voze s komorníkem královny mouřeninské Kandaces. A když přijeli k této vodě, řekl: komorník Aj voda; což překáží, abych nebyl pohřten? I astoupili oba

do vody, a Filip ho pokřtil. A když vystoupili z vody, Duch Páně pochopil Filipa, a komorník ho více neviděl. I jel cestou svou, raduje se. Skut. 8.

6. *Studnice Eliseova* blíže Jericha u paty hory Karantania. Voda této studánky byla dříve nezdravá; na prosbu však obyvatelů Jerichunských vzal Eliseus nádobu novou se solí, vysypal do studánky sůl, a řekl: Uzdravil jsem vody tyto a nebude více v nich smrti. A tak uzdraveny jsou vody ty. 4. Kr. 2.

7. *Studnice Jakobova* asi $\frac{1}{4}$ hodiny jižně od Sichemu u počátku údolí Sichemského. Arciotec Jakob, kterýž pole u Sichemu koupil a synu Josefovi daroval, dal tu studnici vykopat. Jest asi 105 stěvíců hluboká, a má 9 stěvíců v průměru. Ježíš cestovav jednoho času skrze Samaří, přišel k této studnici, a unaven jsa, posadil se na ní. Tu přišla žena Samaritanka z města vážít vodu. S touto ženou rozmlouval Ježíš, pověděl jí, že jest Messiaš, a získal ji pro království nebeské. Jan 4.

8. *Pramen Harad*, nalézal se na rovině Jesrahelské u paty hory Gilboa a byl tak silný, že voda z něho vycházející k řece Jordánu vynoucí se potok tvořila. Když Gedeon proti Madiánským táhl, sstoupil s 10.000 mužů k vodám tohoto pramene, kde mu Hospodin řekl: Kteřížkoli jazykem chlemtati budou vodu, oddělíš je obzvláště, kteříž pak kleknouce na kolena píti budou, na druhé straně budou. Bylo tedy počet těch, kteří rukou k ústům mecíce chlemtali vodu, tři sta mužů, které Gedeon podržel, všechny pak ostatní propustil. Soud. 7.

Poznamenání. Voda, co obyčejný nápoj u

židů, vysoko se cenila, za kterou příčinou radost a blaženost obrazem čerstvé, pramenité vody v písmě sv. se líčí; velká pak bída v nedostatku vody se uvádí. Sám Bůh, co původce a dárce blaženosti, nazývá se studnicí vody živé, a odřící se Boha slulo opustiti zdroj vody živé. Proroci vyobrazovali požehnání věku měssiánského v hojnosti vody, a Kristus v rozmluvě se samaritankou u studnice Jakobovy přirovnává své oblažující učení k vodě živé. Jan 4. 7.

§. 30. R y b n í k y.

Nedostatek živých pramenů byl příčinou, že obyvatelé palestiniští v městech a mimo města nádržky, do kterých deštovou i pramenitou vodu shromáždili, kopali. V Jerusalámě byly především znamenité rybníky.

1. U brány ovčí nyní Štěpánské, která na východní straně Jerusaléma se nacházela, byl za času Pána Ježíše asi 150 kroků dlouhý a asi 40 kroků široký rybník, nazvaný *bravný* neb *ovčí*. Ten král Šalomoun pro potřebu chrámu dal udělati, aby se v něm hravy (ovce) a skoty k obětím napájely a myly. Do tohoto rybníka sstupoval jistým časem anděl Páně a hýbala se voda, a kdo první po hnutí vody do rybníka sstoupil, uzdraven býval, od kterékoli nemoci trápen byl, a proto se nazýval hebrejsky *Betesda* t. j. *dům milosti*. Za času Krista Pána byl okolo toho rybníka dům vystavený, a okolo něho bylo patero podloubí. V těch leželo množství veliké neduživých očekávajících hnutí vody. Mezi nimi byl tu člověk jeden, kterýž ležel osm a třicet let v ne-

moci své. Toho uzdravil Ježíš slovy: „Vstaň, vezmi lože své a choď.“ Jan 5, 1—9.

2. Rybník neb *lázeň Betsabé* pod strání hory Sion proti západu tak řečený od Betsabé, ženy Uriáše Hetejského, která se v něm myla.

3. Na západní straně Jerusaléma byly v údolí Hinnom dva rybníky. Hoření byl asi 140 stře-
víců dlouhý a 90 široký; nižší ale 245 stře-
víců široký a 592 dlouhý.

Aby se krajinám na vodu chudým dostalo pramenité vody buď k pití, buď k svlažování, byly na mnohých místech vystavěny nákladné vodovody. Tak k. p. půldruhé hodiny jihozá-
padně za Betlémem, nacházejí se rybníky Šalo-
mounovy. Jsou to tři velké nádržky vyzděné ze čtverhraného kamene na skále, z kterých se voda do Jerusaléma vedla.

§. 31. P o n e b í.

Ačkoli Palestina mnohem blíže leží pásu země horkému, než nejj jižnější část Evropy; má předc ponebí na větším díle mírné, příjemné a zdravé. Tam jest vlastně jenom dvoje roční počasí: zima a léto.

Zima, která podzim i jaro vsobě obsahuje, trvá od polovice října až do polovice dubna, a sestává ze samých plískanic, nemajíc do sebe nikdy té sychravo-
sti jako v severnějších krajinách. V říjnu dává se do deště, a sice nejprve prší dva neb tři dni, zvláště v noci hojně, což se nazývá *děšť první*, nejvýš potřebný k obvlažení vedrem vyprahlé půdy, aby se vzdělávati a zasívati mohla. Tento dešť přinešen bývá větrem západním, od středo-

zemního moře vanoucím. Proto poslal Eliáš prorok na hoře Karmél služebníka svého, aby pohledl proti moři. Což když po sedmkrát učinil, uzřel obláček malý jako šlépěje člověka vystupovat z moře, načež déšť veliký následoval. Židé očekávali déšť spatiřice ranní červánky, jakož naopak když večer červenalo se nebe, říkali: jasno bude. Mat. 16, 2. Po tomto prvním dešti přeprchává až do polovice prosince. Od polovice prosince až do polovice února padá nezdídka sníh, však vyjímaje kopce sotva přes den trvá. Následkem mrazů potahují se také vody ledem; sotva ale slunce výše vystoupí, rozpouští se. Častými dešti rozvodňují se potoky, cesty se stávají okluzkými, a cestování obtížným a nebezpečným. Proto napomínal také Pán Ježíš svých vyznáváčů, aby až bude přicházeťi zkáza Jerusalema, se modlili, by utíkáni jejich nebylo v zimě. Mat. 24, 20. Od polovice února až k polovici dubna přichází *déšť pozdní* neb *jarní*, potřebný na osení, aby dostalo plné klasy. V tom čase bývá veliké hromobití a krupobití, čímž stromy bývají polámány, lidé a zvířata často o život přicházejí.

S polovici dubna počíná léto a trvá do polovice října. Od polovice dubna až do polovice června jest čas žní, tepla přibývá, které v červenci a srpnu nejvyššího stupně dosáhne, tak že i potoky a prameny vyschnou. Noci bývají chladné, čímž povstává hojná rosa, kterouž se země poněkud svlažuje. Rosa ale ačkoli hojná, žíví v létě jen silnější byliny, slabší ale, jestliže se potoky neb umělecky nesvlažují, usychají. Tím země jest smutnotvárná, a běda, padne-li jen malá jiskra do suché trávy, neboť způsobí veliký oheň, obzvláště je-li les na blízku.

Rosa bývala židům obrazem požehnání Boho. „Dejž tobě Bůh z rosy nebeské a z tučnosti zemské hojnost obilí a vína.“ těmi slovy řekl Isák synu svému Jakobovi. 1. Moj. 27, 28.

Poznámání. Délka dne a noci jak v létě tak i v zimě neliší se v Palestině tak od sebe, jako u nás. V létě vychází slunce asi o 5. hodině ráno a zapadá o 7. hodině večer; v zimě pak vychází o 7. hodině ráno, a zapadá o 5. hodině večer, následovně byvá nejdelší den 14 hodin, nejkratší 10 hodin. Proto ale předtím počítalo se v zimě i v létě 12 hodin nočních a 12 hodin denních. S východem slunce byla první hodina, s poledne vždy šestá, a při západu slunce dvanáctá hodina. Následovně byla letní denní hodina delší nežli zimní. Úplný den počítal se od západu až k západu slunce a sváteční den začínal vždy s večerem. Sedm dní činilo týden, z nichžto poslední nazýval se sabbat neb sobota; 29 neb 30 dní počítalo se do měsíce a z 12 měsíců sestával rok, který ale o 11 dní kratší byl, než náš sluneční rok, za kterou příčinou vždy třetí rok jeden měsíc přidán byl. Po šesti letech mívali židé rok sobotní, odpočínutí celé země své; a po šesti takových letech sobotních čili každého padesátého léta bývalo milostivé léto, propuštění otroků na svobodu a navrácení k statku svému, kterýž kdo zaprodal.

§. 32. Ú r o d n o s t:

Když synové israelští, vzdýchajíce pro těžké práce v Egyptě, volali k Bohu, uslyšel Bůh lkání jejich, a zjeviv se Mojžíšovi na hoře Horeb v pla-

meni ohně z prostředku kře, řekl k němu: Viděl jsem trápení lidu mého v Egyptě. I chci vysvoboditi jej z rukou Egyptských a uvésti do země dobré a prostranné, kteráž teče mlékem a medem, t. j. velice plodnou na trávy pro hojný dobytek a na rostliny s potravnými květy pro četné roje včel. II. Mojž. 3, a v V. Mojž 8, 7. 8. 9. praví Mojžíš o té zemi: „Hospodin Bůh tvůj uvede tebe do země dobré, do země potoků a vod a studnic, na jejíchžto polích a horách vy-
prejštují se propasti řek; do země obilí, ječmene a vinic, v níchžto fíkové, a jablka granátová a olivovní rostou, do země oleje a medu, kdežto beze všeho nedostatku jisti budeš chléb svůj, a všech věcí hojnosti požívati budeš: jejížto kamení jest železo a z hor jejíchž dobývají se měděnné rudy.

Takovouto úrodností oplývala skutečně země zaslíbená. Její roviny a údolí podobaly se krásné zahradě, a hory byly až k samým vrcholům zúrodněny; neboť byly po kopcích nadělány tarasy, do nichž se úrodná prst z údolí nanosila. Tuto úrodnost potvrzují i mnohé názvy jednotlivých částí země, jako: Karmél, Genesar, Garizim atd. Vůbec pole, která se druhdy pilně vzdělávala a zasívala, přinášela třidceti- i šedesátnásobný, ano i stý užitek a zplácela rolníku práci jeho bohatstvím všech zemských požitků. K tomu měl národ israelský zvláštní zaslíbení, že pakli bude ostříhati přikázání Božích, že Hospodin požehná osení, stádům a všechněm skutkům rukou, pakliby ale nechtěl poslouchati hlasu Hospodina Boha svého, že přijdou na něj všecka zlořečení, neouroda, chudoba, zima, vedro, sucho a jiné sou-

žení. 5., Mojž. 28. Tato kletba přišla na onu zemi, když obyvatelé její odvrátili se od Boha, a ruce své krví Spasitele světa poškrvnili. Nyní leží úrodná pole ladem, a kde dříve utěšené zahrady a vinice byly, strmější holé skaliny, an silné deště skrze sta let kyprou prst stencily a splácky. Ležít nad tou zemí nešťastnou mstící ruka Páně, a spravedlivý Bůh obrátil úrodnou zemi v poušť pro bezbožnost těch, kteříž tam bydleli.

§. 33. Plody z e m s k é.

Sem náležejí plody 1. z rostlinstva, 2. ze živočišstva a 3. z nerostlinstva.

1. V zemi zaslíbené, kde i vznešení a důstojní mužové, jako byl král Saul, orby tak si velice vážili, že se za ni nestyděli, selo se na potřebu *pšenice*, která výborná byla, a do Tyru a zemí cizích se vyvážela. Šalomoun dával Hiramovi na každý rok dvacet tisíc korců pšenice ku pokrmu domu jeho. Kr. 5, 11. I mnoho *ječmene* se selo, kteréhož chudší k chlebu, bohatší ale ke krmení dobytka potřebovali. Tak Šalomoun krmil ječmenem své koně. 3. Kr. 4. 28. *Žita* pak málo se selo, neboť se v půdě studenější v půlnočních krajinách líp daří. — Spolu také dařila se *špalda a proso, horčice, boby, hrách a čočka, melouny a okurky, cibule a česnek*, i o *len* nebyla nouze. *Kmínu* bylo v zahradách a na lučinách hojnost, z kteréhož pokrytší fariseové, ač zákonem se to nevelelo, desátky dávali.

Poznamenaní. Pocestným bylo zákonem dovoleno v polích, pakli se to nedálo srpem, k za-

hnání hladu klasy obilní trhati, vymánati a jísti, což ale fariseové v den sváteční za práci den ten zneuctívající drželi. — K obdělávání polí sloužil židům pluh, jenž nemaje žádných kol, skládal se pouze z těhla a radlice na něm připevněné, pročež oráč, aby rovné brázdy táhl, neustále na pluh obrácené oči míti musel, aniž lzelo se mu ohlídati. Na to naráží Pán Ježíš, když u s. Luc. 9, 62. praví: „Žádný kdo vztahuje ruku svou k pluhu a ohlídá se nazpět, není způsobilý ku království Božimu,“ t. j. kdo dobrý pozor na požadavky s. evangelium nedává. — Do pluhu zapřahovali židé voly a popoháněli je ostnem, železným bodcem okovaným, nímž dobytče se ranilo, kdykoliv kopalo neb vyhazovalo. Tento obyčej vysvětluje slova Páně k Šavlovi na cestě do Damašku: „Tvrdot bude tobě proti ostnu se zpečovati.“ Skut. 9, 5. což vyznamenává, že s odbojnictwím proti církvi sám škodu míti bude. — Obilí místo mlácení vyšlapávalo se na humně dobyt看em, který někdy i smyků zubatých za sebou táhal, při čemž se mohl shýbati, klasů dosahovati a tak se přiživovati, jestliže ústa jeho nebyla zavázána, což činiti Hospodin zapověděl, řka: „Nezavížeš úst vola vymínajícího na humně obilí tvé.“ 5. M. 25, 4. Humno, jenž se obyčejně nacházelo na poli samém, bylo okrouhlé, urovnané a upěchované místo bez střechy a ohrady, mající asi 100 kroků v objemu. — Obilí mlelo se na ručních mlýnech, jenž sestávaly z dvou kamenů, z nichžto spodní byl upevněn, svrchní ale drždlem se točil, což byla práce otroků, pročež i Samson k své potupě v žaláři u Filistinských mlýn točiti musel. — Z mouky připravovali židé rozličným způsobem chléb, nejobyčejnější byl ten, že z těsta

nadělané placky v popeli se pekávaly, což se nazývalo: podpopelní chléb, který, poněvadž tenký byl, se při jídle nekrájel, nýbrž lámal.

K *vinařství* byla země svatá pro množství hor velmi příhodná, a réva se tam tak dařila, že nesla hrozny ohromné. Vinice byly ohrazené zdi neb plotem, a na zdi stávala věž strážní k obhájení vinice před škodnou zvěří, ač i take pro obveselení. Víno dávali židé ne do sudu, anobrž do měchů kožených, kteréž se snadno rozpukávaly, za kterouž příčinou nové víno do nových měchů lejtí se muselo. Mat. 9, 17. Z nezralých hroznů připravovali židé ocet, který chudšímu lidu za nápoj sloužil a k uhašení žízně v čas letní výborně se hodil. Při ukřížo vání přimísila se do octa myrha, která jej činila hořkým jako žluč; byl to nápoj opojný, jenž se ukřížovanému dával k ulehčení bolesti; Kristus však chtě umřítí s úplným vědomím, nechtěl tohoto nápoje píti.

K bohatství židovskému náležel také *olej*, s kterým obchod vedli do Tyru. Dobýval se z *olivy*, která se zvláště po kopcích pěstovala, poněvadž suchou a křemenitou půdu miluje. Keř její má podobu lískového a střemchového, pěstována ale vyrůstá v pěkný, štíhlý strom, dosahující výšku 20—30 střeviců. Listi podobá se vrbovému, a ovoce, olivky jako třešně veliké jsou nejprvé zelené a pak začernalé a slouží k jídlu aneb se z nich tlačí olej, který olivový neb dřevný, také provancový slove, pak k maštění jídel, mazání, pálení a ran hojení se ho užívalo.

Velmi užitečný strom země svaté jest *prsták* čili *datlovník*, strom to asi 60 střeviců vysoký. Roste na písčinách vlhkých, a přináší sladké

ovoce, datle, velikosti podlouhlých slivek, které se buď čerstvé jedí co pokrm zdravý, buď se z nich rozličná jídla připravují. Často se i na slunci suší a na mouku rozemelou. Z kmene navrtaného vytíká šťáva, bílá jako mléko a velmi sladká, která brzy zkysá a *vínem palmovým* se nazývá. Listy prstáku slovou vlastně *palmy*; jsou zpěšené a někdy až 12 střeviců dlouhé. Bývaly znamením vítězoslávy, a poněvadž vítězství pokoj přináší, bývaly palmy i znamením míru. Proto metali lidé na cestu ratolesti, když Pán Ježíš do Jerusalema slavný vjezd držel, Jan 21, 8. a mučedníci představují se s palmami vítěznými v ruku. Zjev. 7, 9.

Strom fíkový, na němž se ovoce dříve ukazuje než listí, ježto teprv začátkem dubna nedlouho před počátkem léta ze sebe vypouští. Odkudž Spasitel dí: „Od stromu fíkového naučte se podobenství: když ratolest jeho omladla, a listí se pučí, víte, že blízko jest léto.“ Mat. 24, 32. *Fíky* byly dvoje, a sice plané, stromy to vysoké, silné a košaté, vždy zelené; pak i štěpné, nesoucí chutné ovoce, o kterýchžto posledních Pán Ježíš často v podobenstvích svých mluvil.

Strom svatojanského chleba nese tenké, srpovité šešuliny, které sladkou dřev a několik malých zrn semenných obsahují. Z těchto šešulin tlačí se sladká šťáva; vytlačené jsou ale mlátem marnotratného syna. Luk. 15, 16.

Granatový strom s květem růžím a ovocem jablkům podobným.

Keř balsamový vždy zelený, podobající se vinnému kmenu, z jehož poraněné kůry prýští se vonný a hojivý pověstný balsam, neb z větví se vyvaňuje.

Terebinta jest silný strom, který dosáhne vysokého stáří, oddenku ne vysokého sice, však tlustého, zároveň tlustých větví a vždy zeleného listí. Květ její podobá sekvětu vinného kmene a jahody svěšují se v hroznech pryskyřičných jako sám strom, z něhož se poraněním dobývá terpentýn. — Mimo to rostou tam *mandle, třešně, broskve, merunky, ořechy, švestky* a. t. d.

Na dříví k stavivu a k palivu netrpěla Palestina nouze, an se tam ač ne prostranné, přede mnohé lesy nalezaly. Takové byly :

1. Les cedrový na Libanu, jedlový a smrkový na Antilibanu.

2. Lesy dubové a smrkové na Karmélu a Táboru.

3. Lesy v pohoří Efraim.

4. U Jericha byly háje stromů palmových.

5. Poříčí jordánské bylo porostlé stromovím, podobajíc se lesu.

6. Les Haret, v kterém se ukrýval David, na poušti Zif.

7. Les dubový v pohoří Básan.

8. V pohoří Gilead několik hodin cesty od města Mahanaim byl les Efraim, v kterém se bitva mezi vojskem Davidovým a Absolonovým stala, a kde Absolon, přemožen jsa, utikaje na mezku, za vlasy mezi ratolestmi velikého dubu uvázl. 2. Kr. 18. — Jméno lesa bere původ od porážky hrdého kmene Efraimova, jenž tu od Galádských poražen byl. — Jefte vboji proti Ammonitským požádal pokolení Efraimovo o pomoc, kterouž mu ale odepřelo. Když však Jefte s Galádskými nad nepřítelem zvítězil, tu Efraimeté přešedše Jordán povstali ze závidi proti němu. Galádští ale porazili Efraimské a obsadili brody

Jordánské; a když přišel k nim někdo z počtu Efraimských, chtě řeku přejíti, ptali se ho: jsi-li Efraimský? který když řekl: nejsem, dal mu vysloviti: šibbolet, což se vykládá, klas. Pakli nemohl š vysloviti a řekl: sibbolet, prozradil se co Efraimský a byl hnedle zabit, i padlo v ten čas z Efraima čtyřiceti a dva tisíce: Soud. 12.

§. 34. Pokračování.

Mimo rolnictví, ovocnictví a vinařství zaměstnávali se židé chovem *dobytku*, což k bohatství arciotců náleželo. Stav pastýřů byl velmi ctihodný, an se *pastýřstvím* i vznešené osoby zabývaly, za kterouž příčinou králové, učitelové ano i Spasitel v písmě svatém pastyři se jmenují. Poněvadž v Palestině tučných paster bylo, chovalo se tam hovězího dobytka takové množství, že nazývána byla: *zemí mlékem tekoucí*. Také tam bylo množství koz; Jakob chtěl Esauovi 200 koz a 20 kozlů darovati, a Nabal měl 1000 koz.

Ovcí nalézala se tam velká stáda, a pasením ovcí zabýval se David, když za krále byl pomazán.

K nošení břemen užívalo se *velbloudů*. Velbloud jest zvíře vysoké s dlouhým krkem, malou hlavou, krátkými uši, a má na zádech buď jeden hrb, kde sluje drabář, a nebo dva hrby, a pak se nazývá dromedář. Dává mnoho užitku: mléko, které když skýše má opojnou sílu, srst, z níž se dělala sukna hrubá na oděv chudých, kůži, která se vydělává a trusem jeho se topí. Velbloud nosí těžká břemena, vydrží dlouhý čas bez vody a spokojí se s bidnou potravou začož slouží dobře na cestách po pustinách a tím se „*korábem pouště*“ nazývá.

Oslové jsou v zaslíbené zemi většího zrůstu, pěknější barvy nežli u nás, totiž barvy rudé, a nejsou jako naši líní, nýbrž čerství a chůze jisté, zvláště po horách. Židé i vznešení užívali oslů k jízdě místo koní, a k velkým slavnostem brávali takových, na nichž posud nikdo neseděl. Jezdívalo se na nich bez sedla, leč na plášti neb nějaké podložce. A poněvadž se to stávalo nejvíce v čas pokoje, za tou příčinou přijížděti na oslu, vyznamenávalo přinášeti pokoj. Pročež i Pán Ježíš, jakožto král tichý, držel slavný vjezd do Jerusaléma na oslátku. Mat. 21. Také oslů používalo se k nošení břemen a tahání mlýnů, a kámen mlýnský slul žernov osličí.

Mezku se užívalo teprv od času Davida krále a *koné* byli od Šalomouna z Egypta přivedeni a potřebovalo se jich ve válkách.

Psiv, užívali židé k hlídání stáda, jinak byli co nečistá zvířata v opovržení. Od poludíví běhali zvlášt po městech bez pánů, hledajíce sobě pokrmů a z hladu sežirajíce mrtvoly, jako královnu Jezabelu. 4. Kr. 9, 30.

Šakalové, kteří pod jmenem lišek v písmě sv. přicházejí, jsou druh zvířat, podobajících se psům a liškám se srstí šedožlutavou a ocasem dlouhým chlupy pokrytým a na konci černým. Jsou velmi hloupí ale žraví, vijí v noci jako psi, běhají v hejnách, ve dne houfně v pelechách odpovídají a dají se snadno chytiti. Samson nalapal jich tři sta, a ocasy jejich připojil k ocasům a pochodně přivázal v prostředku, k teréž zapáliv, pustil, aby sem tam běhali. Kterížto běželi do obilí Filistinských a zapálili obilí sžaté i ne-sžaté, vinice i zahrady olivové. Soud. 15, 4. 5.

Vepřový dobytek patřil pro svou nečistotu k zapovězeným a nečistým zvířatům, a pro to dopu-

stil Pán Ježíš, chtě zákona neposlušných obyvatelů Gadarenských, kteří takový dobytek drželi, potrestati, aby zlí duchové z dvou posedlých vešli do stáda vepřů. A ai hnalo se prudce všecko stádo s vrchu dolů do moře genesaretského, a ztonuli ve vodách. Mat. 8, 28—34.

Ryb bylo hojnost v Jordáně a moři gali-lejském.

V lesích zdržovali se *lvi*, kterých poslal Hospodin v čas zajetí assyrského na obyvatele samařské, když se nebáli Boha; pak *medvědi*, kteří roztrhali dvě a čtyřicet těch rozpustilých dětí, posmívajících se proroku Eliseovi, též i mnoho *kanců a vlků*, kteří poslední škodívali stádům.

Z ptactva připomenouti sluší: *koroptev, křepelku, holuba, hrdličku, slepici, čápa, vrabce, skřivana, slavíka, krkavce, orla* atd.

Včel tam bylo množství, které se buď v oulech chovaly neb divoce med svůj robily, schovávající je buď v dutých stromech neb štěrbinách zdí a skal, a co nepotřebovaly pro sebe, neb pro mladé, teklo z skal a stromů ven, a proto se nazývá Palestina zemí: *medem tekoucí*.

Poznamenání. Zákon Boží činil rozdíl mezi živočichy čistými a nečistými, aby židé skrze čistotu zevnitřní učili se čistotě vnitřní neb mravní, a ošklivíce sobě jisté tvory, pravého a jediného zlého, totiž hříchu, štítili se. Nečistá zvířata nesměla se ani Bohu obětovati ani jísti. K nečistým náležela: hovada nemající rozdělené kopyto, k. p. kůň; nepřezvykující, k. p. pes; kopyto na polo rozdělené mající k. p. velbloud; rozdělené kopito mající však nepřezvykující, k. p. vepřový dobytek; dravé ptactvo, hmyz létající a chodící na čtyřech nohách, zeměplaz, živočichové vodní nemající ploutvy a šupiny.

§. 35. Pokračování.

Kamení palestinské jest v Předjordaní vápenec, v Zajordání čedič. Z kopaninstva naskytá se železo a měď, zvláště na Libanu a v Zajordání, pročez se o zemi té praví v písmě svatém, že kamení její jest železo, a z hor jejích se dobývají měděné rudy, 5. Mojž. 8, 9. U mrtvého moře nalezá se kamenná sůl, klej a síra. Drahých kamenů a kovů tam nebylo.

Solí užívali židé nejen k připravování pokrmů, nýbrž i k obětem. Poněvadž sůl vyznamenává neporušitelnost a stálost, bylo zákonem nařizeno, každou oběť solí posypati na znamení trvání úmluvy mezi Bohem a lidmi, za kterou příčinou nezrušitelná úmluva se nazývala *úmluvou soli* t. j. úmluvou věčnou. Také i Kristus často o soli obrazně mluví.

§. 36. Pohromy.

Dokud Israelité chodili po cestách zákona Božího, vedlo se jim šťastně, země vydávala úrodu svou; když ale odstoupili od Boha, a chodili vedle obyčeje pohanů, přicházely na ně pohromy veliké. Takové byly:

1. Žhavý vítr východní, po arabsku: „*samum*“ zvaný. Tento vítr vane jen vlétě, nikdy ale déle než 7 a 8 minut, zabíjí ale v okamžení, kdo v poli přímo stojí. Mrtví podobají se spícím, pakli ale se vezmou za ruku, upadne hned, brzy ale na to zčernají. Tento vítr nevane ani příliš vysoko, ani nehloub lokte k zemi: protož lidé, když pozorují, že

přichází, vrhnou se obličejem k zemi, nohama v tu stranu, odkud přichází, aby ho do sebe nelokali. Znamení přicházejícího tohoto větru jsou mráčky na obloze jako duha načervenalé. V městech ale a v příbytcích neškodí. Zvířata, když přichází, třesou se, a z přirozeného pudu sklánějí hlavy k zemi. Tímto větrem žhoucím poschnou byliny, a země dostane smutnotvárnou tvář, podobajíc se poušti.

2. Jedna z největších pohrom jsou *kobylinky* a po nich drahota a hlad. Kobylinky ty jsou mnohem větší nežli naše, obyčejně 3—4 palce dlouhé, a co prst tlusté. Rodí se jich tam v červnu takové množství, že letíce někdy slunce jako mraky zatemňují, a kam padnou, všecko obilí a všechny rostliny požírou, tak že za několik dní plodiny celých úrodných krajín jsou ty tam. Ač lidé na tisíce jich zabíjejí a hejna ptactva za nimi táhnou, nic naplat; kam přijdou, povstává hlad, a kde pohynou, na střevíc vysoko jich na zemi leží, tak že i puchem od nich povětrí se kazí. Při letu dělají svými křídly veliký šramot, jakož i když žerou; neboť mají zuby tak ostré, že i kůru z stromů oloupají, a svou tíží i větve polámou. Když všecko sežraly, odletují, zanechavše zapáchající trusky po sobě, a v zemi vaječka, z nichž budoucí léto nová hejna povstanou. Přes moře nedovedou daleko letěti, proto se jich v moři nesmírně mnoho utopuje, což zajisté za důkaz veliké moudrosti a dobroty Boží slouží, poněvadž by zaplavily celou zemi, plemeníce se nad pomyslení hojně. A což k ničemu se nehodí? Ovšem, hodí se i ku potravě. Jedí se pečené a sušené, solí posypané neb vařené u vodě s máslem, i semleté a roztlučené na mouku v plackách, nejčastěji však jen z nouze od lidí chudých.

3. *Mor*, který velmi mnoho lidí zahubil. Nakažení stávalo se buď neprostředním dotknutím, buď výparem. Nakažení dostávali bolení hlavy a kríže, nechut k jídlu a dávení s velikou zimnicností a šfenštívím, a na měkých dílech těla pod paží, za ušima a jinde udělaly se boule nejdříve červené, pak modré. Když David z marné pýchy a vysokomyslnosti dal lid sečísti, trestal Bůh lid izraelský tím, že dopustil mor na Israele, a zemřelo z lidu od Dan až do Bersabé sedmdesát tisíc mužů. 2. Kr. 24.

4. *Malomocenství*, nemoc to nad míru strašlivá a nakažlivá. Počíná tím, že nemocný dostane v tváři malých škvrn, pak kůže zbělá, ruce a nohy oběhnou, všecko tělo přikryjou boule, kteréž hnijí tak, že celé oudy odpadávají, při tom jest hlas chraptivý a slabý. Bolest není sice nesmírná, za to ale veliká slabost a nemocného náramná zádumčivost ano i pokušení k samovraždě. Tato nemoc se také dědí až do třetího a čtvrtého kolena. Ve čtvrtém kolenu, jestliže není malomocenství, jsou aspoň nečisté zuby, nemilý zápach a mrtvá barva. Touto nemocí byl potrestán Giezi, služebník Eliseův, který co lhář a podvodník jmenem Eliseovým přijal dary od uzdraveného a do své vlasti navracujícího se Námana. 4. Kr. 5.

Kněží byli povinni prohlížeti nemocné, a a shledali-li, že někdo malomocným jest, byl hned ze společnosti lidské vyloučen, a musel vzdálen od příbytků lidských v jeskyních na poušti aneb jiných odlehlých místech bydleti. Aby ale zdaleka k poznání byl a nikdo se kněmu nepřiblížil, nosil oděv na straně rozpáraný, hlavu odkrytou, ústa rouchem zakrytá a k blížícím se jemu volal zdaleka: „Nečistý jsem.“ — Ozdravěl-li malomocný,

mohli zase jenom kněží v společnost lidskou jej uvésti. Uzdravený přišel totiž k braně města; kde jej kněz prohlídl a uznal-li jej za čistého, do chrámu jej doprovodil. V chrámě přinesl uzdravený předepsanou oběť, byl na celém těle umyt, pak ostříhán a roucha jeho vyprána, načež mu dovoleno do společnosti lidské vstoupiti.

5. Poněvadž země palestinská hornatá jest, a při moři leží, vznikají tam častá zemětřesení, podvracující mnohdykráte i celá města. Kristus předpovídaje zkázu města Jerusaléma pravil: Budou morové a hladové a zemětřesení po místech. Mat. 24, 7.

6. Silné bouřky sledovci, jenž obilí potloukají, stržení mračen, povodně obzvláště v zimě, jakož i vše polamující vichřice.

§. 37. Nejstarší obyvatelé.

Nejstarší obyvatelé země zaslíbené byli Kanánité; potomci Kanána, čtvrtého syna Cháмова, kteří se na rozličné národky dělili. Nejznamení-
tější z nich byli:

1. *Synové Het* neb *Hetejští*, pocházeli od Hetea, druhého syna Kanánova, a bydleli okolo Hebronu, od nichž Abraham koupil jeskyni dvojitou za hřbitov.

2. *Jebusejští*, pocházející od Jebus, třetího syna Kanánova, bydleli v okolí Jerusaléma, jimž David vzal hrad Zion a tak je podmanil.

3. *Amorrhejští*, původ beroucí od Amorrhea, čtvrtého syna Kanánova. Bydleli na horách judských, západně od mrtvého moře.

4. *Gergezejští*, mající původ od Gergezea, pátého syna Kanánova, bydleli okolo Jericha.

5. *Hevejští*, pošli od Hevea, šestého syna Kanánova, bydleli okolo Sichemu a v severní Palestině.

6. *Filistínští* nepocházeli sice od Kanána, proto ale předc od Cháma, skrze Mizraima, druhého syna Cháмова, a bydleli na rovině Sefela u břehu střeozemního moře. Byli národ velmi bojovný, a země zaslíbená obdržela od nich proměněné jméno země palestinská. Při vydobývání země zaslíbené zachoval Hospodin tento národ, aby skrze něj zkusil Israelitů, budouli poslouchati přikázání Božích.

Mimo nadjmenované národy byli v zem zaslíbené ještě jiné méně znamenité národky, a všickni tvořili množství malých království, které často mezi sebou válčily. Mnohdy sestávala říše taková jen z jediného města a malého okolí, za kterou příčinou mohl Abraham se svými třemi sty a osmnácti k boji vycvičenými služebníky čtyry krále poraziti, kteří válečně povstali proti králi sodomskému a gomorrhskému a Lota zajali a manželku i čeleď jeho. 1. Mojž. 14.

§. 38. Abraham a potomci jeho.

Asi 2200 let před Kristem vyšel Abraham na rozkaz Boží z Háran v Mesopotámii, a přitáhl do země kanánejské, kdež se mu narodil přislíbený syn Isák. Tento měl syna Jakoba, z kteréhož pocházelo zase dvanáct synů, od nichž dvanáctero pokolení israelské původ svůj bere. Předposlední syn Josef dostav se zvláštním řízením Božím do

Egypta, a byv k nejvyšší hodnosti po králi povyšén, povolal otce svého a bratří svých s jejich rodinami do Egypta, kde počet jejich sedmdesáte duší obnášel. V Egyptě učinil Bůh potomky Jakobovy v národ veliký, který po 430. letech, po který čas Israelité v zemi Gessen bydleli, Mojžíšem byl vyveden z podannosti egyptské, počítaje 625.550 mužů přesahujících stáří dvaceti let. Za mnohá provinění těžká museli Israelité 40 let na poušti meškati, až jiné, lepší pokolení dorostlo. Posléze po smrti Mojžíšově uvedl je Bůh pod vůdcovstvím věrného Josne do země zaslíbené, pomáhav jim zemi té dobývati, jejíž úděly dostaly se dvanáctému pokolení.

§. 39. Rozdělení Palestiny na 12 dílů

Po vydobytí byla země zaslíbená na dvanáct dílů rozdělená dle počtu pokolení. Půl třetímu pokolení dal již Mojžíš úděly za Jordánem; totiž pokolení Ruben, Gad a polovici pokolení Manassesova; Josue pak rozdělil zemi před Jordánem k vladařství devateru pokolení a druhé polovici pokolení Manassesova. Pokolení Lévi neobdrželo nižádné země; nýbrž na místo levitů vstoupili synové Josefovi Efraim a Manasses, které Jakob vzal za své vlastní, jsouce rozdělení na dvě pokolení. Levitové obdrželi v rozličných pokoleních 48 měst k bydlení a okolí jejich k chování dobytka a pak desátky z celé země. Třinácte z těchto měst svatyni Jerusalemské nejblížeš patřilo kněžím. Šest levitských měst mělo „právo útočiště.“

Pomstavení. U židů byla msta krve neb krvavá pomsta v obyčeji, kteráž záležela v tom, že příbuzný zavražděného za povinnost si kladl, vraha v zájem zavraždit. Poněvadž ale před touto krvavou pomstou ani ten jist nebyl, kdo zabil bližního svého nevida t. j. bez úmyslu, snažil se zákon Boží této ukrutnosti předejít, a proto bylo šest měst, tři v Předjordání a tři v Zajordání, stejně od sebe vzdálených, vykázáno, kam se mohl každý uteci, kdo vraždu spáchal, a kde příbuznými zabitého stíhán býti nesměl. Zatím bylo úředně vyšetřováno, zdali vražda stala se úmyslně čili nic; stalo-li se to úmyslně, byl vrah z města útočistného vydán příbuzným zabitého k potrestání, stalo-li se bez úmyslu, zůstal v městě útočistném, dokudž nejvyšší kněz neumřel, po jehožto smrti teprv směl se do otčiny zase navrátiti.

Poloha údělků jednotlivých pokolení byla následující, a sice v Zajordání:

1. Pokolení *Ruben* obdrželo jižní díl od řeky Arnon až po řeku Jabbok.

2. Pokolení *Gad* od řeky Jabbok až k jižnímu konci jezera galilejského.

3. Polovice pokolení *Manassesova* mělo severní část Zajordání v držení.

V Předjordání:

4. Pokolení *Juda* obdrželo celou jižní část mezi mořem mrtvým a středoziemím od hranic skalnaté Arabie až k Jerusálemu. Poněvadž ale tato část byla příliš rozsáhlá, byl západní díl od ní odtržen, a jižní krajina tohoto odtrženého dílu připadla:

5. Pokolení *Simeonovu*; severní ale

6. Pokolení *Danovu*.

7. Pokolení *Benjamin*, málo četné, obdrželo část severně od pokolení Judova;

8. Pokolení *Efraim*, severně od předešlého.

9. Polovice pokolení *Manassesova*, ještě severněji až k rovině esdrelonské.

10. Pokolení *Isachar* mělo úrodnou rovinu esdrelonskou v držení.

11. Pokolení *Aser* vládlo na břehách středozemního moře severně od Karmélu.

12. Pokolení *Zabulon* bylo na západním břehu moře galilejského severně od pokolení *Isacharova*.

13. Pokolení *Neftali*, severně od předešlého dosahovalo až k Antilibanu.

§. 30. Rozdělení za časů králů,

Rozdělení na dvanáctero pokolení trvalo za vlády soudců a prvních tří králů Saula, Davida a Šalomouna. Když ale nastoupil na trůn Roboam, odstoupilo od něho deset pokolení, vyvolivše sobě za krále Jeroboama, jen dvě pokolení Judovo a Benjaminovo, 48 lévitských a několik Simeonových a Danových měst hlásilo se k Roboamovi. Tak povstalo království dvoje: větší slulo *království israelské*, menší pak *království judské*.

Synové israelští, nedbajíce na řeči proroků, hřešili proti Hospodinovi, který jim skrze proroka Amosa oznámil: Dům israelský padne a nepovstane více. Za panování krále Ósee přitáhl král assyrský Salmanassar do země, oblehl Samarí, hlavní město, a dobyv ho, odvedl lid israelský v zajetí do Assyrie, učiniv království israelskému po 253letém trvání na vždy konec.

6 Království Judské, v němž se nacházelo město Jerusalém a v něm slavný chrám pravému Bohu zasvěcený s archou úmluvy, ačkoli mnohem menší, požívalo obzvláštní ochrany Boží, a proto trvalo o 134 let déle. Když ale i židé pohrdali slovy proroků, zvěstoval Jeremiáš i jim trest Boží, že totiž budou sloužiti králi babylonskému sedmdesáte let, a země že bude obrácena v poušť. Když Sedekiáš král panoval, přitáhl král babylonský Nabuchodonosor k Jerusalému, oblehl jej, vydobyl po dvou letech, spálil město i dům Hospodinův, zbořil městské zdi a lid odvedl v zajetí do Babylona.

§. 41. Rozdělení země po zajetí Babylonském.

Ze zajetí babylonského navrátilo se jenom pokolení Judovo a Benjaminovo, od kteréžto doby země zaslíbená obyčejně *judskou* (židovskou) neb *Judsko* slula. Za vlády perské byla země rozdělena na malé kraje, jichžto představení knížaty se jmenovali. Později byla země na čtyry části rozdělena, kteréž rozdělení až do časů Kristových potrvalo.

1. *Judsko* neb *země židovská* v užším smyslu obsahovala jižní část země zaslíbené;
2. *Samaří* byl střední díl Předjordaní, a
3. *Galilea* rozprostírala se v severní části.
4. Zajordaní celé přicházelo pod jmenem *Perea*. Za času narození Ježíšova byla země židovská s Syrií spojena, a tvořila část její.

§. 42. Náboženství.

Ačkoli národ israelský nevynikal vzdělaností a uměním nad národy pohanské, a v opovržení byl u Řeků a Římanů, nalézáme přede u něho jediné pravé zjevení Boží a vznešenou známost pravého Boha. Když všickni národové ve tmě pohanství vězeli a modlám se klaněli, byli židé jediný národ, jehož základním učení víry bylo, „Slyš Israeli, Hospodin Bůh náš, Hospodin jeden jest.“ 5. Mojž. 6, 4. Aby ale pravda, že jeden jest Bůh, ustavičně na mysl lidu israelského působila, byl tomuto jedinému Bohu jen jediný chrám Jerusalemský vystaven, v němž konali židé každoročně památku velikých dobrodiní, kteráž Bůh lidu tomuto prokázal, a kamž všickni židé pohlaví mužského od dvacíti let a výše třikrát v roce putovati museli, aby se tam o hlavních svátcích ukázali před obličejem Hospodina Boha svého. Tyto svátky byly následující:

1. *Velikonoce* na památku vysvobození z Egypta. Slavnost tato trvala sedm dní, kde se toliko nekvašený neb přesný chléb požívati směl, odkudž velikonoce jinak *přesnice* sluly. Na počátku této slavnosti jedl se v každé rodině beránek roční bez poškvřny, ježž židé na rožni upekli tak, že i na přič mezi předníma nohama dřevo prostrčili — pravá to podoba kříže, — a na němž ani kostičku zlámati nesměli, pročež slouly velikonoce také „hod beránka.“

Padesátého dne po velikonocích slavívali židé:

2. *Letnice*, které, poněvadž sedm týdnů od velikonoc uplynulo, také se nazývaly *svátky týdnů*, a konaly se na památku od Boha na hoře Sijai

obdrženého zákona. V tyto svátky vzdávali se spolu Bohu díky za šťastně dokonané žně, pročez sluly také *svátky žní*, a poněvadž se i prvotiny z úrody zemské obětovali byly nazvány též *svátky prvotin*. Třetí hlavní svátky byly:

3. *Svátky stánků* neb *pod zelenou* na památku, že židé na poušti v stanech přebývali a že je božská prořetelnost opatrovala a živila. V tuto slavnost museli židé v stanech bydleti, které si vzdělali ze zelených větví rozličných stromů pod širým nebem buď v zahradách neb na plochých střechách domů svých.

Mimo hlavní svátky světívali židé sedmý den téhodne, totiž *sobotu* neb *sabat*, což vyznamenává „*odpočinutí*“, na památku dokonání stvoření světa. V sobotu nesměli židé žádné práce konati ani cestovati dále než 2000 kroků, což se nazývalo „*vzdálí cesty dne sobotního*.“

Na památku zasvěcení chrámu Jerusalemského za časů Machabejských konávala se každoročně slavnost *posvěcení chrámu Páně*. Mimo to světíli židé *nov měsíců*, *nový rok*, *den smíření* a jiné. O těchto slavnostech ctíli židé Boha modlitbou a zpěvem zvláště pak obětmi. Oběti byly buďto *krvavé*, při kterých se krev zvířat prolévala; buďto *nekrvavé* čili *suché*, když se Bohu mouka, chleby, prvotiny z obilí a jiných zemských požitků přinášely. Oboje oběti byly *oběti chvály*, pakli kdo nimi Boha ctíti a velebiti obmýšlel; *obětí prosebné*, jestliže nimi nějakou milost od Boha sobě vyprositi chtěl; *obětí díkyčinění*, pakli Bohu za přijatá dobrodiní děkoval; *obětí smíření* neb *slitování*, pakli kdo nimi hříchů odpuštění dosáhnouti si žádal. Všecky oběti a obřady staro zakonní byly stínové a obrazy oné vznešené oběti, kterou v plnosti času přinesl Kristus Ježíš.

Oběti v chrámě nesměl nikdo vykonávat leč kněz. Kněží židovští byli z rodu Aronova, jenž zase pocházel z pokolení Lévi. Muži pocházející z pokolení Lévi byli nazváni *Levité* neb *jáhnové* a vykonávali při bohoslužbě méně důležité služby, zvláště provozovali hudbu v chrámě a byli podrobeni kněžím. Kněžstvo bylo od krále Davida na čtyřmecíma tříd rozděleno, z nichžto každý týden jiná v chrámě úřad kněžský zastávala. Představený každé třídy nazýval se *knížetem kněžským* neb *vysokým knězem* a sídlil v Jerusalémě. Duchovní hlavou kněží a levitů a veškerého národu israelského byl *nejvyšší kněz* čili *nejvyšší biskup*. Poněvadž židé mimo chrám jerusalémský více chrámů míti nesměli, vystavěli si po městách *školy* neb *synagogy*, kam se nejen v den sobotní, nýbrž i v jiné dny k společnému vzdělání a modlení scházivali. Tyto synagogy byly za příčinou očišťování těch, jenž se na modlení ubírali, blíže potoků neb řek zbudovány. Každá synagoga měla svého představeného, jenž se *knížetem* školy nazýval a jemuž pobožnost v ní řídit i zákon předčítati přináleželo. Knihy pro rocké mohl i každý jiný muž k tomu schopný předčítati a vykládati, a takový slul *rabbi*, *mistr*, neb *učitel*, a musel dle zákona nejméně 30 let stár býti.

Za posledních časů před Kristem tratilo náboženství židovské vždy více čistotu svou, až konečně židé opustivše ducha a jádro náboženství, šlupky se přidrželi a v plnění zevnitřních obřadů hledali sloužiti Bohu, vnitř ale v srdci otročili hříchům. Sami učitelové a vůdcové lidu rozpadli se v strany neb sekty, z nichžto nejznamenitější byli:

1. *Fariseové*, jenž se od ostatních židů tím různili, že k zákonu Božímu přidávali mnoho samotvořených obřadů a ustanovení lidských, čímž i zákon Boží rušili. Oni kladli větší váhu na povrchní dobré činy a konání zevnitřních obřadů, než na vnitřní dobrý úmysl, vykonávali dlouhé modlitby, postili se často a přísně, dávali almužny a varovali se obcování s pověstnými hříšníky. To ale všechno činili pro pochvalu lidskou, aby viděni byli od lidí; neboť se stavěli na oko spravedlivými, byli ale na větším díle bezbožní, hrdí a srdce zatvrzelého, potají dopouštějí se hrozných nepravostí. U lidu sprostého, na víru držícího, požívali veliké vážnosti a důvěry, a proto také znamenitý vliv na lid měli.

2. *Saduceové*, mužové to bohatí a vysoko postavení, na počet ale menší nežli Fariseové. Zavrhujíce ustanovení farisejská, přijímali sice psaný zákon Boží, ale přetvořovali jej k svému vlastnímu zdání a k své libosti. Zapírali nesmrtnost duše, těla vzkříšení, budoucí odplatu, jsoucnost andělů, vedli život hříšný, požívajíce všelikých světských rozkoší, a opovrhováním obřadů dávali i v chrámu lidu pohoršení.

3. *Esseové*, stáli mezi oběma sektama uprostřed, vzdalovali se od ostatních židů, zvláště od těch, kteří v městech bydleli, zavrhovali zákonem předepsané služby Boží, nejvíce ale oběti krvavé, a milujíce samotu ctili Boha vnitřním rozjímaním.

Teprv když přišla plnost časů, poslal Bůh Syna svého, učiněného pod zákonem, aby ty, kteříž pod zákonem byli, vykoupil. Gal. 4, 4. 5.

§. 45. Vláda.

Řízení zemské bylo behovládni. Bůh sám byl neviditelným zákonodárcem a panovníkem israelským a nejvyšší kněz byl viditelným náměstkem Božím, maje povinnost se svými pomocníky kněží a levity bdíti nad zachováváním zákona, jehož obsahem bylo: „Já jsem Hospodin Bůh váš: svatí buďte, nebo já svatý jsem 3 Moj. 11, 44. Po vydobyti země zaslíbené zastávali velekněží a vedle nich zbožní rekové, *soudcové* nazváni, nejpřednější úřady u lidu israelského, až pak lid žádal sobě krále jakového měli národové sousední. Bůh povolil lidu a dal israelitům krále, jenž byl s. olejem pomazán, začož *pomazaným Páně* slul; však i tento závisel od zákona Božího a měl se ním v panování svém řídit a v duchovních věcech se nejvyšším knězem raditi. Po zjetí babylonském žili židé pod vládou perskou, a nejvyššímu knězi bylo dovoleno, svůj duchovní úřad bez překážky vykonávat, což i trvalo za panování Alexandra Velikého, krále macedonského, jenž říši perskou opanoval. Po smrti však knížete toho přišli židé nejprvé pod vládu egyptskou a posleze syrskou. Když ale syrský král Antioch Epifanis násilně vírou židovskou potlačoval a židům obyčeje pohanské vnucoval povstal kněz Matatiáš z rodu Hasmonejského se svými syny a nemnoha vlastenci proti němu a vydobývše svobodu, spojili moc kněžskou a královskou v jedné osobě.

Za panování rodu Hasmonejského, jenž také Machabejským sluje, povstala *vysoká rada* židovská neb *synedrium*, nejvyšší to úřad duchovní i světský u židů, sestávající z 72 soudců. Soudci těmito byli přednostové 24 tříd kněžských, zku-

šení zákonoznalci a nádelníci rodin a obci, nazváni „starší lidu.“ Tato rada shromáždovala se v Jerusalémě k povolání nejvyššího kněze a brávali v pořadu obecné záležitosti; později však byla omezená na věci náboženství se týkající k. p. bdění nad učením, zkoušení nových učitelů a. t. d. Měla sice právo, odsouditi někoho k smrti, však za času vlády římské musel ortel smrti od vladaře římského stvrzeu býti. Synedrium rozeznávalo se od soudu, který stával v městech judských mimo Jerusalém a ze sedmi možů pozustával. Soud měl z počátku i moc, odsouditi k smrti, později však měl toliko právo; přestupitele zákonů náboženských odsouditi k zmrskání a neb je vyobcoveti ze společnosti náboženské neb ze školy.

Když pak panovníci z rodu Machabejského sami se vespolek rozdvojivše požádali Římanův, aby jejich rozepře rozsoudili, zmocnili se tito judské vlády a ustanovili Herodesa, rodem Idu-mejského, králem židovským, čím opět duchovní a světská vláda rozdělena byla. Po smrti krále Herodesa rozdělili synové jeho říši judskou, z nichžto Archelaus obdržel Judsko. Po krátkém panování zapudili jej Římané a prohlásili Judsko za krajinu římskou spravovanou od vladařů. Římský vladař sídlil v Caesarei na moři a přicházel jen oslavnostech do Jerusaléma, aby nad lidem, tam shromážděným bděl. Římskému císaři platili židé mimo daň také clo, jenž se vybíralo při cestách a v mořských přístavech. Tato cla měli úředníci římské někdy také i židé v nájmu. Nájemník cla nazýval se „vrchní nad celnými,“ a ten měl své výběrače, kteří celní neb publikanti sluli, a poněvadž lid utyskovali a nespravedlnosti se dopouštěli, byli u židů v takové nenávisti a ošklivosti, že zjevného hříšníka „publikánem“ jmenovali.

Druhý syn Herodesův jmenem Herodes Antipas obdržel po smrti otce svého Galilei a krajinu k polední za Jordánem pod názvem *tetrarchy* neb *čtvrtáka*, který název Římané od vyslých panovníkům dávati uvykli byli. Nejmladší syn Filio Herodes měl podíl svůj v Zajordání, panovav tam v severní části co tetrarcha.

§. 44. Obchod a peníze.

Obchod židovský nebyl nikdy znamenitý, ačkoli půda palestinská nad domácí potřebu plodů zemských vydávala. Židé sice vyváželi na trhy Tyrské obilí, balsam, med, olej, terpentýn a jiné plodiny, jichž sami nespotřebovali a vyměnovali je za výrobky cizí; obchod však tento nedosáhl nikdy věhlasnosti, an zákon Boží židům, by k modloslužbě svedeni nebyli, odrazil obchod vésti s pohany; prikazoval pak vzdělávati půdu, čímž se židé mohli státi národem sice zámožným, u kterého by panovaly prosté a šlechetné mravy, ne ale obchodnickým, u něhožby bohatství dobrý mrav kazilo a otravovalo.

Peněz užívali židé rozličných, dílem domácích, dílem cizozemských k. p. řeckých a římských. Nejznamenitější peníze, o nichž se zmínka ve sv. evangelium činí jsou:

Denár, peníz to stříbrný s obrazem římského císaře, mající cenu 21 setin, nímž se císařské daně platili. Mat. 22, 19. Denár byl obyčejná mzda dělníka na den, pročež se v písmě s. „denním penízem“ nazývá. Mat. 20, 2. Jidáš chtěl za mast, kterou Maria pomazala nohou Ježíšových tři sta denárů stržiti. Jan 12, 5. Sto peněz neb denárů byl dlužen služebník tvrdému spoluslužebníku. Mat. 18, 28. a

evangelický věritel měl dva dlužníky jeden byl dlužen pět set peněz a druhý padesát, a když neměli odkudby zaplatili, odpustil oběma. Luc. 7, 41. 42.

As, v písmě s. penízkem nazván, byl z mědě a platil desátý, později šestnáctý díl denáru.

Nejmenší peníz měděný přichází v písmě s. pod jmenem *halíře*, jichžto dva chudá vdova do pokladnice chrámovy uvrhla, Mar. 12, 42 a měl cenu čtvrtého dílu setiny.

Drachna, mince to stříbrná, nazývá se také v písmě s. *penízem* neb *grošem*, jaký strativši žena hledala, až jej našla. Luc. 15, 8. Cena drachmy měnila se v rozličných časech mezi 20—50 setinami.

Stater, v písmě s. též pod názvem peníz neb groš přicházející, platil čtyry drachmy. Takovýto peníz našel s. Petr v ústech ryby, nímž zaplatil daň chrámovou za pána Ježíše a za sebe. Mat. 17, 26.

Sekel byl stříbrný židovský peníz, začez se v písmě s. *stříbrným* nazývá a měl cenu asi půl tolaru. Půl seklu byl povinnen každý dospělý žid, jenž přežil dvacátý rok, platiti co daň každoročně na potřeby, ozdobu a zachování chrámu. Za třicet takovýchto stříbrných byl Pán Ježíš od Jidáše židům zrazen, právě za tu cenu, za kterou se otroci prodávali.

Mna byla početní mince a platila 100 drachem.

Hřivna též početní mince a platila více jak 2000 našich zlatých. O takových hřivnách mluví Pán Ježíš v podobenství o nemilosrdném služebníku. Mat. 18.

§. 45. Obydlí a oděv.

Israelité bydleli v domích buď přizemních neb odvojím a více poschodí, které sobě stavěli

z kamene a z cihel do čtverhranu s dvorem u vnitř, kam okna z celého stavení obracena byla. Střechy, jinak *vrchní podlahy* nazvané, byly ploché, a zjakési lepenice z kamene, hlíny a vápna utvořené, na něž vedly schody, postavené u dveří venkovních, tak že se mohlo na střechu vstoupiti, aniž bylo třeba, vjíti do domu. Aby nikdo se střechy, po níž se chodívало, spadnutí nemohl, bylo zákonem nařizeno, opatřiti je zábradlím, k ulici vyšším, do dvora nižším. Na střechách domových procházeli se rádi židé za příčinou čerstvého vzduchu, tam v létě spávali, tam si stavěli stány oslavnosti stánkové, tam se modlili, tam v čas smutku kvíleli, tam s přátely tajně rozmlouvali, od tamtuď také stávalo se veřejné provolávání. Mezi předvorními zábradlími rozestíralo se přes dvůr po celé léto plátно, aby domácí na dvoře v chládku, chráněni jsouce před sluncem, baviti se mohli.

Oděv Israelitů byl jednoduchý. Na těle holém nosívali plátěnou neb bavlněnou sukni s rukávy, která dosahovala od krku až pod kůlka a při práci neb cestování se nadzdvíhovala, a okolo beder podkasala pásem koženým neb z jiné látky spolu za měšec sloužícím. Kdo pouze tímto spodním rouchem oděn byl, nazýval se *nahým*. Jan 21, 7. Boháči nosívali dvě sukne. Mat. 10, 10.

Na sukni nosívali židé svrchní roucho, jenž slulo *pláštěm*. Tento byl z počátku čtverrohý kus nějaké látky tak dlouhé a široké, že se mohl do ní člověk zaobaliti, a proti větru a dešti tělo své chrániti. Na poušti přikázal Bůh Israelitům skrze Mojžíše, aby sobě udělali třepení na krajích pláštů, a je modrými tkanicemi přišíli, kteréžto když uhlídají, ať se rozpomenou na všechna přikázání Hospodinova. 4. Moj. 15, 30. Později

bylo celé dolení lemování třepením obšito, kteréž fariseové větší nosili, jakoby příkázání Božích více a horlivěji ostríhali. Hlavu nosili židé šátkem otočenou na způsob turbanu a neodkrýti hlavy bylo znamením úcty a pokory. Doma chodili židé bosi, když ale chtěli někam jíti, nosili obuv, pozůstávající z dřevěných prkének neb kožených podešvů, již řeménky přivazovaly k nohám. Hostům do příbytku vstupujícím řeménky se rozvazovaly a nohy od nejnižších služebníkův umývaly.

Pohlaví ženské mělo ten samý oblek jen s tím rozdílem, že byl skvostnější a ozdobnější. Nad to nosily ženské osoby prsteny, řetízky, naušnice a t. d. ze zlata, stříbra zhotovené.

Vlasy mazávali židé drahou mastí, připravené z oleje a vonných bylin n. p. z myrhy, nardu a jiných, která aby nevyčichla, dávala se do nádob, zvláště alabastrových, a tak pevně se uzavřela, že se musela nádoba, aby se masti mohlo upotřebit, rozbiti. Bradu obrostlou měli židé u veliké vážnosti, jížto se dotknouti neosmělil nikdo, leč líbaje koho. Oholení brady bylo židům největší potupou. Když Hanon, král ammonitský, vyslancům Davidovým púl brady oholil, pokáral tuto urážku David válkou. 2. Kr. 10, 4.

§. 46. Některé obyčeje židovské.

Židé byli v obcování zdvořilí. K výrazům zdvořilosti náleželo pozdravování na potkání, při příchodu a odcházení. Takováto pozdravování byla: Bůh buď tobě milostiv. — Pokoj budiž s tebou. — Pán budiž s tebou a t. d. Později bylo toto pozdravování s velkým a čas ma-

řícím okolkováním spojeno. Nejprvé se jeden před druhým poklonil, pak si dávali ruce, líbali a objímali se, jeden druhého se ptal, jak se mu vede, těšili se, že se viděli a jeden druhému na Bohu všeho dobrého žádal, což všecko se několikráte opakovalo. Z té příčiny Pán Ježíš, chtě aby jeho učenníci zbytečně čas nemařili, nařídil: „Žádného na cestě nepozdravujte.“

K vyšším byli židé obzvláště uctiví, tak k. p. pozdravující poklonil se tak hluboce, až čelem dotekl se zemi, nebo skláněl kolenou. Před starými vstávalo se, pozdravující také sestoupil s hovada, na kterém jel. Při příchodu králů neb slavných vůdců, byly slavné vjezdy připraveny; lid radostně jásal, prostíral roucha svá na cestu, kterou také posypal kvítím a ratolestmi se stromů. Znamením ale nespokojenosti bylo metání prachu do povětří Sk. 22, 23.

K chvalitebným vlastnostem židů náleželo také pobostinství. Při návštěvě vzácných hostí vystrojily se hody, které se obyčejně pod večer, když vzduch ochladl, držely ve večeradle slavně osvětlenem, pročež hody pod názvem večere přicházejí. Světlo při hodech jest obraz života věčného v nebi, tma venku krom večeradla jest obraz smrti věčné vpekli. Hosté zvali se služebníky a přicházeli v rouchu slavném; přišel-li host v rouchu všedním, bylo to urážkou hospodáře. Zvláštní zprávec hodů řídil pořádek při nich a vykazoval pozvaným přiměřená místa. Hody započínaly se modlitbou. Při jídle panovala u židů velká čistota. Před jídlem a po jídle umývali si židé ústa i ruce, čehož bylo zapotřeby, poněvadž lžic, vidliček a talířů neměli. Každý

si bral prsty pokrmy již rozkrajené z mísy a položil si je na chléb; tekutiny se vymáčely neb z mísek pily. Pro umývání stávaly v předsínci stoudve naplněné vodou. Zákonníci považovali to za těžký hřích, když se někdo k stolu s neumytým a rukama posadil. Za stolem se nesedávalo, nýbrž polehávalo na pohovkách, tak že hodující o levé rameno se podpírali a sedící na pravici spočíval tak řka v lůně sedícího na levici. Hosté obdrželi obyčejně stejně mnoho jídla, koho ale hospodář chtěle vyznamenati, tomu předložil dvoj- ano i pětinasobně. Mezi hodováním se rozmlouvalo, dávaly se pohádky, někdy provozovala se i hudba a tanec.

§. 47. Pokračování. Svatby a pohřby.

Za času Pána Ježíše konaly se svatby s mnohými slavnostmi. V den ke svatbě určitý ustrojily přítelkyně nevěstu, pomazaly hlavu její vonnou mastí, ověnčily kvítím a ozdobily korunou. Panny, družky její přišly kní, aby, až přijde ženich, ji doprovodily. K večeru šel ženich ověnčený v provodu svých mladých soudruhů pro nevěstu svou. Když se k domu sblížoval, vyšlo jemu z domu nevěstina obyčejně deset pannen s hořícími lampami vstříc a uvedly jej k rodičům nevěsty. Otec požehnav dceru odevzdal ji ženichovi, a nyní vedl se svatební průvod do domu otce ženichova se zpěvem a hudbou, při čemž panny a mládenci, poněvadž tma byla, hořící pochodně nesli. Hody při svatbě přistrojené trvaly v domech bohatých po sedm dní.

U židů pochovávali se mrtví hned po zemřítí, čehož příčinou bylo to, že mrtvolý v teplích

krajinách v několika hodinách zahnívají. Mrtvola byla hned umyta, natřena vonnou masťou, tenkým plátnem s vonnými věcmi obvinuta, hlava šátkem zakuklena, a tak obvazadly od vrchu až dolu omotana na máry položena. Ku pohřbu byli najati hudebníci a osoby, které hlasitým pláčem a hořkováním smutek vyznačovaly a dobré stránky nebožtíkovy vyvolávaly. Za márami kráčeli přátelé na znamení smutku bosí, s hlavou odkrytou a posypanou popelem neb prachem, lomíce rukama a neb dolejší díl obličeje zatřený majíce šatem svrchním. I vlasy sobě rvali s hlavy a brady a neb dokonce si bradu a hlavu oholili:

K smutku náleželo také roztrhnutí roucha svrchního brzy spodního neb obou, a to obyčejně na prsou. V čas smutku oblačeli se v žini t. j. v roucho z hrubé žiněné látky na způsob pytle s dvěma dírami pro ruce, někdy seděli v takovém rouchu na zemi neb v prachu, ano válejíce se v něm nejedli a nepili. Při pohřbu trval smutek osm dní, při umrtí osob vzácných i déle a tu zvláště ženy navštěvovaly hrob a plakaly na něm.

Hroby nalézaly se venku za městem neřídko v zahradách kromě králů a proroků, jenž se směli i ve městě pochovávat, a byly jeskyně buď přirozené buď vytesané a vyzděné, a v chod do nich zavíral se velkým kamenem, jenž se každoročně bílil, aby z daleka již do oka padal, by se každý hrobu vyhnul, poněvadž přiblížením se k hrobu člověk se poškrnil. K hrobům zbíleným při podobňoval Pán Ježíš Farisei.

Pochovávat mrtvé, platilo za milosrdný skutek; nechati ale mrtvolu nepochovanou, považovalo se za tu největší potupu, zvláště když byla od psů neb dravých ptáků sežrána.

Část II.

Místopis Palestiny.

§. 48. Judsko vůbec.

Judsko tvořilo jižní část Palestiny předjordané, a bylo větší než Galilea a Samaří, sestávalo z pokolení Juda, Benjamin, Simeon a Dan. Ačkoli hranice judské v rozličných časech se měnily, mohou se přede všeobecně udáti, a sice na východu Jordán a mrtvé moře, na západ středozemní moře, na severu Samaří a na jihu Arabie skalnatá. Vyjma rovinu jerišskou u Jordánu a Sefela podél břehu středozemního moře bylo Judsko hornaté, obsahující pohoří Judské a jižní část pohoří efraimského. Celkem bylo úrodné, nescouc hojnost obilí, vína i ovoce, a proto bylo také zhusta zalidněno. Obyvatelé pokládali sebe za přesné židy t. j. jediné pravé potomky Abrahamy, což poněkud pravdivé bylo, an ze zajetí babylonského vracující se židé na větším díle potomci z pokolení Judova a Benjaminova to byli, kteří se tam osadili. Za to ale upadli v jakousi hrdost a kojili nenasytné zášti proti jiným, tak že galilejskými opovrhovali a Samaritanů nenáviděli.

Za času Pána Ježíše náležela k Judsku také země idumejská, kdež bydleli potomci Ezauovi, jenž se nazýval Edom t. j. ryšavý. Potomci

Ezauovi „Edomité“ neb „Idumejští“ měli původně sídla svá v pohoří Seir v Arabii, rozšířili se však za času babylonského zajetí do jižní části Palestiny, kdež pak od panovníků z rodu Machabejského přemoženi a k Judsku přivtěleni byli.

§. 49. Jerusalém.

Hlavní město nejen krajiny Judské, nýbrž i celé Palestiny bylo *Jerusalém* (příbytek pokoje). Nejstarší jeho jméno jest *Salem* t. j. pokoj, mír. Za času patriarchů bydlel v něm Melchisedech, veliký kníže kněžský, který Abrahamovi vítězně z boje po vysvobození Lota se vracujícímu vyšel vstříc, jemu požehnal, a na poděkování Bohu chléb a víno obětoval. 1. Mojž. 14. Později obdrželo od obyvatelů svých Jebusejských jméno *Jebus*, kteří tam až do Davida krále bydleli. David pak v osmém roce panování svého vydobyl ho, 2. Kr. 5. a nazval je *městem Davidovým* kdež i sídlal a kamž archu úmluvy u veliké slávy přinésti dal. Také se nazývá „*městem svatým*“, poněvadž se tam nacházela svatyně Hospodinova, totiž chrám; jinak také „*městem velikého krále*“ totiž Boha nejvyššího, ano i „*městem Božím*“.

Jerusalém jest jedno z nejstarších měst na zemi, an již za patriarchy Abrahama stálo, spolu ale jest tím nejpamátnejším městem v dějinách pokolení lidshého; neboť Spasitel světa vyvolil jej za jeviště utrpení svých, jež pro spasení naše podstoupil. Leželo 2200 stěviců nad hladinou mořskou, a krylo čtyry výšiny, z nichžto jest první *Zion*, druhá *Moria*, třetí *Akra*, čtvrtá *Bezeta*. Za tou příčinou se nazývá také v písmě svatém

otevřená viděl. Skut. 6. Také se tam nalezal dům Simona farisea, v němž Kristus Pán Magdaleně, kteráž mu slzami nohy smáčela a svými vlasy vytírala, hříchy odpustil, Luk. 7.; pak dům knížete farisejského, v němž zase Spasitel vodnatelného zhojil, a krásné naučení dával; dům Annáše biskupa, a žalář Petrův.

Hora *Bezeta* ležela severně od Hory *Moria*. Když lidnatost v Jerusalemě se rozmohla, počali lidé za zděmi vně bydleti, kde sobě domy vystavěli, kterýžto přístavek nazván jest *Bezeta*, což „*nové město*“ značí. Zde měl Herodes nádherný palác; tu se posmíval Pánu Ježíši a rozkázal jej v bílé roucho obléci. Luk. 2, 3. Tento díl města nebyl za Pána Ježíše ohražen; proto mohli učenníci Páně, kteří v Emausu mistra svého poznali, pozdě v noci do Jerusalema se vrátiti. Luk. 24. Teprv po na-nebe-vstoupení Páně byla *Bezeta* ohražena zdi náramně pevnou, vysokými věžmi opatřenou, kterouž král *Agrippa* stavěl. Tam také stál dům *Marka* evangelisty.

Místo, na kterémž Kristus zemřel, nazývalo se *Kalvarie* neb *hora lebčí*, židovsky *Golgota*. Návrší toto severozápadně od Jerusalema ležící sloužilo za popraviště, kde na smrt odsouzení odpravováni bývali a jejich lebky porůznu ležely. Dle staré pověsti byl prý na *Golgotě* *Adam* pochován. Druhdy bylo toto skalnaté návrší blízko města, nyní ale jest ve městě, poněvadž na té straně městské zdi dále ven postaveny jsou. Sem přicházeli křesťané za prvních časů, aby se tajně Kristu klaněli, pohané ale na vzdor křesťanům vystavěli tam chrám bohyni *Venuši*, a na místě, kde byl hrob Páně, chrám *Jupiterův*. Roku ale 326. rozbořila císařovna *Helena*

Moria vrchem chrámovým byl jmenován. Chrám tento zbořil Nabuchodonosor, král babylonský, a však po zajetí vzdělal jej s povolením krále perského poznovu Zorobabel, ne ale v předešlé jeho nádheře. Posléz jej Herodes, aby se židům zavděčil, rozšířil a skvostně ozdobil, získav prostornosti pro stavbu vyhnáním náramné zdi z tesaných ohromných balvanů od paty Moria z údolí Josafat. Vedle chrámu na sever byl hrad *Baris*, kterýž Jan Hyrkan vystavěl, král Herodes ale více upevnil a ozdobil. Tento hrad byl na skále padesáte loktů z výší, se všech stran příkré, aby nad chrámem vývodil, a ke cti Římana Marka Antonia „hrad Antonia“ nazván. V tomto hradě byl radní dům, kde Pilat bydlel a Pána Ježíše soudil; před ním bylo vyšší, kameny různobarevnými vykládané místo na způsob salaše neboli balkonu, které slulo „*Lithostrotos*“ a židovsky „*Gabbata*“ t. j. „vysost“ neb „místo vysoké“, kde se posadil Pilat, a nad Pánem Ježíšem ortel smrti vyřkl. Jan 19, 13. Od hory Moria k jihu, mezi údolím sýrařů a Josafat, protahoval se skalní hřbet *Ofel*, na kterém též část města Jerusalema stála.

Hora Akra (hrad) k západu od hory Moria a severně od hory Zion byla nižší obon. Na této hoře vystavené město nazývalo se „*dolení*.“ Zde vystavěl Antioch Epifanes hrad Akra, aby Jerusalema ve své moci držel a nad chrámem panoval. Simon Machabejský, kterýž tento hrad vzal, dal po tři léta horu Akra rozvážet, čímž údolí mezi horou Moria a Akra bylo zaveženo, a hora chrámová ji převyšovala. V této části města stála radnice, v níž 70 starších židů souditi lid obyčej mělo, kde apoštolové vyslýcháni a bičováni byli, Skut. 4. a sv. Štěpán nebesa 5**

otevřená viděl. Skut. 6. Také setam nalezal dům Šimona farisea, v němž Kristus Pán Magdaleně, kteráž mu slzami, nohy smáčela a svými vlasy vytírala, hříchy odpustil, Luk. 7.; pak dům knížete farisejského, v němž zase Spasitel vodnatelného zhojil, a krásné naučení dával; dům Anáše biskupa, a žalář Petrův.

Hora *Bezeta* ležela severně od hory *Moria*. Když lidnatost v Jerusalemě se rozmohla, počali lidé za zděmi vně bydleti, kde sobě domy vystavěli, kterýžto přístavek nazván jest *Bezeta*, což „*nové město*“ značí. Zde měl Herodes nádherný palác; tu se posmíval Pánu Ježíši a rozkázal jej v bílé roucho obléci, Luk. 2, 3. Tento díl města nebyl za Pána Ježíše ohrazen; proto mohli učenníci Páně, kteří v Emausu mistra svého poznali, pozdě v noci do Jerusálema se vratiti, Luk. 24. Teprv po na-nebevstoupení Páně byla *Bezeta* ohrazena zdi náramně pevnou, vysokými věžmi opatřenou, kterouž král *Agrippa* stavěl. Tam také stál dům *Marka* evangelisty.

Místo, na kterémž Kristus zemřel, nazývalo se *Kalvarie* neb *hora lebčí*, židovsky *Golgota*. Návrší toto severozápadně od Jerusálema ležící sloužilo za popraviště, kde na smrt odsouzení odpravování bývali a jejich lebky porůznu ležely. Dle staré pověsti byl prý na *Golgotě* *Adam* pochován. Druhdy bylo toto skalnaté návrší blízko města, nyní ale jest ve městě, poněvadž na té straně městské zdi dále ven postaveny jsou. Sem přicházeli křesťané za prvních časů, aby se tajně Kristu klaněli; pohané ale na vzdor křesťanům vystavěli tam chrám bohyni *Venuši*, a na místě, kde byl hrob Páně, chrám *Jupiterův*. Roku ale 326. rozbořila císařovna *Helena*.

modlářské chrámy, a vystavěla tam velkolepý chrám hrobu Božího, který vrch Golgotský i s pohřební jeskyní zaujímá.

§. 50. Města jižně od Jerusaléma.

Betlém leží dvě hodiny jižně od Jerusaléma na jednom od východu k západu táhnoucím se návrší pohoří judského, a nazýval se za dob patriarchů *Efrata*, pročez se také *Betlém Efrata* píše. Obě jména naznačují úrodnost té krajiny, v které leží; neboť *Betlém* jest tolik, co *dům chleba*, an okolí bylo obilnicí pro zemi judskou, a *Efrata* znamená *úrodnost*. Leželt v pokolení Judovu, pročez také *Betlém Judův* sloul. Odtud byl *Elimelech*, kterýž za příčinou hladu do země moabské odešel, a kde jeden z jeho synů *Rut* za manželku pojal, kteráž po smrti jeho s svou švegruší *Noemi* do *Betléma* přišla, kdež *Bóz*, když sbírala klasy na poli, ji poznal a za manželku pojal. S ním obdržela syna *Obéda*, který byl otcem *Isai*, od kteréhož pocházel král *David*. *Betlém* se také *městem Davidovým* nazýval, an tam král *David* narozen a vychován byl, a tu vůkol města stádo otce svého pásal, kdež jej i prorok *Samuel* u prostřed bratří jeho za krále pomazal. 1. Kr. 16. Slávu tohoto ač malého města zvěstoval v starém zákoně prorok *Micheáš* 5, 2. řka: „Ty *Betléme Efrata*, maličký jsi v tisících judských, z tebe mi vyjde, jenž bude panovníkem v *Israeli*, a východové jeho od počátku, ode dnů věčnosti.“ A když přišla plnost času, v domě chleba ráčil se naroditi pravý živý chléb nebeský, kterýž s nebe sstoupil, aby, kdo z chleba toho jí, živ

byl na věky. Jan 6, 51. 52. To se stalo za císaře Augusta, který dal rozkaz, aby byl popsán celý svět. Tu šel Josef z Nazaréta do Betléma s Marií, zasnoubenou sobě manželkou. A poněvadž nebylo pro ně v hospodě místa, zůstali v chlévě. Tu se narodil Ježíš Kristus Syn Boží. Luk. 2. Chlév, kde se Kristus narodil, jest asi 200 kroků za městem na východ se nacházející jeskyně skalní, majíc asi 30 stěevíců délky, 12 šířky, a 9 výšky. Nad touto jeskyní dala císařovna Helena postaviti krásný chrám na způsob kříže. Dále tu stranu jest pole, kde anděl Páně se zjevil pastýřům, stráž noční držícím nad stádem, a zvěstoval jim radost velikou, že se narodil Spasitel, jenž jest Kristus Pán. Luk. 2. Nedaleko Betléma nalezaly se zavřené zahrady Šalomounovy.

Hebron ležel asi 7 hodin cesty jižně od Jerusaléma v hornaté krajině pohoří judského, blíže údolí Mambre, a jest jedno z nejstarších měst na světě. Nazývalo se dříve *Kiriat-Arba* t. j. město Arbovo od Arby, jenž byl náčelníkem Enakitů (jeskyňáků), kteří tam bydleli. V Hebronu bydleli a obcovali Abraham, Isák a Jakob, kterýžto poslední odtud s celou rodinou svou odebral se do Egypta k synu svému Josefovi. Zde umřela Sára, manželka Abrahamova, a k pochování jejímu koupil Abraham od Efrona Hetejského za 400 lotů stříbra pole, ležící proti údolí Mambre, na němž byla jeskyně dvojité. V jeskyni této byl také pochován Abraham, Isák a Jakob, kterýžto umřev v Egyptě od syna svého Jeseфа tam do-
nešen jest. — Po vydobytí země Kanánejské dostal věrný Kaleb město Hebron za podíl svůj; později stalo se kněžským a spolu útočistným městem. Po smrti Saulově královal David v He-

bronu 7 let a 6 měsíců. Zde započal Absolon zpouřu proti otcí, neboť sem přišel z Jerusaléma pod zámínkou, že chce vykonati oběť, kterouž byl Bohu přislíbil, a vyslal posly do všech pokolení israelských, řka: Hned, jak uslyšíte zvuk trouby, rcete, Absolon učiněn jest králem v Hebronu. 2. Kr. 15. V krajině hebronské dařilo se výborně víno.

Kafarbarucha (ves požehnání) leží na nejvyšší části pohoří judského, $1\frac{1}{2}$ hodiny severovýchodně od Hebronu, odkud horním výmolem mrtvé moře spatřiti lze. Sem až doprovázel Abraham Hospodina, přimlouvaje se za Sodomu a Gomorrhú, a zde uzřel druhého dne ráno z podvrácených měst vystupovati pýř z země, jak dým z peci. 1. Mojž. 19, 27. 28.

Zif, $1\frac{3}{4}$ hodiny jihovýchodně od Hebronu, od kteréhož města část pouště judské obdržela své jméno. Obyvatelé zifejší byli zvlášt oddáni králi Saulovi, a vyzradili jemu dvakráte Davida se skrývajícího.

Maon, jižně od předešlého, od něhož též část pouště judské jméno své nesla,

Karmél, $2\frac{1}{2}$ hodiny jihovýchodně od Hebronu v krajině velmi krásné a úrodné, přináležející k poušti Maon. V tomto městě bydlel bohatý Nábal.

Engaddi, (studně kozlova) blíže mrtvého moře, od něhož část pouště judské, kde se David před Saulem ukrýval, jméno své obdržela. Leželo v utěšeném údolí mezi strmými skalami, kde se palmoví a víno výborně dařilo. Zvlášt rostl tam keř balsamový, který poskytoval nejlepší balsam.

Thekoa, 2 hodiny jižně od Betléma. Poušť

soujmená nese od tohoto města své jméno. Prorok Amos se tam narodil, a také pry tam byl pochován.

Adullam neb *Odollam*, západně od Thekoa. V okolí bylo mnoho a prostranných jeskyň, v kterých se David a s ním okolo čtyř set mužů skrývalo. 1. Kr. 22, 1. 2.

Betsur neb *Bessur*, město v horách judských. Tudy vedla cesta z Jerusaléma přes Hebron do Gazy. Zde jest studnice, u které pokřtěn byl od sv. Filipa komorník mouřeninské královny Kandaces. Skut. 8.

Juta, v horách judských, 2 hodiny jižně od Hebronu. Zde měl dle staré pověsti bydleti Zachariáš s manželkou svou Alzbětou, kterouž navštívila Maria po zvěstování andělském. Zde se narodil Jan Křtitel, který předešel před tváří Páně, připravovati cesty jeho. Luk. 1.

Bersabé, leželo na jižních hranicích země zaslíbené u pouště soujmené, na které bloudila Agar s Ismaelem. Zde vykopal Abraham studnici, o kterouž v úmluvu vešel s Abimelechem. Proto nazváno jest místo to Bersabé, studnice přísahy, že tu obadva přísáhali. Abraham také štípil tu háj, a vzýval tam jméno Hospodina Boha věčného, kterýž jej zkoušev, nařídil jemu, aby syna svého v zemi Moria obětoval, kam se Abraham, poslušen rozkazu Božího, odebral. 1. Mojž. 22. Z Bersabé odebral se Jakob do Háran k Lábanovi, aby ušel prchlivosti svého bratra Esaua. 1. Mojž. 28, 10. K studnici přísahy přišel Jakob, stěhujíc se do Egypta, a obětoval Bohu, který u vidění nočním se jemu zjevil a jej napomínal, aby se nebál sstoupiti do Egypta, an ho tam v lid veliký učiniti chce. 1. Mojž. 46. 1—4.

V Bersabé ustanovil Samuel, když se zstaral, dva syny své za soudce, kteří ale nechodili po cestách jeho; ale uchýlili se k lakomství, brali dary a přepravovali soud. 1. Kr. 8, 1—3.

Kádes také *Kádesbarne* na jihovýchodních hranicích země zaslíbené. Sem se navrátili vyslancové po prohlednutí země kanánejské, vypravující, že země ta sice úrodná, ale těžko k vydobytí jest, což všecken lid k reptání popudilo, začož Bůh lid israelský tak potrestal, že ustanovil, že bude čtyřicet let blouditi po poušti. 4. Mojž. 13, 14. Zde umřela Maria, sestra Mojžíšova, a Mojžis sám s Aronem prohřešil se nedůvěrností proti Bohu, když lid pro nedostatek vody reptal, tak že za trest neměli uvéstí lidu do země zaslíbené. 4. Mojž. 20.

§. 51. Města v krajině od Jerusalema k Jordánu.

Betfage, na východním svahu hory olivetské, znamená tolik, co *figový dům*, poněvadž v tamnější okoli mnoho figových stromů, chutné ovoce nesoucích, se pěstovalo. Odtud držel Pán Ježíš svůj slavný v jezd do Jerusalema; neboť, když přišel do Betfage k hoře olivetské, poslal dva učenníky své, řka jim: Jděte do městečka, které proti vám jest, a hned naleznete oslici přivázanou a oslátka s ní: odvažte je a přiveďte ke mně.

Betania (místo datlí), asi hodinu od Jerusalema východně u paty hory olivetské v příjemném údolí, kde se palmoví dobře dařilo. Zde v domě svého přítele Lazara a jeho sester Marie a Marty

prodléval rád Pán Ježíš. Zde přijala jej Marta do domu svého, která měla sestru Marii, ona seděla u nohou Páně, poslouchala slova jeho. A co Marta pečlivá byla při mnohé službě, vyvolila si Maria nejlepší stránku, kteráž nebude odjata od ní. Luk. 10, 38—42. V Betanii byl také dům Šimona malomocného, v kterém přistoupila k Pánu Ježíši žena, mající nádobu alabastrovou masti drahé; a vylila ji na hlavu jeho, když seděl za stolem. A když se nad tím učenníci horšili, zastal se Pán Ježíš o ženu tu, říka: že dobrý skutek učinila, začez, kdežkoli bude kázáno evangelium, i o tom, co ona učinila, bude na památku její praveno. Mat. 26, 6—13. Zde také vzkřísil Lazara, který již čtyry dny v hrobě byl, tak že mnozí z židů, viděvše, co učinil Ježíš, uvěřili v něho. Jan. 11.

Bahurim, na cestě, která vede z Jerusaléma k Jordánu. Když David utíkal před synem Absolonem, přišel do Bahurim, kde mu vyšel muž, jmenem Šimej, vstříc, jemu zlořečil a házel kamením po něm. A když Abisaj tuto urážku pomstít chtěl, řekl David: Nechtež ho, ať zlořečí, nebo Hospodin přikázal mu, aby zlořečil. 2. Kr. 16.

Jericho, prastaré město kanánitské, asi 6 hodin cesty severovýchodně od Jerusaléma, a 2 hodiny západně od Jordánu, na krásné soujmenné rovině, kde mnoho palmoví rostlo, pročež se „*městem palm*“ nazývalo. V tomto městě bydlela Rahab, která zachovala vyzvědače israelské. Jericho bylo první město, které Israelité v Předjordání dobyli a rozkotali. Hospodin řekl k Josue: „Ai, dal jsem v ruce tvé Jericho. Obejděte město jednou za den, a tak učiníte po šest dní; sedmého pak dne obejdete sedmkrát, a kněží ať vezmou

sedm trub, a at jdou před archou úmluvy, troubí, a zkřikne všecken lid křikem prevelikým a zdi města se vyvrátí ze základů svých.“ Synové israelští učinili, jak přikázal Hospodin, a sedmého dne padly zdi, a jedenkaždý všel do města tím místem, kteréž proti němu bylo, a pobili všecko ostrostí meče. Jos. 6. Město bylo zase brzy vystaveno, a proroci Eliáš a Eliseus zdržovali se tam, poněvadž se tam nacházely školy prorocké, v nichžto mládež v starém zákoně vyučována byla. Herodes vystavěl zde palác, v němž i život dokonal, povolav sem ve své bolestné nemoci knížata země, a dav své sestře Salome rozkaz, by v okamžení jeho vzdechnutí byli usmrceni, chtěje tak všeobecný zármutek způsobiti; což se ale nestalo. — Když Pán Ježíš přibližoval se k Jerichu, slepý jeden seděl podle cesty, žebře, a dovědév se, že Ježíš Nazaretský tudy jde, volal: „Ježíši, synu Davidův, smiluj se nade mnou.“ neuposlechnuv napomínání zástupu, aby mlčel. Ježíš ale zastaviv se, uzdravil ho slovem: Prohledni. Luk. 18. A když vycházel z Jericha, seděl zase jiný slepý, syn Timeův, Bartimeus vedle cesty, žebře. I toho podobným způsobem uzdravil. Mar. 10. Obchod zdejšího města byl hlučný; neboť vedla městem cesta z Galilee do Jerusaléma, a z Arabie do Fénicie, za kterou příčinou sedělo zde na úradě více celných, a vrchním nad celnými byl tehdáž Zachheus, k němuž zavítal Pán Ježíš, jehož on přijal, raduje se. Luk. 19.

Gilgal neb *Galgala*, jihovýchodně od Jericha, kde Israelité po zázračném přechodu Jordánu ponejprv rozbili stany, slavnost velikonoční slavili a z úrod země jedli, když manna přestala. A jak

dlouho židé země zaslíbené dobývali, měli zde hlavní tábor, kde i archa úmluvy se chovala, až později do Silo přenešena byla. Na blízku postavili židé dvanácte kamenů, kteréž byli vzali z řečiště jordanského na památku, že po suchém řečišti přešel Israel. Jos. 4 a 5. Po porážce Absolona šli židé navracujícímu se Davidovi až do Galgala vstříc. 2. Kr. 19, 15. Když chtěl Hospodin vyzdvihnouti Eliáše u vichru do nebe, šli Eliáš a Eliseus, učenník jeho, z tohoto města k Jordánu, kterým zázračně oba přešli na druhou stranu. 4. Kr. 2.

§. 52. Města² severně od Jeru- salem a.

Nob, severně od Jerusaléma, kněžské město. Král Saul vyhubil je ostroší meče, poněvadž kněz Achimelech před Saulem utíkajícímu Davidovi dal chleby posvátné k zahnání hladu a meč Goliáše filistinského. 1. Kr. 22.

Anatot, 1 $\frac{1}{2}$ hodiny severně od Jerusaléma, město kněžské, v kterém se narodil prorok Jeremiáš a započal svůj úřad; obyvatelé však nemožouce kázání jeho snést, nenáviděli a pronásledovali jej, chtěje jej zabiti, začož jim trest Boží zvěstoval, že zemrou dílem mečem, dílem hladem, což se stalo, když Jerusalém od Chaldejských po 3 léta oblehán byl. Jer. 11, 21—23.

Gíbea neb *Gabaa*, severně od předešlého, zde se narodil a sídlil král Saul, za kterou příčinou se „*Gabaa Saulova*“ nazývalo.

Ráma, tolik co výsost, poněvadž město to, na kuželovitém vrchu asi dvě hodiny severně od

Jerusaléma nedaleko cesty vedoucí do Sichemu eželo. Blíže tohoto města na cestě, kteráž vede k Efratě t. j. k Betlému, umřela a pochována jest Ráchel, manželka Jakobova, nad jejímžto hrobem Jakob znamení (pomník) vyzdvihl. 1. Mojž. 35, 19. 20. V tomto městě byl Jeremiáš prorok na svobodu propuštěn od vojska chaldejského, které jej v Jerusalémě jalo, a řetězy svázaného do Bablylona vedlo. Jer. 40, 1. Poněvadž ale ostatní židé skrze Rámu do zajetí bablynského vedení neobdrželi svobody; z té příčiny píše Jeremiáš: Ráchel pláče synů svých, a nechce se potěšiti nad nimi, proto že jich není. Jer. 31, 15. Toto odvedení židů do Bablylona jest obrazem vraždy spáchané na nevinňátkách betlémských od krále Herodesa. Mat. 2, 18.

Hai, staré kanánitské město, u kterého již Abraham přicházeje z Mesopotamie rozbil stany své. Hai bylo druhé město, kteréhož dobil Josue. Prvních 3000 mužů, jež poslal Josue proti městu, bylo poraženo; však Josue učiniv nový útok, zmocnil se města, zbořil je a 12000 obyvatelů pobil. Jos. 7 a 8. Brzy bylo zase vystaveno a nazývalo se *Ajat*.

Machmas, as čtyry hodiny cesty severně od Jerusaléma, sem přišedše Josef a Maria s večerem při navracování se z Jerusaléma pohřešili dva náctiletého Ježíše.

Bétel, bylo jedno z nejznamenitějších a nejstarších měst kanánejských, a nazývalo se původně *Lus* od množství mandlových stromů; kdy ale Jakob utíkáje před bratrem Esauem do Háran zde pod širým nebem přenocoval a znamenitě sen o řebříku nebe se dotýkajícím měl, pročitnu ze sna nazval místo to Bétel t. j. *domem Božím*.

1. Mojž. 28. Při dělení říše židovské připadlo ku království israelskému, a král Jeroboam chtě lid od putování do Jerusaléma odvrátiti, sváděl jej k modloslužbě, postaviv v Bétel zlaté tele k veřejné účté, 3. Kr. 12. a proto nazývali věrní židé město to *Betaven* t. j. domem ničemnosti neb nespravedlnosti. — Když prorok Eliseus vstupoval do Bétel, pacholata malá vyšedše z města, posmívala se jemu, a dva medvědi vyšli z lesa a roztrhali dvě a čtyřicet těch rozpustilých dětí. 4. Kr. 2. V Bétel bydlel onen kněz, kterého král assyrský poslal ze zajetí, aby učil obyvatele měst samařských, kterakby ctíti měli Hospodina. 4. Kr. 17, 28.

\ *Efrem* neb *Efraim*, město nedaleko Karantanie. Když po vzkříšení Lazara z mrtvých nejvyšší kněží a fariseové v radu se sešli, jakby Ježíše zabili, odešel sem. a tu se zdržoval sučenníky svými. Jan. 11, 53.

Gabaon neb *Gibeon*, 2 $\frac{1}{2}$ hodiny severozápadně od Jerusaléma, bylo město velké, větší nežli Hai na podlouhlém hřbetě z vápencovitého kamene, zvedajícím se v úrodné a dobře vzdělané rovině. Obyvatelé ačkoli bojovníci velmi silní, ulekli se, slyšíce, že Israelité vydobyli Jericho a Hai; pročež poslali vyslance k Josue do Galgaly, aby lstivým způsobem smlouvu učinili s ním. Po odkrytí lsti bylo jim sice slovo držáno, než k nejnížší službě při stánku Páně, totiž k štípání dříví a nošení vody byli odsouzeni, pročež Natinejší t. j. služebníci svatyně slouli. Jos. 9. Pro tuto smlouvu shromáždilo se pět králů amorrhejských a oblehli Gabaon. Josue však připadl na ně a porazil je, a aby porážka dokonalou byla, volal: Slunce proti Gabaon nehýbej se. I stálo slunce, dokudž nepomstil se nad nepřátely

! *Ajalon*, levitské město v údolí soujmenném, v němž Josue pět amorrhejských králů, oblehajících Gabaon porazil, a kde volal: Měsíci, nehýbej se proti údolí Ajalon.

Betoron, a sice hoření a dolení Betoron; první leželo na těžko přístupné výšině, druhé v údolí, a patřilo lévítům. Když pět králů amorrhejských poraženi jsouce u Gabaon od Josue, utíkali před syny israelskými, a byli tu, kde se sstupuje z Betoron, poslal na ně Hospodin kamení veliké s nebe, a zemřelo jich mnohem více od kamenného krupobití, než jich pobili mečem synové israelští. Jos. 10, 11.

(*Emaus*, půl druhé míle severozápadně od Jerusaléma mezi Ajalon a Gabaon. Tam šli téhož dne, když Ježíš z mrtvých vstal, dva z učenníků jeho, z nichžto jeden Kleofáš sloul. Ježíš přidružil se k nim na cestě, a otvíral jim písmo, kteréhož teprv v městečku poznali v hospodě po lámání chleba. Luk. 24.

§. 53. Města od Jerusaléma k moři středozemnímu.

Kariatjarim neb *Kiriatjearim* (město lesní), leželo na jednom vrchu 2³/₄ hodiny severozápadně od Jerusaléma. Sem byla archa Páně z Betsemes přenešena, a v domě Abinadaba postavena; po mnoha letech nechal ji král David zase do Jerusaléma přenést. 1. Par. 13, 6.

Emaus, na rovině Sefela, kde již k východu pohoří judské zvedati se počíná. Zde Judas Ma-

chabejský porazil syrského vůdce vojska Grogiaše. 1. Mach. 30, 4. Později nazývalo se toto město *Nikopolis* t. j. město vítězství.

Latrun, nedaleko *Nikopolis* k severu, odkud na milost přijatý lotr *Dismas* pocházel.

Lidda, na cestě z Jerusaléma do Joppe, 10 hodin od Jerusaléma vzdáleno. Když sv. Petr procházel církev, přišel také do *Liddy*. Tu našel člověka, jmenem *Eneáše*, an již od osmi let dnou sklíčený na loži ležel. I řekl mu Petr: *Eneáši, Pán Ježíš Kristus tebe uzdravuje; vstaň! A hned vstal, a všickni, kteříž byli v Liddě a Saroně, obrátili se ku Pánu. Skut. 9.*

Ramataim Sofim, také *Ramata* neb *Ráma Samuelova* nazváno, bylo rodiště proroka *Samuele*, kde i *Saul*, hledaje ztracené oslice otce svého, pomazán byl za krále. 1. Kr. 9 a 10. *David* utíkáje před *Saulem*, přišel do *Ramata* k *Samuelovi*, 1. Kr. 19, 18. a oznámil jemu všecko, což byl jemu učinil *Saul*; i odešli on a *Samuel*, a bydleli v *Nájot* t. j. v domě učenníků prorockých. — Když *Samuel* umřel, plakali ho *israelité* a pochovali ho v domě jeho v *Ramata*. 1. Kr. 25, 1.

Arimatia neb *Ramla*, asi hodinu od *Liddy* na krásné pahorkovité a úrodné rovině *Saronské*. Odtud pocházel *Josef*, tajný učenník *Pána Ježíše*, který božskému *Mistru* hrob svůj v zahradě postoupil.

Modin, sem utekl kněz *Matatiáš* a jeho pět synů s mnohými z lidu z Jerusaléma, když *Antioch Epifanes*, král *Syrský*, pronásledoval *židy*; a umřev byl zde pochován jakož i jeho udatný syn *Juda* s třemi bratry. *Šimon*, *Machabejský* vzdělal zde nad hrobem otce svého a bratří svých

stavení vysoké k spatření z kamene blazeného, napřed a vzadu postavil sedm jehlanců proti sobě, Okolo nich postavil sloupy veliké, na sloupích zbroj, a vedle z broje lodě vyryté, kteréžby spatřiny byly ode všech plavicích se po moři 1. Mach, 13.

Joppe (krása), 7 ½ míle od Jerusaléma u břehu středozemního moře na přívrší skalnatém a vysokém. Bylo prý vystaveno od Jafeta a tělo Noemovo v něm pochováno. Má přístav ale velmi mělký a od písku zanešený, tak že slodmi, ježto mají náklad, k samému břehu přistaviti nelze; Do toho přístavu dodávalo se dříví, kteréž Šalomoun z hor libanských na stavení chrámu Páně voziti dal. V tom přístavu také Jonáš prorok do lodi vstoupil, aby od tváři Páně utekl. V Joppe byla víra křesťanská záhy zvěstována a mezi prvními vyznavači byla nábožná a dobročinná Tabita, která když umřela, poslali křesťané zdejší dva muže do Liddy k Petrovi, prosíce, aby tam přišel. Petr přišel do Joppe, vzkřísil Tabitu, a mnozí uvěřili v Pána. Petr pak bydlel v domě koželuha Šimona pod horou na samém břehu mořském. Zde měl vidění o čistých a nečistých zvířatech, an špatřil prostěradlo s nebe se spouštějící a slyšel hlas: Vstaň Petře, bí a jez; co Bůh očistil, to nečisté býti neprav, Sk. 9 a 10, čím mu zjeveno bylo, aby i pohanům víru křesťanskou zvěstoval. Sem k němu přišli tři muži, posláni od Kornelia setníka z Caesarei, aby kněmu přišel.

§. 54. Filistinská města.

Gaza, nejjižnější z pěti hlavních filistinských

měst, leželo 1 $\frac{1}{2}$ hodiny od břehu střeozemního moře na malém návrší v úrodné krajině, kde mnoho palmoví a olivoví rostlo. V Gaze dal Samson mnohé důkazy své nadpřirozené síly. Zde vylomil oboje vrata brány městské i s veřejemi jejich, a vynesl je na vrch hory, která půl hodiny jihovýchodně od Gazy se zvedá, a pro tu udalost *horou Samsonovou* sluje. V písmě svatém se praví, že tato hora leží před tváří Hebronu, t. j. proti silnici k Hebronu vedoucí, Soud. 16. Týž Samson byv potom jat, a maje oči vyloupané, byl do Gazy řetězy svázaný přiveden, kdež v žaláři samotížný mlýn táhnoti musil. Když pak knížata filistinská se sešli, aby obětovali bohu svému Dagonovi, povolali Samsona z žaláře, aby hrál před nimi. Přivedený Samson ujav oba sloupy, na kterých dům stál, jeden pravou a druhý levou rukou, zatřásl jimi silně; padl dům na všecka knížata a lid, tak že jich teháž do tři tisíc pobito bylo. Soud. 16. V okolí Gazy jest mnoho šakalů, jichž Samson v čas žní nalapal tři sta, kteréž svázav po dvou, a přivázav v prostředku hořící pochodeň, pustil do obilí Filistinských, a spáleno jest obilí sžaté i nesžaté, vinice i olivové zahrady.

Askalon, 6 hodin severně od Gazy, též jedno z pěti měst předních filistinských, vystavené na písččných výšinách, stojících podle sebe v pravidelném polokruhu, s konci k moři přiléhajícími. Krajina askalonská byla úrodná a vzdělaná, zvláště vinice byly vyhlášeny. Do Askalona sestoupil Samson a pobil tam třiceti mužů, jejichžto šaty pobrav, dal těm, kteříž uhodli pohádku jeho. Soud. 14, 19. Obyvatelé ctili bohyni Venuši, pod jmenem *Dar-cetto*, půl ženy a ryby, a chovali se vždy nepřá-

telsky k židům. Herodes, kterýž nemluvnátka zabiti dal, vystavěl zde palác.

Azdod neb *Azot*, 8 $\frac{1}{2}$ hodiny od Askalona severně, jedno z pěti vladařských měst filistinských, v kterémžto stál chrám modly Dagona. Tato modla byla vyobrazena v podobě poločlověka a poloryby, a zbořila se, když Filistinští archu úmluvy do modlárný vnesli. Za času Heli-ho porazili Filistinští vojsko israelské, a vzali archu Boží, kterouž v chrámu Boha Dagona postavili. Druhého dne ale ležel Dagon tváří svou na zemi před archou. I postavili opět Dagona na místo jeho; než druhého dne ráno našli hlavu a obě ruce jeho uražené ležící na prahu. A Bůh sesílal na obyvatele tak dlouho rozličná souzení, až posléze sami opět archu israelským navrátili. 1. Kr. 5. Když sv. Filip komorníka mouřeninské královny Kandaces pokřtil, uchopil Duch Páně Filipa, a neviděl ho více komorník, Filip pak nalezen jest v Azotu, a chodě kázal evangelium všem městům. Skut. 8, 39. 40.

Gat, neb *Get*, též jedno z pěti hlavních měst filistinských. Sem byla archa Boží přinešena z Azotu, obyvatele trestáni jsouce pro ni, odeslali ji zase do Akkaronu. 1. Kr. 5, 9. 10. Odtud pocházel obr Goliáš.

Akkaron neb *Ekron*, nejsevernější z pěti hlavních měst filistinských. Sem donesla se archa Boží z Gat, obyvatele však nechtěli ji u sebe podržeti, nýbrž udělali vůz nový, vložili archu Páně na něj, zapřáhli dvě krávy, kteréž kojily telata, a propustili. Krávy pak přímo šly cestou, která vede do Betsames. 1. Kr. 6. Po přemožení obra Goliáše honili Israelité Filistinské až k branám Akkaron. 1. Kr. 17, 52. Obyvatelé akkaronští ctili boha Belzebuba, tolik co pána much, které v horkých krajinách, zvláště v nížinách vlhkých

u náramném počtu se zdržují, a tak jsou nebezpečné, že s dlouhými žahadly uštipují hovada a lidi až k smrti. Sem k modle Belzebubovi poslal modloslužebný králišraelský Ochoziáš, když spadnuv spavlanu paláce svého těžce se rozstonal, posly z otázkou, povstaneli z nemoci své? Než na rozkaz Hospodinův přišel jim prorok Eliáš vstříc a zvěstoval jim, že král za trest modloslužebnosti jistě zemře. 4. Kr. 1. — Židé posměšně nazývali knížete zlých duchů Belzebubem t. j. pápem muším.

§. 55. Města v středu země judské.

Tainnat. Samson přišel jednou k vinicím města, spatřil mladého litého lva řvoucího; tu připadl Duch Hospodinův na Samsona, a roztrhl lva, jakoby kozelce na kusy rozsápal, nic dokonce nemaje v ruce. Soud. 14, 5. 6.

Betsames. Když Filistinští archu Boží poslali Israelitům, žali Betsamitští pšenici v údolí, a pozdvihše očí svých, uzřeli archu, i zradovali se vidouce ji. A vůz přijel na pole Josue betsametského, a stál tam. Byl pak tam kámen veliký, i zsekali dříví vozu, a krávy vložili na ně v zápalnou obět Hospodinu. Pobil pak Hospodin mnoho betsamitských, proto že bez úcty patřili na archu Hospodinovou. I poslali posly k obyvatelům Kariatjarim, řkouce: Přivezlit jsou nazpět Filistinští archu Hospodinovou, sstupte a zase ji přiveďte k sobě. 1. Kr. 6.

Aseka, u údolí terebintského; sem až honil Josue pět králů amorrhejských, kteréž porazil u Gabaon. Jos. 10, 10. V údoli u Aseka přemohl David obra Goliáše.

Socho; mezi tímto městem a Asekou bylo ono znamenité údolí terebintské.

Maceda, sem až uteklo pět králů poražených od Josue u Gabaon, a schovali se v jedné jeskyni; než ale nalezeni jsouce byli pobiti a pověšeni na pěti dřevích. Jos. 10. 16. 26.

Eleuteropolis, v písmě svatém přichází pod jmenem *Lechi* neb *Ramatlechi*. Když Samson spálil Filistinským obilí, oblehli zemi Juda. Muži pak z pokolení Juda svázali Samsona dvěma novými provazy a vedli ho k Filistinským. Kterýžto když přeházel; výskali radostí Filistinští. Ale Samson roztrhl pouta svá a uchopiv čelist osličí, pobil jí tisíc mužů, a nazval jméno místa toho *Ramatlechi*, což se vykládá, zdvihnutí, čelisti neb výšina čelisti. Soud. 15.

Maresa, bylo rodiště proroka Eliezera. 2. Par. 20, 37.

Gerar, na jižním pomezí palestinském. Když byl hlad v zemi kanánitské, bydlel Abraham, a pozděj i Isák v tomto městě. 1. Mojž. 20 a 26.

Ziklag neb *Siceleg*; zde se zdržoval právě David, když král Saul na horách Gilboe zahynul, o čemž když se dověděl, plakal a řekl: Popatřiž Israeli na ty, kteříž zemřeli na výsostech tvých zranění. 2. Kr. 1.

§. 56. Samaria neb Samaří vůbec.

U prostřed Palestiny předjordánské ležela krajina samaritanská, neb *Samaria* čili *Samaří*, nazvána od města Samaří, jsouc menší než Judsko a než Galilea. Na severu hraničila na krajinu galilejskou, kde Ginea na rovině Esdrelonské

pohraničným městem se uvádí, na východu dosahovala k Jordánu, na jihu bylo Judsko, na západu protahovalo se moře střeozemní. Krajina samařská obsahovala pokolení Efraimovo, polovici pokolení Manassesova a část pokolení Isacharova. Celá krajina byla hornatá; neboť zde bylo pohoří efraimské, pohoří Gilboa a karmélské. Jen část severní protahovala se až na rovinu esdrelonskou; k východu pak bylo údolí Jordánské. Hory byly úrodné, stromovím a ovocem jak planým tak štěpním oplývající. Pro hojnost dobré trávy dobytek nad jiný více mléka vydával. Největším znamením dobroty a hojnosti byla lidnatost té krajiny.

Obyvatelé nazývali se *Samaritany*. Když král assyrský Salmanasar r. 722. království israelské vydobyl, odvedl lid israelský v zajetí do Assyrie. Naproti tomu ale poslal ze svých zemí lidi modloslužebníky a osadil je v městech té krajiny místo synův israelských. A když tam bydleli, nebáli se Hospodina; i poslal na ně lvy, kteříž je dávali. Protož oznámili králi assyrskému, že proto tento trest na ně přichází, poněvadž národové, kteréž osadil v městech samařských, neznají ustanovení Boha země té. Za tou příčinou přikázal král assyrský: Dovedte tam jednoho z kněží, kteréž jste odtud jaté přivedli; necht bydlí s nimi, a učí je ustanovením Boha země té. Kněz ten přišel, bydlel v Bétel, a učil je, kterakby měli ctíti Hospodina. Pohané pomísivše se s pozůstalými Israelity ctíli sice Hospodina, při tom ale sloužili také modlám, z čehož pošla vlažnost u víře. Když po zajetí babylonském židé stavěli chrám Hospodinu v Jerusalémě, přistoupivše Samaritáné k židům, řekli knim: Nechte nás

stavěti svámi. Židé ale odpověděli: Neslušíť se, abychom stavěli s vámi dům Bohu našemu. Proto činili Samaritané židům překážky v stavbě; a když na vzdor všem překážkám židé dokonali dílo domu Božího; vystavěli si Samaritané s povolením perské vlády na hoře Garizim vlastní chrám, čímž zrušili všecku jednotu církevní s židy, tak že i cizozemci jmenováni byli. Luk. 17. 18. Ale nejen tím různili se od židů, nébrž i takovou svobodnomyslností, že jen patero kněh Mojžíšových uznávali za božské zjevení. Židé nenáviděli Samaritanů tak velice, že toho, koho potupiti chtěli, Samaritanem nazývali, a od Samaritanů ani píti nechtěli, tak že ona žena u studnice Jakobovy nemálo se tomu divila, když na ni pán Ježíš promluvil: dej mi píti. Kterak ty, jsa žid, pravila k němu, žádáš odemně píti, jenž jsem žena Samaritanka? Samaritané naproti tomu nechtěli židům cestujícím skrze jejich zemi ani noclehu dáti, jako k p. Pánu Ježíši, za kterou příčinou Jakob a Jan řekli: Pane, chceš, ať díme, aby oheň s nebe sstoupil a je spálil? Luk. 9, 51—56.

§. 57. Města samaritanská.

Samaria neb *Samařtí*, hlavní město, leželo asi 16 hodin severně od Jerusaléma na jednom kopci, s něhož byla utěšená vyhlídka na okolní úrodnou krajinu. Král israelský Amri koupil horu samřskou od Semera za dvě hřivny stříbra, a založil na ni město, nazvav jméno města, kteréž byl vystavěl, od jména Semera, pána té hory, Samařtí. 3. Kr. 16, 24. Od té doby stalo se sídelním městem králů israelských, v němž Achab

Bálovi postavil chrám, 3, Kr. 16, 31. 32., až za krále Osee král assyrský Salmanassar město ob-
lehl, a po třech letech vydobyl. V tomto městě,
kde proroci Eliáš a Eliseus působili, byl prý
dle staré pověsti sv. Jan Křtitel pochován. Do
Samaří přišel sv. jáhen Filip kázal tam evan-
gelium Kristovo i poslouchali zástupové pilně
slovo Boží, a vidouce divy, kteréž činil, uvěřili.
Uslyševše pak apoštolové v Jerusalémě, žeby
Samaří přijalo slovo Boží, poslali k nim Petra a
Jana, kteří vzkládali na ně ruce, a oni přijali
Ducha svatého v svátosti biřmování. Skut. 8.

Sichem neb *Sichar*, leželo v středu země pa-
lestinské v přeutešeném, asi 150 až 500 kroků
širokém údolí úrodném mezi horou Garizim a
Hebal, 14 hodin severně od Jerusaléma, a nále-
želo k nejstarším městům. Když Abraham přišel
do země kanánejské, prošel tu zemi až k městu
Sichema, kde se mu Hospodin ukázal, a řekl:
„Potomkům tvým dám zemi tuto.“ Kterýž vzdě-
lal tu oltář Hospodinu, jenž se byl ukázal jemu.
1. Moj. 12, 6. 7. Po navrácení z Mesopotamie
bydlel zde také Jakob a koupil díl pole, na kte-
rémž byl rozbil stany, od synů Hemora, otce
Sichemová, za sto beránek, 1. Moj. 33, 19 a da-
roval je synu svému Josefovi. Když ale později
Jakob v údolí u Hebronu se zdržoval, pásávali
synové jeho stáda až u Sichemu, kamž za nimi
poslal syna svého Josefa. 1. Moj. 37, 14. Při
dělení země stalo se Sichem kněžským a útočist-
ným městem. Josue, blíže se k smrti povolal
sem k sobě lid a napomínal ho k ostrůhání při-
kázání Božích; což když lid slíbil, vzal kámen
veliký, postavil ho a řekl: „Ai kámen tento bude
na svědectví, že jste věrnost a poslušnost slíbili

Hospodínu,“ Jos. 24. Po smrti krále Salomouna přišel syn jeho Roboam do Sichemu, aby ustanoven byl za krále, a tu přistoupil k němu lid, prose ho, aby polehčil jim, řka: Otec tvůj přetěžké jeho vložil na nás, proto ty nyní polehč panování otce svého přetvrdého a jeho přetěžkého, kteráž vložil na nás, a budeme sloužiti tobě. Když ale nepovolil lidu, odpadlo od něho 10 pokolení, a vyvolili sobě za krále Jeroboama, který napotom v Sichemu bydlel. 3. Kr. 12. Poněvadž zde po zajetí babylonském Samaritané bydleli, a na hoře Garizim chrám vystavili, nazvali židé toto město *Sichar* t. j. lež neb modloslužba. Po rozmluvě s Samaritankou u studnice Jakobovy přišel Pán Ježíš do Sichar, a pobyl tam za dva dny a mnoho obyvatelů uvěřilo pro řeč jeho.

Silo, 4 $\frac{1}{2}$ hodiny jižně od Sichemu. Po vydobytí země byla zde archa úmluvy půl čtvrtá sta let, až synové nejvyššího kněze Heli ji do ležení doprovodili, aby vysvobodila israelských z ruky nepřátel filistinských. 1 Kr. 4. V Silo bydlel nejvyšší kněz Heli, a Anna manželka Elkanova, modlila se tam v stánku úmluvy, aby jí Bůh dal syna. Hospodin vyslyšel prosbu její, a dal jí syna Samuele, kterého, když poněkud odrostl, přivedla k Heli, aby pod jeho správou přísluhoval Hospodinu, a kterému Bůh zjevil, že Heli-ho a dům jeho trestati bude. 1, Kr. 3—4.

Timnat Heres neb *Tamnat Sare*, u hory Gaas, kde bydlel, umřel a pochován jest Josue.

Caesarea palestinská, město na břehu středozemního moře, odkudž také „Caesarea nad mořem,“ 7 $\frac{3}{4}$ míle severně od Joppe, a jmenovalo se prvé „věž *Siratonova*.“ Herodes I. opatřil ji přístavem, ozdobil a rozšířil a nazval ke cti císaře Au-

gusta „Caesarei“ t. j. císařským městem. Za času Římanů sídlil zde římský vladař, a byla tam vojenská posádka. Víra křesťanská byla v tomto městě záhy rozšířena; neboť po křtu komorníka královny Kandaces přišel sem jáhen Filip a bydlel zde. Skut. 8, 40; 21. 8. V posádce římské byl také setníkem Kornelius, muž nábožný a bohabojný, kterémuž Bůh skrze anděla nařídil, aby poslal do Joppe pro sv. Petra, který mu poví, co by měl činiti. Kornelius poslav pro něj tři muže, očekával ho s svými příbuznými a přátely; a když přišel Petr, pokřtil ho i s domem jeho. Skut. 9. 10. V Caesarei přebýval také Herodes Agrippa, vnuk ukrutného dětovraha, kdež oblečen jsa rouchem královským, na trůnu svém se posadil a k lidu řeč držel. I zvolal lid: „Boží jest toto hlas a ne lidský.“ Však hned ranil jej anděl Páně, protože nedal cti Bohu; i rozlezl se červy a umřel. Sk. 12, 21. 22. Do tohoto města přišel několikráte sv. Pavel; posléz byl sem svázaný přiveden z Jerusaléma k vladaři Felixovi, který jej nechal dvě léta ve vězení. Po dvou letech stal se Festus náměstkem Felixovým. Před ním a před Herodesem Agrippou mladším hájil se sv. Pavel proti žalobám židů, a pohnul posledním tak, že řekl: Poněkud mne nakloňuješ, abych byl křesťanem. Poněvadž ale sv. Pavel k císaři se odvolával, byl odtud do Říma poslán. Skut. 25. 26, 27. V tomto městě vypukl počátek války, která se zkázou města Jerusaléma a národu židovského skončila, a válkou židovskou se jmenuje

§. 58. Pokračování.

Jitta, odtud pocházel Šimon, čarodejník, který apoštolům podával peníze, aby mu dali moc,

by každý, na kohožby vložil ruce, přijal ducha svatého. Jemuž řekl Petr: Peníze tvé budtež s tebou na zatracení, protože jsi se domníval, žeby dar Boží mohl za peníze koupen býti. Skut. 8. 18—20.

Dotain, severně od Samaří na rovině esdrelonské. Zde nalezl od otce poslaný Josef bratry své, kteří, chtěje jej ze závidosti zahubiti, spustili ho do cisterny staré, kteráž neměla vody. A když mimo šli madiánští kupci, vytáhše ho z cisterny, prodali ho Ismaelitským za dvacetí stříbrných, kteříž vedli ho do Egypta. 1. Moj. 37. V tomto městě oblehli syrští proroka Elisea. 4. Kr. 6.

Betulia, nedaleko od Dotain; v tomto městě bydlela nábožná vdova israelská Judita, která rodné město své od Holoferna, vůdce assyrského, tuze obležené, od jisté zkázy, a celou říši sudskou s Jerusálemem od záhuby tím vysvobodila, se vydavši se do ležení nepřátelského, vůdce Holoferna přelstila, a vlastní rukou hlavu ve spaní mu stala.

Ginea, městečko na severním pomezí země samařské, 7½ hodiny od Sichemu, v údolí, kteréž vede na rovinu esdrelonskou. Do tohoto městečka když vcházel Pán Ježíš, potkalo se s ním deset mužů malomocných, kteřížto stáli zdaleka, a pozdvihovali hlasu, říkouce: Ježíši, mistře, smiluj se nad námi! Kteréžto jakž uzřel, řekl: Jděte, ukážte se kněžím. I stalo se, když šli, že očistěni jsou. Luk. 17. 11—14.

Tebes, 5½ hodiny severně od Sichemu. Když Abimelech, syn Gedeonův, toto město oblehl vojskem svým, hodila jedna žena úlomek žernový, udeřila Abimelecha v hlavu a prorazila mu ji až do mozku. Soud. 9. 50—54.

Tirza, slynuo svou krásou a bylo po dlouhý čas sídelním městem králů israelských, až král Zambri obležen jsa od Amri, nemaje naděje vysvobozenu býti, zapálil palác, v němž bydlel a uhořel spolu; nástupce pak jeho Amri sídlo své do Samaří přenesl. 3. Kr. 16.

Abel-Mehula, v údolí jordánském. Sem až pronásledoval Gedeon poražených Madiánských. Odtud pocházel Eliseus, kteréhož Eliáš pomazal za proroka. 3. Kr. 19, 16. a na kterémž duch Eliášův spočíval.

Efra neb *Ofra*, zde bydlel soudce Gedeon, k němuž přišel anděl Hospodinův, a řekl: Hospodin s tebou, nejsilnější z mužů, jdi a vysvobdiž Israele z ruky Madiánských. Soud. 6. Tu také Gedeon umřel. Soud. 8, 32.

Enon a *Sálim*, ležely v údolí jordánském. Zde křtil Jan; neb tam bylo mnoho vody, i přicházeli tam, a dali se křtiti. Jan 3, 23.

Sartan, též v údolí jordánském. Když Israelité pod Josuem přecházeli Jordán, stály vody sestupící na jednom místě, a ku podobenství hory naduvše se ukazovaly se zdaleka až k městu Sartan. Jos. 3, 16.

§. 59. Galilea vůbec.

Galilea znamená „*krajinu příhraniční* neb *pomezní*.“ Byla severní část Předjordání, menší než Judsko, větší ale než Samaří. Na sever hraničila na Syrii a horu Libanon, na východě na Jordán, jezera meromské a tiberiasské, k jihu na Samaří a na západě bylo moře středozemní, a obsahovala pokolení Isachar, Aser, Zabulon a

Neftali. — Severní část nazývala se „*Galilea hořentí*“ aneb „*pohanská*“, poněvadž tam z většího dílu Féničané, Syrové a Řekové, následovně pohané bydleli; jižní část slula „*Galilea dolentí*“, kde sice židé bydleli, kteří ale od ostatních židů v opovrženosti byli a za nepravověrné se pokládali, an na blízku pohanů zůstávali a s nimi obchod vedli. Pro tu příčinu řekl Natanael, slyše od Filipa, že našel toho, o kterémž psal Mojžíš v zákoně, Ježíše z Nazaréta: „Z Nazaréta může co dobrého býti?“ Obyvatelé tito mluvili nářečí hrubé a nelibé, tak že každý po něm hned poznán byl, jakož i Petr v domě nejvyššího kněze Kaifáše, an ti, kteří tu stáli, k němu řekli: Jistě i ty jsi z učenníků Ježíšových, neb i řeč tvá tebe známa činí. Mat. 36, 73. Galilejští byli bojovní od dětinství, neznajíce choulostivosti; spolu ale také nepokojní a k rozbrojům snadní, odkudž Pána Ježíše vinili židé, že bouří lid, počav od Galilee.

Krajina galilejská byla až na rovinu esdre-lonskou a pobřeží stredozemního moře hornatá; však ale velmi úrodná a dobře vzdělaná, pro kterou příčinu tam bylo drahně měst a množství městeček lidných. V krajině té Pán Ježíš vyrostl, nejvíce tu pobýval, učil a divotvořil. Odtud pocházeli i mnozí z apoštolů jeho, jako: Ondřej, Petr, Jakob, Jan, Filip, Natanael, Simon. Galilejskými nazýváni byli i křesťané první. — Po smrti dětovraha Herodesa obdržel Herodes Antipas zemi galilejskou; pročež také Pilát, když zvěděl, žeby Pán Ježíš byl z moci Herodesovy, poslal jej k Herodesovi, kterýž byl v Jerusalemě v ty dny. Luk. 23, 8.

§. 60. Města na západním břehu moře galilejského.

Tiberias, na západním břehu jezera genesaretského v rovině úzké, kopci obehnané. Bylo od Herodesa Antipy, vraha sv. Jana Kř. vystaveno, a ke cti římského císaře Tiberia tak nazváno, od něhož i jezero galilejské své jméno „*Tiberias-ské*“ obdrželo. Až do nastoupení na trůn Herodesa Agrippy II. bylo hlavním městem galilejským. Blíže tohoto města mělo to býti, kde se Pán Ježíš po svém z mrtvých vstání zjevil učenníkům při lovení ryb, kde Petra ustanovil za hlavu církve, poručiv mu celé stádo své, aby pásal beránky a ovce, a kdež i Petrovi způsob smrti předpověděl. Jan 21.

Kafarnaum, (krásná ves) 3 hodiny severně od města *Tiberias*, na západním břehu jezera genesaretského. Když Nazaretští Pána Ježíše na vrch hory vedli, aby jej dolů sstrčili, sestoupil do *Kafarnaum*, a přebýval zde, bezpochyby v domě bratrů Petra a Ondřeje, za kterou příčinou se také „*městem jeho*“ nazývá, Mat. 9, 1. Zde učil Pán Ježíš, a divili se všickni učení jeho; nebo mocná byla řeč jeho; zde činil mnohé divy, tak že všickni, kteří měli nemocné rozličnými neduhy, nosili je kněmu, a on na jednoho každého z nich ruce vzkládav, uzdravoval je. Když učil v jednom domě, přinesli čtyři muži na loži člověka dnou sklíčeného a nemohouce ho pro zástup vnésti do domu, vstoupili na střechu a otevřevše ji, spustili jej s ložem u prostřed před Ježíše. A vida Ježíš víru jejich, uzdravil jej. Mar. 2. Tchyně Šimona ležela, majíc zimnici. Přistoupiv k ní Pán Ježíš, ujal ji za ruku, a hned přestala jí zimnice.

Mar. 1. 30, 31. Po svém návrazení z krajiny Gerasenských uzdravil zde 12 let nemocnou ženu, která se roucha jeho dotkla, slovy: Doufej dcero, víra tvá tě uzdravila; a hned na to vzkřísil dvanactiletou dceru představeného židovské školy, jmenem Jaira. **Luk. 8.** Zde uzdravil člověka, majícího ducha nečistého. **Mar. 1, 23.** Po zázračném nasycení 5000 lidu u Betsaidy, přišel pán Ježíš sem, a držel onu paměti hodnou řeč, ve které největější Svátost oltářní ustanoviti přislíbil, říka, že svým vyznávacům své vlastní tělo a svou vlastní krev za pokrm a nápoj dávatí bude, aby nezemřeli, ale měli život věčný. **Jan 6.** Poněvadž tímto městem vedla silnice z bohatých měst Tyru a Sidonu do Damašků, odvádělo se zde clo, kde také Matouš, potomní apoštol na cle sedával. **Mat. 9.** Tu se také vybíral plat na chrám, který aby Pán Ježíš mohl zapraviti, přikazal Petrovi, aby šel k moři, a vrhl udici, a tu rybu, kteráž nejprvé uvázne, aby vzal, otevřel ústa její, že nalezne peníz, a tím zaplatil za něj a za sebe. **Mat. 17, 23—26,** V Kafarnaum bydlel také setník, který maje služebníka nemocného, pln pokory přistoupil k Pánu Ježíši, říka: Pane nejsem hoden, abys všel pod střechu mou, ale rci slovem, a uzdraven bude služebník můj. **Luk. 7.** Zde bydlel i královský úředník, který maje syna nemocného, šel za Pánem Ježíšem do Káně galilejské, prose ho, aby sstoupil, a uzdravil ho a ku kterému Ježíš řekl: Jdi, syn tvůj živ jest. **Jan 4, 46—53.**

Betsaida (ves rybářská), rodiště apoštolů Petra, Ondřeje a Filipa. Zde častěji Spasitel přebýval, a uzdravil slepého. **Mar. 8, 22—26.**

Korozaim, zde činil Pán Ježíš mnohé divy, a obyvatelé nevěřili v něho, pročez nad tímto

městem a nad Betsaidou vyřkl své „běda.“ „Běda tobě Korazaim, běda tobě Betsaido: kdyby v Tyru a Sidonu činění byli divové, kteříž u vás činění jsou, dávnoby v žlíní a popeli sedíce, pokání činili.“ Luk. 10, 13.

Magdala čili *Magdelan*, 1¼ hodiny severně od města *Tiberias*. Odtud pocházela *Maria Magdaléna*.

Dalmanuta, blíže *Magdaly*. Krajina těchto dvou měst úrodná a pramenitá byla oblíbeným obydlím divokých pestrobarevných holubů, kteří v blízkých skalných dutinách hnízdili. Do krajiny této přeplavil se Pán Ježíš po zázračném nasycení čtyř tisíců sedmi chleby v *Zajordání*, a odbyl zde *Fariseů* a *Saduceů* znamení s nebe hledajících slovy, že jim nebude dáno znamení leč znamení *Jonáše proroka*. Mat. 16.

§. 61. Města na rovině *Esdrelonské*.

Betsan (dům pokoje) nedaleko *Jordánu*. Po nešťastné bitvě na hoře *Gilboa* pověsili *Filištinští* tělo *Saulovo* a synů jeho na zdích tohoto města. Což když uslyšeli obyvatelé města *Jábés Galád* vstali a šli celou noc, a vzali těla jejich ze zdí a přešli do *Jábés Galád*, spalili je tam, vzali kosti jejich a pochovali je v lese *Jábés*, a postili se sedm dní. Pozděj dostalo toto město jméno *Scytopolis*, poněvadž se v něm *Scytové* usadili; a náleželo, ačkoli v *Předjordání* leželo, ku krajině desíti měst.

Jesrahel, 4 hodiny severovýchodně od *Samaří*, od něhož rovina soujmenná své jméno nesla. Zde měl *Nabot* vinici podle paláce krále *Achaba*,

kteřou tento od něho koupiti chtěł. Nechtě ale Nabot dědictví (otců svých dáti, byl návodem bezbožné Jesabely z rouhání proti Hospodinu a králi obžalován a ukamenován. 3. Kr. 21. Pro tento nešlechetný čin přišel na ni trest Boží; neboť v zbouření byla z okna paláce dolů svržena, a psi sežrali tělo její, jak Eliáš předpověděl. 4. Kr. 9.

Megiddo, od tohoto města obdržela část roviny esdrelonské své jméno.

Tanach, blíže Megiddo, kde Barák svítězil nad Sisarou. Soud. 5.

Sunam, u paty malého Hermonu. Z tohoto města pocházela vdova, kterou na zázračný způsob obdaril Elizeus olejem, aby mohla zaplatiti věřiteli svému 4. Kr., jakož i žena bohatá a vzácná, u které sestavovával, když tudy často chodíval a jejíhožto syna k životu vskřísil. 4. Kr. 4.

Naím, dvě hodiny jihozápadně od Tábora na severním úpatí malého Hermonu. Když se Pán Ježíš přibližoval jednou k bráně tohoto města, byl mrtvý nesen ven, syn jediný matky své, která vdova byla. Přistoupiv dotekl se mar a řekl: Mládenče, tobě pravím, vstaň. I posadil se ten, jenž byl umřel, a počal mluvit. Pojala pak všecky bázeň a velebili Boha. Luk. 7, 11—16.

Endor $\frac{1}{4}$ hodiny východně od předešlého, kde bydlela čarodejnice, u které král Saul před nešťastnou bitvou na horách Gilboa o radu byl. 1. Kr. 28.

Afek, zde byl král syrský Benadad zajat.

Dabrat, u paty hory Tábor; zde meškalo devět učenníků, co zatím Pán Ježíš na hoře se proměnil. Když ale sestoupil s hory, uzřel zástup veliký okolo nich a zákoníky, ani se hádají

s nimi. I otázal se jich: Oč se hádáte mezi sebou? A jeden z zástupu odpověděl: Mistře, přivedl jsem syna svého k tobě, kterýž má ducha němého; i řekl jsem učenníkům tvým, aby jej vyvrhli, a nemohli. Ježíš pohroziv duchu nečistému, řekl: Hluchý a němý duchu, já tobě přikazuji, vyjdi z něho. Tedy křiče a lomcuje jím, vyšel z něho. Mar. 9, 13—26.

§. 62. Města v horách galilejských.

Nazarét, (květoucí město), asi 3 hodiny severozápadně od Tábora, od Jerusalema pak asi 12 mil vzdálen. To jest ono znamenité město v dějinách lidstva, kde „*Slovo, tělem učiněno jest, a přebývalo mezi námi,*“ neboť zde bydlela blahoslavená Rodička Boží, ku které poslán byl anděl Gabriel, jenž ji pozdravil: „Zdrávas milosti plná, Pán s tebou, požehnanás ty mezy ženami“ a doložil: Duch svatý vstoupí v tě, a moc nejvyššího zastíní tobě; a protož i to, což se z tebe Svatého narodí, slouti bude Syn Boží. Luk. 1. V Nazarétě byl živ Pán Ježíš po navrácení se z Egypta až do třicátého roku věku svého v domácní tichosti, pročez také „*Nazaretským*“ nazván byl, a první křesťané „*Nazaretskými*“ slouli. — Sem přišel také Pán Ježíš jednou za svého veřejného učitelského úřadu, a všel podle obyčeje svého v den sobotní do školy, kdež vykládal písmo, tak že se všickni divili libým slovům, kteráž vycházela z úst jeho. Když jim ale řekl, že žádný prorok není vzácen ve vlasti své, tu naplněni jsou všickni hněvem a povstavše, vyvrhli jej ven z města, a vedli jej na vrch hory,

na nižto město jejich vzděláno bylo, aby jej dolů sstrčili; ale on bera se prostředkem jich, ušel a sstoupil do Kafarnaum. Luk. 4.

Jafia, $\frac{3}{4}$ hodiny od Nazaréta. Odtud pocházeli dle staré pověsti rodiče blahoslavené Panny Marie, sv. Joachim a Anna.

Get-Hefer, bylo rodiště proroka Jonáše. 4. Kr. 14, 25.

Kána, poněvadž v krajině galilejské 2 hodiny severně od Nazaréta ležela, nazvána „*galilejská*.“ Zde proměnil Pán Ježíš na svatbě, na kterou pozván byl i učenníci jeho, vodu ve víno; a tak učinil počátek divů a zjevil slávu svou, i uvěřili v něho učenníci jeho. Jan 2, 1—11. A když opět zde meškal jednou Pán Ježíš, přišel k němu jeden královský úředník, jehož syn nemocen byl v Kafarnaum a prosil ho, aby sstoupil a uzdravil syna jeho. K němuž řekl Ježíš: Jdi, syn tvůj živ jest. I uvěřil úředník a když sestupoval, potkali se s ním služebníci jeho, a zvěstovali mu, že syn jeho zdrav jest. Jan 4, 46—53. Z Kány galilejské pocházel Natanael t. j. apoštol sv. Bartoloměj. Jan 21, 12.

Hazor, severozapádně od jezera meromského. Za času soudců vládl zde kanánitský král Jabin, který Israelitů sužoval. Tento měl vůdce vojska Sisaru, kterého poslal proti Barákovi, od něhož ale na hlavu poražen byl. Soud. 4.

Kedeš neb *Kadeš*, severně od Hazor, bylo levitské a útočištné město, z něhož soudce Barák pocházel.

Tesbi, tam se narodil prorok Eliáš, pročež Tesbitský sloul. Odtud byl Tobiáš od krále Salmanassara do zajetí assyrského odveden.

Dán, nejsevernější město v Předjordaní, a

nazývalo se dříve *Lais*, ležíc na úpatí Antilibanu v údolí úrodném u západního pramene řeky Jordánu hodinu od Paneas. Když Danité vykázanou krajinu v rovině Sefela vydobýti nemohli, museli se z částky vystěhovati. Pět vyzvědačů přinesli zprávu, že jedno město u pramenů jordánských jménem Lesem neb Lais lehkó jest k vydobytí. Proto vyšlo pět set zbrojných mužů se svými rodinami a bojovali proti Lesem a dobyli ho, nazývajíce ho Dan, dle jména praotce svého. Jos. 19. Zlopověstným stalo se město modloslužbou, která se zde konala; neboť král Jeroboam kázal zde postaviti zlaté tele k veřejné úctě, aby odvrátil Israelity od navštěvování chrámu Jerusalémského. 3. Kr, 12. Až k tomuto městu hnal se Abraham za králi, kteří zajali Lota, a rozděliv tovaryše, připadl na ně v noci, porazil je, a honil je až do Hoby, kteráž jest na levé straně Damašku. 1. Moj. 14, 14.

§. 63. Města u moře středozemního.

Akko neb *Ptolomais*, leží na soujmenné rovině, kterou se vine potok Belus k moři středozemnímu, jenž zde 1 míli dlouhý a 70 stěvíců hluboký záliv tvoří. Bylo přiřknuto k pokolení Aser, však nikdy nebylo od pokolení toho dobyto. Mělo nejlepší přístav na břehu palestinském. Sv. Pavel na cestě do Jerusaléma sstoupil do Ptolomaidy, a pozdraviv bratří, zůstal u nich jeden den. Skut. 21, 7.

Kána velká, 2 1/2 hodiny jihovýchodně od Tyru. Odtud pocházela prý žena, která za Pánem

Ježíšem, přišedším do krajin tyrských a sidonských, volala: Smiluj se nade mnou, Pane, synu Davidův; dceru mou hrozně zlý duch trápí. A když jí Pán Ježíš neodpověděl, nepřestala prositi, až ji vyslyšel, davší příklad setrvalé modlitby. Mat. 15, 21—28.

Tyrus, leželo na skále u samého moře, a bylo jedno z nejstarších měst na světě, čeledi Aser vykázáno, a však od pokolení toho nikdy vydobyto. Zde kvetl slavný obchod a Isaiáš prorok nazval zdejší kupce „knížaty“ a kramáře „slavnými v zemi.“ Is. 23, 8. Také řemesla a umění pěstovaly se tam; pročež král Šalomoun zdejší tesaře a kameníky povolal k stavění chrámu Jerusalemského. Král tohoto města Híram dodával Šalomounovi dříví cedrového a jedlového k stavění chrámu jerusalemského a palace. 3. Kr. 9, 10. Na blízkém ostrově v moři byl záhy vystavěn Nový Tyrus, slavnější nežli starý, jehož Salmanassar vydobýti nemohl. — Pověst o Pánu Ježíši přišla až do Tyru, a mnozí přišli odtud k němu, aby jej slyšeli a uzdraveni byli od neduhů svých. Luk. 6, 17. 18. Do Tyru připravil se sv. Pavel na cestě z Milétu do Jerusalema. Zde našel učenníky, a pobyl tam sedm dní: a ti pravili Pavlovi skrze Ducha, aby nevstupoval do Jerusalema. A když se s nimi rezzehnal, plavil se dále do Ptolomaidy. Sk. 21, 3—6.

Sarepta neb *Sarepta*, mezi Tyrem a Sidonem. Sem poslal Hospodin proroka Eliáše od potoka Karit k ženě vdově. aby ho živila; již neubývalo mouky v nádobě a oleje v lahvičce až do dne, kde dal Hospodin zase déšť na zemi, A když té ženy syn se roznemohl a umřel, položil ho Eliáš na lůžko své a modlil se. I vyslyšel Hospodin modlitbu Eliášovu a pachole ožilo. 3. Kr. 17.

Sidon, nejstarší město na moři středozemním, založené od Sidona, prvorozeného syna Kanánova. Bylo sice k pokolení Aser přivtěleno, však ne dobyto. Mělo své krále, a Jazabela, bezbožná manželka krále Achaba, byla dcera jednoho krále tohoto města. Obyvatelé vedli znamenitý obchod po zemi a po moři, a provozovali řemesla, pročež také pracovali na chrámu Šalomounovu a Zorobabelovu. Mnozí z krajiny tyrské a sidonské přišli za Pánem Ježíšem, aby slyšeli učení jeho, a Pán Ježíš sám přišel také do krajiny této. Zde záhy se rozšířilo křesťanství; neboť sv. Pavel na cestě do Říma navštívil zde přátel. Sk. 27, 3.

§. 64. Zajordání vůbec.

Krajina na levém břehu Jordánu, za času Mojžíšových Gilead neb Galád zvaná, jmenovala se za času Pána Ježíše „*Perea*“ t. j. zářečí neb Zajordání, a obsahovala v širším smyslu všecku krajinu za Jordánem, v užším ale krajinu pokolení Ruben, Gad a polovice Manasses. Hrančila severně na Syrii, východně na pustou Arabii, jižně na zemi Moabskou a řeku Arnon, západně na Jordán, moře genesaretské a mrtvé. — Tam byly pohoří básanské, gileadské a abarimské, z nichž bystřiny a potoky k Jordánu pádily k. p. Hieromax, Jabbok a Arnon. — Zajordání mělo jemná a úrodná pole, rozličnými stromy vysázená; nejvíce pak olivovní, vinice a palmovní se tam pěstovalo. Severní část, která slula Básan, byla za času pána Ježíše na krajinu Trachonitskou, Iturejskou, Gaulonitskou, Auranitskou, Batenejskou,

kde Herodes Filip panoval, a krajinu Abilinskou, kde Lisaniáš vladařil, rozdělena. Také se tam nacházela krajina desíti svobodných měst, z nichžto jedno totiž Scytopolis v Předjordání leželo. Okres těchto měst nebyl souvislý, oni činily dohromady spolek pod bezprostředěnou vládou římskou, požívajíce mnohých výsad. Pověst o Pánu Ježíši přišla také i do těchto měst, a mnozí z Desítměstí šli za ním. Mat. 4, 25.

§. 65. Města v severní části.

Caesarea Filipova na úpatí Hermonu, blíže hlavního zřídla jordanického. Slulo nejprvé *Paneas*, poněvadž pohanskému bohu Panovi bylo zasvěceno. Tetrarcha Filip ozdobil a okrášlil město, a nazval je ke cti císaře Augusta: „*Caesarea*“ t. j. císařské město, a na rozdíl jiného města téhož jména na břehu středozevního moře ležícího, přidáno bylo: *Filipova*. Do tohoto města nevešel Pán Ježíš, navštívil tu krajinu, kde se učenníků otázal: Kým praví lidé býti Syna člověka? A oni řekli: Někteří Janem Křtitelem, jiní pak Eliášem, jiní pak Jeremiášem aneb jedním z proroků. Tu se otázal dále Ježíš: Vy pak kým mne býti pravíte? Odpověděv Simon Petr řekl: Ty jsi Krystus, Syn Boha živého. Pro tuto víru blahoslavil Ježíš Petra a řekl: Na tobě vzdělám církev svou — a tobě dám klíče království nebeského, čímž jemu vrchní správcovství církve své přislíbil. Mat. 16, 13—19. Dle staré pověsti pocházela odtud žena, která

12 let jsouc nemocná dotknutím se roucha Pána Ježíše v Kafarnaum uzdravení došla, a Berenice se prý jmenovala.

Betsaida Julias, 1 $\frac{1}{4}$ hodiny severovýchodně od ústí Jordánu do jezera genezaretského. Bylo od Herodesa Filipa městem učiněno, a ke cti Julie, dcery císaře Augusta, Julias nazváno. Po stětí sv. Jana Křtitele odebral se Pán Ježíš s učenníky svými do pusté krajiny tohoto města a lid, který o tom zprávu obdržel, následoval ho. Pán Ježíš počal zástupy vyučovat, a mluvil jim o království Božím a uzdravoval nemocné. Posléz rozkázal lidu se posaditi v počtu okolo pěti tisíců, kromě žen a dětí. A Ježíš vzav pět chlebů a dvě ryby, dobrořečil, lámal a rozdával učenníkům aby kladli před zástupy. I jedli všickni a nasycení jsou a pozůstalo ještě dvanácte košů drobtů Mat. 14, 15—22.

Golan neb *Gaulon*, od něhož krajina gaulonitská své jméno obdržela, bylo levitské a útočištné město.

Gadara, leželo na jednom kopci jihovýchodně od jezera genesaretského nedaleko řeky Hyeromax. Bylo po nějaký čas hlavním městem Zajordání. Obyvatelé byli nejvíce pohané, kteří mnoho vepřového dobytka chovali. Jednou přišel Pán Ježíš do krajiny tohoto města, kde se s ním potkali dva posedlí, ukrutní náramně, tak že pro ně žádný nemohl tou cestou choditi. A ai, zkríkli; Co jest tobě po nás Ježíši, Synu Boží? Přišel jsi sem před časem trápiti nás? A bylo nedaleko od nich stádo veliké vepřů, pasoucích se. Zlí duchové pak prosili ho řkouce: Jestliže nás vymítáš odsud, dopustiž nám vjíti do toho stáda vepřů. I řekl jim Ježíš: Jděte! A oni vyšedše,

vešli do vepřů. A ai, hnalo se prudce všecko stádo s vrchu dolů do moře a ztonulo ve vodách. Pastýři pak utekli, a přišedše do města, vypravovali to všecko, načež obyvatelé města vyšli v cestu Ježíšovi a prosili ho, aby odešel z končin jejich. Mat. 8, 28—34.

Pella, asi 6 hodin jižně od Gadary. Sem utekli křesťané, majíce před očima proroctví Pána Ježíše o zkáze města Jerusaléma, dříve než Titus Jerusaléma dobýváti počal, a tak zachovali životy své.

Jábes Galád. Obyvatelé zdejší když uslyšeli což učinili Filistinští Saulovi, povstali všickni a vzali těla Saule a synů jeho ze zdi města Beesean, a přinesli je do Jábes, a pochovali kosti jejich pod dubem a postili se sedm dní. 1. Parl. 10, 11. 12.

Sokot, v údolí jordánském. Když se Jakob smířil s hratrem Esauem, přišel do Sokot, kdežto vzdělav dům, a rozbiv stany, nazval jméno místa toho Sokot, to jest, stany. 1. Moj. 33, 17.

Mahanaim, t. j. dvojitý tábor. Jakob smířiv se s Lábanem odešel cestou svou, i potkali se s ním anděle Boží, které když uzřel, řekl: Vojska Boží jsou to. I nazval jméno místa toho Mahanaim t. j. vojska. 1. Moj. 32, 1. 2. Až do toho města přišel David utíkaje před synem svým Absolonem. 2. Kr. 17, 24. Několik hodin od Mahanaim ležel les Efraim.

Fanuel t. j. obličej Boží. Jakob nazval místo to, kde bojoval s Bohem Fanuel, řka: Viděl jsem Boha tváří v tvář, a spasena jest učiněna duše má. 1. Moj. 32, 30.

§. 66. Města v jižní části.

Ramot Galád, levítické a útočištné město,

leželo na svahu hory, na jejímžto vrcholu stála tvrz; kolem příkrými skalami obehnaná. Úbočí hory té byla vytarasována, kde réva, olivy a jiné stromy rostly. Také údolí kolem hory mělo pěkné zahrady prameny svažované. Když Syrští tohoto města se zmocnili, pokoušel se král Achab o toto město. A tu jeden muž natáhl lučičku a vystřelil na nejisto střelu, a náhodou ranil jej mezi plícemi a žaloudkem. I stala se bitva v ten den, a král Achab stál ve voze svým proti Syrským a umřel večer; tekla pak krev z rány do korby vozu. Král přinešen jest do Samaří a pochován jest v Samaří, i myli vůz jeho vrybníku samařským, a lízali psi krev jeho, vedle řeci Hospodiny, kterouž byl mluvil. 3. Kr. 22.

Aroer, Abel Keramim a Mennit. Mezi těmito městy bojoval Jefte proti Ammonitským, a dal je Hospodin v ruce jeho; i pobil je porážkou velikou. Soud. 11, 32. Okolitéchto měst bylo nad míru úrodné a vinicemi osázené, zvláště dařila se zde pšenice, která se odtud do Tyru vyvážela.

Masfa. Zde bydlel soudce Jefte, který nepředložený slib učinil Hospodinu, řka: Jestliže dáš v ruce mé syny Ammonovy, kdožkoli první vyjde ze dveří domu mého, a půjde mi vstříc, když se budu navracovati s pokojem, tohož obětovati budu Hospodinu v obět zápalnou. Když pak po vítězství se navracoval domů, vyšla jemu vstříc jednorozená dcera jeho. Soud. 11, 30—35.

Betania neb *Betabara*, na východním břehu Jordánu naproti Jerichu. Zde křtil Jan na znamení pokání, a když uzřel Ježíše, an jde kněmu, řekl: Hle Beránek Boží, hle kterýž snímá hříchy světa. Jan. 1. 28. 29.

Sittim neb *Setim*. Odtud poslal Josue dva muže vyzvědače tajně, a řekl jim: Jděte a shlédněte zemi i město Jericho. Jos. 2, 1.

Besor, bylo levítičké a útočistné město.

Machérus, asi 3 hodiny od mrtvého moře na skále vysoké a strmé vystavená tvrz. Zdemeškal Herodes Antipas, tetrarcha Galilejský, ve válce s Arretou, králem Arabie kamenité, jehož dceru, manželku svou, kvůli Herodiadě, manželce bratra svého Filipa, zapudil. Tu nepravost když jemu Jan Křtitel vytejkal, řka: „Neslušit tobě míti manželky bratra svého,“ dal jej zatknouti a do žaláře této pevnosti vsaditi. Herodias ale skládala lest proti němu, a chtěla jej o hrdlo připravit; pročez navedla dceru svou, když jí Herodes přislíbil dáti, začby koli prosila, aby žádala hlavu Jana Křtitele namíse, Herodes poslal kata, který stal Jana v žaláři, a přinesl hlavu jeho na míse, dal ji dívce a dívka dala ji máteři své. 14, 8—11.

Z á v ě r e k.

Ačkoli Palestina někdy k nejúrodnějším a nejpožehnanějším zemím celého světa náležela, podobajíc se zahradě květoucí; márně bychom nyní hledali v zemi té původní úrodnost, četné obyvatelstvo, lidnatá města, obdělaná pole a žehnající ruku Páně. Nyní stená celá země ta pod těžkým jhem Turků a kočujících Arabů, a kde bývalo bohatství a hojnost, panuje chudoba a nouze, kde stávala lidnatá města, protahují se vypráhlé pouště, a kde se zelenávaly zahrady a pole, strmí holé skaliny. Na zemi zaslíbenou přišlo to, co Hospodin oznámil v V. Moj. 29, 22—25; „A

řekne potomní pronárod a synove, kteříž se potom narodí, i cizozemci, kteříž z daleka přijdou, vidouce rány země té a nemoci, jimiž trápilby ji Hospodin, sírou a horkostí soli ji vypáliv, tak aby víc nebyla posívána, ani co zeleného plodila. I řeknou všickni národové: Proč tak učinil Hospodin zemi této? Kteraký jest to hněv prchlivosti jeho nesmirný? I odpovědí: Proto že opustili úmluvu Hospodinovu.“ Následkem zatvrzelosti židů neposlušných přišla na zemi svatou kletba Boží, a navštívena byla všemi ranami. Židé, nechtíce uznati Ježíše Krista za Messiaše, poškrvnili rukou svých krví Spasitele světa; proto bylo jim dědictví odňato, Jerusaleým zbořen, chrám vyvrácen, země zpustošena a sami do celého světa rozptýleni; přišlať krev nevinná na židy a děti jejich, kterouž vztekle volali na sebe. Nešťastný národ židovský bloudí po světě bez krále, bez vlasti, bez chrámů a obětí jako živý patrný důkaz pravdy Kristovy a zaslepenosti vlastní, spolu ale také na výstrahu jak celým národům tak i jednotlivcům dle slov Páně: „Nebudeteli pokání činiti, všickni podobně zahynete.“ Luk. 13, 3,



O b s a h.

Stránka

Předmluva

3

Část I.

Všeobecný přehled Palestiny.

Rozličná jména Palestiny	5
Rossáhlost	7
Hranice	8
Poloha	9
Lidnatost	10
Hory vůbec	11
Libanon a Antilibanon	12
Pohoří Neftali a hora blahoslavenství	14
Tábor	15
Malý Hermon a pohoří Gilboa	16
Pohoří Karmél	17
Pohoří Efraim neb Israel	19
Pohoří Judské	21
Pohoří Zajordánské	25
Údolí	26
Pokračování. Údolí Jordánské	30
Roviny. Esdrelon neb Jesrahel	32
Roviny podél břehu středozemního moře	35
Pouště	36
Pokračování	40
Vodstvo. Moře středozemní	42
Potoky, padající do moře středozemního	43
Jordán a přítoky jeho	44
Pokračování. Jezero Merom	45
„ Jezero Galilejské	46
„ Jordán od jezera genesaretského až k mrtvému moři	49
Mrtvé moře	51
Přítoky Jordánu a mrtvého moře	54
Prameny a studnice	56
Rybníky	59
Ponebí	60
Úrodnost	62

Plody zemské	64
Pokračování	69
Pokračování	72
Pohromy	73
Nájdání obyvatel	76
Abrahám a potomci jeho	76
Rozdělení Palestiny na 12 částí	77
„ za časů králů	79
„ země po zajištění Babylonském	80
Náboženství	81
Vláda	85
Obchod a peníze	87
Obydli a oděv	88
Některé obyčeje židovské	90
Pokračování	92

Část II.

Místopis Palestiny

Júdsko vůbec	94
Jerusalém	96
Města jižně od Jerusaléma	99
Města v krajině od Jerusaléma k Jordánu	103
„ severně od Jerusaléma	106
„ od Jerusaléma k moři středozemnímu	109
Filistinská města	111
Města v středu země júdské	114
Samaris neb Samaří vůbec	116
Města samaritánská	117
Pokračování	120
Galilea vůbec	122
Města na západním břehu moře galilejského	124
„ „ rovině Esdrelonské	126
„ v horách galilejských	128
„ u moře středozemního	130
Zajordání vůbec	132
Města v severní části	133
„ v jižní části	135
Závěrek	137